

ISOVANHEMMUUS LAPSIPERHEIDEN VOIMAANNUTTAJANA

-HyvinvointiTV®:n ohjelmatuotantona

Järvinen, Leena

LAUREA-AMMATTIKORKEAKOULU
Laurea Otaniemi

**Isovanhemmuus lapsiperheiden
voimaannuttajana**
- HyvinvointiTV®:n ohjelmatuotantona

Leena Järvinen
Terveystiedon edistämisen koulutusoh-
jelma
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2009

Laurea University of Applied Sciences
Laurea Otaniemi

**Grandparents Empowering Families with Children
- A Program Production of Caring TV®**

Leena Järvinen
Master's Degree Programme in
Health Promotion
Thesis
Mars, 2009

Leena Järvinen

Isovanhemmuus lapsiperheiden voimaannuttajana - HyvinvointiTV®:n ohjelmatuotantona

Vuosi 2009

Sivumäärä 70

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää isovanhempien roolia lapsiperheiden voimaannuttajana perheiden arjessa. Tavoitteena oli suunnitella, toteuttaa ja arvioida isovanhemmuutta käsittelevä HyvinvointiTV-ohjelmakokonaisuus, selvittää millä keinoin isovanhemmat voivat olla tukena lasten lastensa perheissä sekä kuulla vanhempien käsityksiä isovanhemmuutta käsittelevän ohjelmakokonaisuuden sisällöstä

Tutkimus on osa Laurea-ammattikorkeakoulun koordinoimaa HyvinvointiTV lastensuojelun kontekstissa -tutkimushanketta. Hankkeen ja sen osahankkeiden tarkoituksena on kehittää, tuottaa ja laajentaa käytössä olevan HyvinvointiTV:n avulla tapahtuvia hyvinvointipalveluita kotona asuvien lapsiperheiden tukemiseksi. Tutkimuksen lähtökohtana oli hankkeessa aiemmin toteutettujen asiantuntijahaastatteluiden pohjalta esiin nousut tieto, jonka mukaan vahvan tukiverkoston olemassaolo edistää lapsiperheiden arjessa selviytymistä. Isovanhempien katsottiin kuuluvan keskeisesti tähän tukiverkostoon. HyvinvointiTV lastensuojelun kontekstissa -pilottihankkeeseen osallistui yhteensä kolme lapsiperhettä. Ohjelmakokonaisuus käsitti yhteensä kaksi interaktiivista ohjelmalähetystä.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena toimintatutkimuksena ja analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineiston analyysin pohjalta isovanhemmuudesta lapsiperheiden voimaannuttajana muodostui kolme yhdistävää kategoriaa: *yhteiselämän taidot*, *vierellä kulkeminen* sekä *arvojen siirtyminen*. Jatkossa olisi tarpeellista tutkia edelleen, miten isovanhemmuuden roolia voitaisiin vahvistaa perhehoitotyön toimintamuotojen avulla ja miten isovanhempien mukaan ottamista voitaisiin paremmin hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnassa.

Avainsanat: isovanhemmuus, lastensuojelu, perhe, voimaantuminen, toimintatutkimus.

Laurea Otaniemi
Master's Degree Programme in Health Promotion
Family Nursing

Leena Järvinen

Grandparents Empowering Families with Children - A Program Production of Caring TV®

Year 2009

Pages 70

The purpose of this thesis was to explore the role of grandparents as an empowering element in the everyday life of families with children. The aim was to plan, implement and assess a program project of CaringTV on grandparenthood, to find out the ways in which grandparents can support the families of their children, and to listen to grandparents' own thoughts on the contents of the TV program project.

This thesis is a part of *CaringTV in the Context of Child Welfare* research project coordinated by Laurea Polytechnic. The purpose of this project and its subprojects is to develop, produce and broaden the welfare services presented on Caring TV aiming to support families with children. The basis of this study was the knowledge, emerged from previous interviews of specialists during the project, that a strong support network is valuable to families with children and their coping in everyday life. Grandparents were seen as a central part of this network. Three families with children participated in the pilot project of *CaringTV in the Context of Child Welfare*. The project consisted of two interactive broadcasts.

This thesis was carried out as a qualitative action research and material based content analysis was used as the analysis method. Three combining categories emerged from the data analysis of grandparenthood empowering families with children: *skills of living together*, *walking alongside* and *transition of values*. In the future, it would be necessary to study further how the role of grandparents could be strengthened with family nursing forms of activities and how the involvement of grandparents could be better utilized in the activities of social welfare and health care.

Keywords: grandparenthood, child welfare, family, empowerment, action research

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	6
2	HyvinvointiTV®-konseptin taustaa.....	8
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä	10
4	Lastensuojelu perheiden tukena	12
4.1	Lastensuojelun perhetyön keskeiset lait ja yhteistyötahot.....	12
4.2	Mielenterveyslaki ja -asetus.....	12
4.3	Lastensuojelulaki ja avohuollon tukitoimet	13
4.4	Lastensuojeluasetus.....	15
5	Perhe ja sen voimavarat.....	17
5.1	Perhe ja perhetyö	17
5.2	Perhehoitotyö	20
5.3	Isovanhemmuus	21
5.4	Voimaantumisen.....	25
5.5	Itsetunto voimavarana.....	26
5.6	Dialogisuus ja reflektointi	29
5.7	Yhteenveto	31
6	Menetelmälliset ratkaisut	34
6.1	Toimintatutkimus lähestymistapana	34
6.2	Aineiston keruu	36
6.3	Aineiston analyysi	37
7	Tulokset	41
7.1	Yhteiselämän taidot	41
7.1.1	Isovanhemmuuden merkitys tärkeiden muistojen kautta	41
7.1.1.1	Verkosto ympärillä.....	43
7.1.1.2	Isovanhempien merkitys	43
7.1.1.3	Isovanhemmilta saadut tärkeät esineet.....	44
7.1.1.4	Yhteydenpitovälineet	44
7.1.2	Yhteydenpito nykytekniikalla	44
7.1.2.1	Yhteydenpitovälineet	45
7.1.2.2	Yhteiset asiat	45
7.2	Vierellä kulkeminen.....	46
7.2.1	Huolehtiminen	46
7.2.1.1	Huolehtiminen/huolenpito	47
7.2.1.2	Ohjeet, neuvot	47
7.2.1.3	Voimavarana yhdessä jakaminen.....	47
7.2.1.4	Etäisyys/lyhyt vierailu	48
7.3	Arvojen siirtyminen	48

7.3.1	Perinteen siirtyminen sukupolvelta toiselle	49
7.3.1.1	Isovanhempien odotukset	49
7.3.1.2	Lasten kanssa yhdessä tekeminen	50
7.3.1.3	Mieleen painuvat asiat	50
7.3.2	Yhdessä oleminen	50
7.3.2.1	Huomion saaminen.....	51
7.3.2.2	Läsnäolon aikaa	51
7.3.2.3	Traditiot	52
7.3.2.4	Avun tarve.....	52
8	POHDINTAA.....	53
8.1	Tutkimuksen eettisyys.....	53
8.2	Tutkimuksen luotettavuus	54
8.3	Tutkimustulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	55
8.4	Jatkotutkimuksen aiheet.....	62
LÄHTEET	63
LIITTEET	71

Liite 1	Saatekirje HyvinvointiTV-hankkeeseen osallistuvalla vanhemmalle
Liite 2	Ohjelmasuunnitelma 3.6.2008
Liite 3	Ohjelmasuunnitelma 5.6.2008
Liite 4	Isovanhemmuudesta ja lasten lauluista kertova lehtinen
Liite 5	Tutkimuksia isovanhemmuudesta lapsiperheiden voimaannuttajana
Liite 6	Aineiston kategoriointi
Liite 7	Haastattelukysymyksiä

TAULUKOT

Taulukko 1	Esimerkki aineiston pelkistämisestä
Taulukko 2	Esimerkki aineiston ryhmittelystä
Taulukko 3	Esimerkki kategorioiden muodostamisesta
Taulukko 4	Esimerkki aineiston abstrahoinnista
Taulukko 5	Perheen kokemus yhteiselämän taidoista vierellä kulkemisesta ja arvojen siirtymisestä
Taulukko 6	Perheen kokemus isovanhemmuuden merkityksestä tärkeiden muistojen kautta
Taulukko 7	Perheen kokemus yhteydenpidosta nykytekniikalla
Taulukko 8	Perheen kokemus huolehtimisen ja tukemisen merkityksestä
Taulukko 9	Perheen merkitys arvojen ja perinteiden siirtymisestä sukupolvelta toiselle
Taulukko 10	Perheen merkitys yhdessä olemisessä

KUVIOT

Kuvio 1	Toimintatutkimuksen vaiheet
---------	-----------------------------

1 Johdanto

Kymmenen viime vuoden aikana lastensuojelun asiakasmäärät ovat jatkuvasti kasvaneet, eikä kasvukehityksen taitumisesta ole nähtävissä viitteitä. Viimeaikainen kehityskulku on vaikuttanut erityisesti lapsiperheiden asemaan. Lastensuojelussa muutos on näkynyt asiakasmäärien kasvuna ja perheiden lisääntyneinä palveluiden tarpeina. Pääperiaatteet lastensuojelulaissa yhdessä yhteiskunnallisen muutoksen kanssa ovat lisänneet yhteistyötä ja uudenlaisten työtapojen ottamista käyttöön. Perheinstituutio on muuttunut monin tavoin viimeisten vuosikymmenten aikana. Perheiden koko on pienentynyt, perheiden hajoaminen lisääntynyt ja perherakenteet monimutkaistuneet.

Sosiaalityössä tavoitteena on yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen omaehtoisen toiminnan tukeminen. Lähtökohtana on sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen sekä tuen tarpeessa olevien kansalaisten voimavarojen vahvistaminen sosiaalityön kohdistuessa erityisesti lapsiin, nuoriin ja heidän perheisiinsä, päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiviin sekä vanhuksiin ja vammaisiin. Sosiaalialan keskeisiksi ongelmakohtiksi tiedetään työnjakoon sekä palvelujen tehokkuuteen ja vaikuttavuuteen liittyvät pulmat (Heikkinen 2007, 73). Lisäksi tiedetään kuntien talouden olevan tiukoilla ja pätevistä sosiaalityöntekijöistä olevan huutava pula. Uusien toimivien työskentelymallien löytämiseen on suuri tarve, ja kehittämistyötä ratkaisujen löytämiseksi on tehtävä aktiivisesti.

Useimmat lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen riskitekijät ovat havaittavissa jo varhaislapsuudessa. Vauva- ja vielä pikkulapsivaiheessakin eletään usein aikuisten ehdoilla. Tämä näkyy esimerkiksi lasten pitkinä hoitopäivinä ja koululaisten yksinäisinä iltapäivinä. Varsinkin pikkulapsiperheissä aikuisten parisuhde saattaa olla lujilla. Vanhemmat taiteilevat lasten tarpeiden, työnantajien vaateiden sekä muiden odotusten ristitulella. Aina eivät aika ja voimavarat riitä kaikkeen. Vanhempien voimia saattavat verottaa niukka toimeentulo, liian kiireiset tai pitkät työpäivät, työttömyys, uupumus ja mielenterveyden häiriöt, erityisesti masennus. Tällä hetkellä yksi suurempia ongelmia on vanhempien työelämän kuormittavuus. Vanhempien omaan jaksamiseen vaikuttavat tekijät välittyvät myös perheen lasten ja nuorten hyvinvointiin. (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle lasten ja nuorten hyvinvoinnista 2002.) Lehdistä voimme lukea, miten nykyään äitien ja isien yleisimpiä huolia ovat vanhempana olemisen vaatavuus, oma jaksaminen ja henkinen hyvinvointi.

Käytännössä moniin ongelmiin tartutaan kuitenkin aivan liian myöhään. Pienten lasten vanhemmat eivät saa riittävästi oikeanlaista tukea oikeaan aikaan. Nuorten psykososiaalisten palvelujen kokonaisuus on hajanainen, eikä nuorten psykososiaaliseen tukemiseen avoimuudessa ole onnistuttu kehittämään toimivia menetelmiä. (Heikkinen 2007, 98.)

Sairaanhoitaja Jaana Pajunen kirjoitti Helsingin Sanomissa (HS 17.11.2008, C3), että lastenpsykiatrian ja lastensuojelun tilanne on ollut viime vuosina piinallinen. Jonotusajat perheneuvoloihin ja lastenpsykiatriisiin yksiköihin ovat olleet pitkiä ja lastensuojelu toivottoman ylikuormitettua. Kaikki osapuolet kuitenkin tietävät, että perheen turvallinen kiintymyssuhde luo pohjan lapsen tasapainoiselle kehitykselle. Kiintymyssuhteen rakentamisen kannalta lapsen kolme ensimmäistä vuotta ovat tärkeimmät. Tässä isovanhempien apu saattaa olla kullanarvoinen asia.

Sairaanhoitajana lastenpsykiatrisella osastolla työskenneltäessä on huomattavissa, että turvallisen terapeutin kulttuurin luomiseksi lapselle on tärkeää luoda hyvä työskentelysuhde lapsen vanhempiin, toisinaan myös isovanhempiin, mutta aina tietenkin vanhempien luvalla. Vanhempien on saatava tuntee olevansa arvostettuja lastensa kasvattajina. Onkin suositeltavaa aloittaa oletuksesta, että vanhemmat haluavat lastensa parasta ja että he ovat parhaita asiantuntijoita. Kulttuuri, jossa elämme, vaikuttaa äitimyytin ja superäitiyden kautta syyllistävästi etenkin äiteihin. He usein aliarvioivat omia kokemuksiaan, syyttävät itseään ongelmista, eivätkä huomioi omia tarpeitaan, mikä alentaa heidän itsetuntoaan ja pitää yllä itsesyytöksiä ja katkeruutta (Lehtinen 2002, 17-18).

Isovanhemmuudella on kuitenkin nyky-yhteiskunnassamme merkittävä ja keskeinen osa, ja sen merkitys on viime vuosina selvästi kasvanut. Monet lapset kokevat vanhempiensa työelämän ja arkipäivän kiireen. He eivät saa kaipaamaansa läheisyyttä ja turvallisuutta kotona. Lapsen hätähuuto näkyy pahana olona kotona, koulussa ja ympäröivässä yhteiskunnassa. Joka kuudes suomalainen lapsi kasvaa yksinhuoltajaperheessä, jossa isovanhempien tuki olisi erityisen tarpeellista. Professori Eräsaari (2003) painottaa, että työssä käyvät ikääntyneet, eläkeikäiset sekä myös pitkän iän saavuttaneet ovat lasten hoivassa ja huolenpidossa voimavara, jota ei ole osattu arvostaa tai joka on jäänyt huomaamatta. Eräsaari mainitsi jo vuonna 2002, että Suomessakin isovanhempien käyttö lastensuojelussa – esimerkiksi osana verkostoja sekä sijaisperheinä – on lisääntymässä. Huostaanotot lisääntyvät ja omaiset ovat laitoksia halvempia hoivaajia. (Eräsaari 2002, 19.)

Yleisesti isovanhemmudesta on melko vähän tieteellistä tutkimusta, vaikka arkipäivän kokemuksena se saattaakin olla yleinen. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut suunnitella, toteuttaa ja arvioida isovanhemmuutta käsittelevä HyvinvointiTV-ohjelma. Tarkoituksena on ollut myös selvittää, millä keinoin isovanhemat voivat olla tukena lastenlastensa perheissä sekä kuunnella vanhempien käsityksiä isovanhemmuuden ohjelman sisällöstä.

2 HyvinvointiTV®-konseptin taustaa

HyvinvointiTV (Caring TCV) on tutkimukseen perustuva ohjaus- ja neuvontapalvelukonsepti, joka tuo kohderyhmälle suunnatut palvelut kotiin television välityksellä. Aluksi hankkeessa kehiteltiin omaishoitajille ja vanhuksille palveluita. Uusin laajennus oli KOTIIN-hanke, jonka tarkoitus on tutkia, kehittää ja tuottaa interaktiivista ohjelmatuotantoa HyvinvointiTV:n välityksellä ikääntyville, yli 65-vuotiaille, korkean sairastumisriskin omaaville, kotona tai palvelutalossa asuville asiakkaille. HyvinvointiTV:n tarkoituksena on tukea asiakkaiden osallistumista lähetyksiin. KOTIIN-hankkeen sekä sen eri osahankkeiden tarkoituksena on edelleen kehittää, tuottaa ja laajentaa käytössä olevan HyvinvointiTV:n välityksellä tapahtuvia hyvinvointipalveluja. Tavoitteena on tuottaa uuden tietoteknisen tiedon perusteella vuorovaikutukseen tukeutuvia sekä vuorovaikutusta kehittäviä sovelluksia kotona asumisen tueksi. (Lehto 2008, 18-19.) HyvinvointiTV:n ohjelmantuotantoprosesseissa sovelletaan sekä metodologista, että tiedonkeruuseen ja tietolähteeseen liittyvää triangulaatiota. (Lehto 2008, 67.)

HyvinvointiTV on Laurea-ammattikorkeakoulun, (alussa mukana oli myös TDC Song Oy), Videra Oy:n ja Espoon kaupungin yhteisen tutkimus- ja kehitystyön tulos. Sen lähetyksen keskus sijaitsee Laurean Well Life Centerissä. HyvinvointiTV:n ohjelmatuotanto perustuu eri toimijoiden ja asiakkaan väliseen yhteistoimintaan, jolloin voidaan varmistaa eettisesti luotettava ja turvallinen sisällöntuotanto sekä testata ohjaus- ja neuvontapalvelua. (Lehto 2008, 66.)

HyvinvointiTV:n asiakas on sekä käyttäjän että ohjelman tai palvelun kehittäjän roolissa. Toisin sanoen asiakkaat ovat aktiivisesti mukana virtuaalikonseptissa. HyvinvointiTV:n ohjelmantuotannon kautta asiakkaan voimaantuminen mahdollistuu asiakkaan oman elämän, sosiaalisen verkoston sekä toimintaympäristön ehdoilla ja asiantuntijan tuella. Ohjelman sisältö tuotetaan interaktiivisina, osallistuvina ja hyvinvointia, terveyttä ja kuntoutumista edistävinä kokonaisuuksina. Tutkimukseen osallistuvilla on kodissa olevan television yhteyteen liitetty helppokäyttöinen kosketusnäyttö ja pieni kamera, joiden avulla päästään käyttämään HyvinvointiTV:n tarjoamia palveluita. Kanavana toimii kaksisuuntainen laajakaistayhteys, jonka välityksellä voidaan ottaa reaaliaikainen yhteys HyvinvointiTV:n asiantuntevaan henkilökuntaan. Asiakas voi lisäksi halutessaan olla TV:n välityksellä samanaikaisesti yhteydessä muihin osallistujiin. HyvinvointiTV mahdollistaa tulevaisuuteen suuntautuneen ja teknologiaa soveltavan palvelualustan, jonka konseptissa sovelletaan toimintatutkimuksellista lähestymistapaa sekä laadullista ja määrällistä tutkimusotetta. (Lehto 2008, 69.)

HyvinvointiTV lastensuojelun kontekstissa -hankkeen tarkoituksena on tutkia, kehittää ja tuottaa kuntouttava perhepalvelumalli sellaisille pienten lasten perheille, joilla on erilaisia arjesta selviytymisen vaikeuksia sekä tutkia, kehittää ja tuottaa uudenlainen nuorten sosiaaliohjausmalli. Lisäksi hankkeen tarkoituksena on kehittää nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoin-

tia edistävää toimintaa sekä suunnitella, tuottaa ja arvioida lastensuojelun avohuollon palveluja hyvinvointiteknologiaa hyödyntämällä.

Hankkeen osatavoitteet ovat:

- kehittää ja tuottaa uusi ohjaus- ja neuvontapalvelukonsepti lastensuojelun avohuoltoon,
- tuottaa ja testata perheiden ja nuorten osallistumista tukevia palveluita ja arjessa selviytymistä,
- suunnitella, tuottaa ja arvioida interaktiivista sisällön tuotantoa lastensuojelun avohuollossa HyvinvointiTV:n avulla,
- kehittää klinikkatyyppinen sekä virtuaalinen että toiminnallinen ympäristö palvelujen tuottamiseksi ja testaamiseksi. (Lehto 2008, 65-67.)

Hankkeen pilottivaihe alkoi maaliskuussa 2008 ja se kesti kolme kuukautta. Siinä oli mukana kolme pienten lasten perhettä. Pilottivaiheen tutkimuksella ja ryhmähaastattelulla kartoitettiin lastensuojelun asiakkaan kotona selviytymistä ja sitä tukevia ohjelmasisältöjä sekä asiantuntijoiden omia odotuksia HyvinvointiTV:n tarjoamista mahdollisuuksista.

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää isovanhempien roolia nuorten lapsiperheiden tukiverkostonä: mikä on isovanhempien merkitys tukea ja voimaa antavana apuna. Tavoitteena oli laatia ohjelma isovanhemmudesta HyvinvointiTV:hen. Ohjelmalle laadittiin sisältö ja menetelmät (liite 2 ja liite 3), ja sitä lähdettiin suunnittelemaan sillä perusteella, että se olisi helppo toteuttaa niin vanhempien kuin isovanhempienkin kanssa. Ohjelman sisältöä varten laadittiin runko, joka käsittelee isovanhemmuutta pienen teoriaosuuden kautta avattuna. Yhteisten leikki- ja satutuokioiden ajateltiin tuovan isovanhemmuutta käsittelevään ohjelmaan jonkinlaista rentoutta, niin että ohjelmaan osallistuvien tutustuminen toisiinsa helpotuisi ja sen myötä haastattelut sujuisivat rennosti. Tarkoituksena oli myös kuulla vanhempien omia käsityksiä haastatteluohjelman sisällöstä, mikä kuitenkin jäi toteutumatta vähäisen osanottajamäärän vuoksi.

Tutkimuksen eteneminen:

- I Suunnitella, toteuttaa ja arvioida isovanhemmuutta käsittelevä haastatteluohjelma
- II Selvittää, millä keinoin isovanhemmat voivat olla tukena lasten lastensa perheissä
- III Kuulla vanhempien omia käsityksiä isovanhemmuutta koskevan haastatteluohjelman sisällöstä

Opinnäytetyössä haluttiin lisäksi tarkastella itsetunnon merkitystä sekä voimaantumista suhteessa lapsiin ja heidän vanhempiinsa. Yksikään vanhempi ei ole kuitenkaan niin kaikkivoipaa, että selviytyisi yksin. Ei ole syytä epäillä, etteivätkö vanhemmat haluaisi lastensa parasta. Silti monet vanhemmat väsyvät ja tuntevat voimattomuutta. Vanhemmuus voikin olla ajoittain myös jaettua tai laajennettua: Kun perhettä kohtaa esimerkiksi vakava kriisi, ympärillä oleva verkosto, kuten isovanhemmat, muut sukulaiset ja ystävät, tukevat lapsen kasvua ja kehitystä läsnäolollaan. Verkoston olemassaolo voi tuoda lapselle turvallisuuden ja välittämisen tunnetta silloin, kun perheen sisäisten aikuisten voimavarat ovat sitoutuneet enemmän omasta elämästä selviytymiseen.

Lasten terveyteen kohdistuvia uhkia ovat turvattomuudesta syntyvät oireet ja sairaudet, kuten mielenterveysongelmat ja sosiaalisen kehityksen häiriintyminen. Vanhempien uupumus heijastuu koko perheen hyvinvointiin, ja vanhempien vaikeudet lisäävät lasten turvattomuutta. Vanhemmilla ei riitä voimavaroja lapsen kehityksen tukemiseen ja/tai tärkeän ihmissuhteen muodostamiseen hoitavan aikuisen ja lapsen välillä (Pelkonen-Hakulinen 2002, 65). Vanhemmilla ja heidän hyvinvoinnillaan onkin suuri merkitys lapsille. Esimerkiksi vanhempien hyvän itsetunnon on todettu tukevan lasten ja nuorten kehitystä. Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja sen laadullinen parantaminen samoin kuin vanhempien voimavaroisuuden tukeminen tulee olemaan keskeistä myös tulevaisuudessa, mutta ennen kaikkea kaikenlaisessa

hoito- ja sosiaalityössä (Pelkonen-Hakulinen 2002, 68). Tavoitteena perheiden kanssa tehtävässä työssä nähdäänkin juuri perheiden olemassa olevien voimavarojen tukeminen. Se kuitenkin edellyttää, että perheelle tärkeät kysymykset sekä heille ominaiset selviytymiskeinot on tunnistettu (Åstedt-Kurki ym. 2008, 75-76).

4 Lastensuojelu perheiden tukena

Kaiken lastensuojelullisen perhetyön perimmäisenä tavoitteena on turvata lapsen etu, jolloin asioita lähestytään usein juuri vanhemmuuden kautta. Lastensuojelun laajana tavoitteena on kehittää lasten kasvuoloja sekä tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. (Pölkki 2008, 161.) Keskeisenä periaatteena lastensuojelutyössä on lapsen oikeus kasvuun, kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelun perhetyö on näkökulma, joka ohjaa kokonaisvaltaisesti työskentelyä perheiden kanssa. Perhetyön keskeisimpänä tavoitteena lastensuojelussa on vanhemmuuden ja perheen tukeminen mahdollisimman monin eri keinoin, joissa toiminnan ydin nähdään vuorovaikutuksen tukemisena. Tavoitteena on mm. tukea perhettä selviytymään arjesta ja arjessa. (Kaikko 2004, 13.) Tämän vuoksi juuri sukupolvien välisellä vuorovaikutuksella onkin tärkeä merkitys yhteisöä koossa pitävänä voimana. Myös perheen ulkopuolinen apu on nykypäivänä tärkeää yhä vaativamman ja kiireisemmän työelämän tahdin vuoksi. Nuoren perheen vuorovaikutuksen tukena voidaankin nähdä isovanhemmat.

4.1 Lastensuojelun perhetyön keskeiset lait ja yhteistyötahot

Lastensuojelun laajana tavoitteena on lasten kasvuolojen kehittäminen sekä vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään. ”YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa on selkeä kehityksellinen, lapsen arvoa ja osallisuutta korostava näkökulma, jonka mukaan lapsella on oikeus tasapainoiseen kehitykseen turvallisessa ja virikkeellisessä kasvuympäristössä sekä etusija erityiseen suojeluun”. (Lahikainen, Punamäki & Tamminen 2008, 161.) Lastensuojelun perhetyön asiakkaana on koko perhe, ja tavoitteet asetetaan niin lapselle kuin vanhemmillekin. Lastensuojelun perhetyö on lastensuojelulain mukainen lastensuojelun avohuollon tukitoimenpide, jonka tehtävänä on lasten, nuorten ja perheiden tukeminen sekä hyvinvoinnin edistäminen. Työskentely lasten kanssa sekä lapsen tarpeiden nostaminen näkyville ovat olleet 1990-luvulla tärkeitä päivähoidon ja lastensuojelun kehittämiskohteita. (Bardy, Salmi, Heino 2002, 110.)

Lastensuojelulain mukaista yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat avohuollon tukitoimenpiteet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto. Lasten pahoinvointioireet ovat lisääntyneet eivätkä perusterveydenhuollon voimavarat enää riitä niiden kohtaamiseen. Ammatillisuutta säätelevät lait ja asetukset on tarkoitettu suojaamaan sekä asiakasta että työntekijää. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2002, 73.)

4.2 Mielenterveyslaki ja -asetus

Vuoden 2001 alussa astui voimaan mielenterveysasetuksen muutos, joka edellyttää, että tutkimukseen tulee päästä kolmen viikon ja hoitoon kolmen kuukauden kuluessa lähetteen saa-

pumisesta. Edellä mainittu sekä lasten mielenterveyspalveluiden hallinnollinen ja alueellinen pirstoutuneisuus ovat osaltaan lisänneet yhteiskunnan vastuuta oman kodin ulkopuolelle sijoitettavien lasten hyvän hoidon turvaamiseksi sekä myös edellyttävät nykyistä enemmän panostusta. Aluevastuullisen lastenpsykiatrisen avohoidon on oltava erikoislääkärijohtoista ja sisällöllisesti se siltä osin on terveydenhuoltoa.

Alaikäinen voidaan määrätä tahdosta riippumatta psykiatriseen sairaalahoitoon myös, jos hän on vakavan mielenterveyden häiriön vuoksi hoidon tarpeessa siten, että hoitoon toimittamatta jättäminen olennaisesti pahentaisi hänen sairauttaan tai vakavasti vaarantaisi hänen terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta ja jos mitkään muut mielenterveyspalvelut eivät sovellu käytettäväksi (Mielenterveyslaki 1990).

Mielenterveysasetuksen 2 §:n mukaan henkilön hoito hänen tahdostaan riippumatta saadaan toteuttaa ainoastaan sellaisessa sairaalan psykiatrista hoitoa antavassa yksikössä, jossa on edellytykset antaa tällaista hoitoa. Kun alaikäinen on määrätty tahdostaan riippumatta psykiatriseen hoitoon, tulee hoito järjestää lasten- tai nuorisopsykiatrista hoitoa antavassa yksikössä (Mielenterveyslaki 1990).

4.3 Lastensuojelulaki ja avohuollon tukitoimet

Lastensuojelun asiakkuusprosessi on määritelty selkeästi uudessa, vuoden 2008 alussa voimaan astuneessa lastensuojelulaissa. Lastensuojelun asiakkuus voi lähteä vireille erilaisten reittien kautta. Useimmiten (esim. Heino 2008, 40) lastensuojeluasiala lähtee liikkeelle virallisesta lastensuojeluilmoituksesta (ks. Lastensuojelulaki 683/1983 25 §). Lastensuojeluasiala voi lähteä liikkeelle myös esimerkiksi omaisen tai muun perheelle läheisen henkilön yhteydenotosta, perheen verkostoon kuuluvan muun viranomaisen huolesta tai perheen omana avunpyyntönä. Lastensuojeluasiala voi lähteä vireille myös sosiaalityöntekijän aloitteesta, jos tarve ilmenee esimerkiksi muun asiointin yhteydessä (Heino 2008, 40). Lastensuojelulaissa (§ 24, 683/1983) mainitaan, että ”Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä sekä pitää heihin yhteyttä”.

Lastensuojelulain 1§ mukaan jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain 4 §:ssä on vielä mainittu, että kunnan on huolehdittava siitä, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve vaatii. Laki velvoittaa kunnat seuraamaan ja kehittämään lasten ja nuorten kasvuoloja sekä poistamaan kasvuolojen epäkohtia ja ehkäisemään niiden syntyä. Samoin kuntien tulee huolehtia palveluja kehitettäessä niiden soveltuvuudesta huoltajien tukemiseen kasvatustehtävässä. (Suominen & Vuorinen 1999, 27.) Lastensuojelulaissa on kolme samanarvoista edellytystä, joiden täytyessä kunnat

ovat velvollisia lapsen huostaanottoon. Ensimmäinen edellytys on lapseen ja hänen kehityksensä tulevaisuudessa kohdistuva tai toteutunut uhka, joko vanhempien tai lapsen itsensä taholta. Toinen välttämätön peruste on se, että kaikki muut keinot on käytetty loppuun. Toisin sanoen lapselle ja hänen vanhemmilleen on tarjottu tukea ja he ovat ottaneet tuen vastaan. Kolmantena perusteena on avohuollon tukitoimien riittämättömyys tai mahdottomuus. (Roos 2005.)

Uudistettu lastensuojelulaki on tullut voimaan 1.1.2008 ja lakiin sisältyy useita terveydenhuoltoa velvoittavia säännöksiä. Uudessa lastensuojelulaissa (4 §) ”Lastensuojelun kautta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu”. Uudella lailla kumotaan 5. päivänä elokuuta 1983 annettu lastensuojelulaki (683/1983) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Uuden lain mukaan jokaisella lapsella pitää olla hänen asioistaan vastaava oma sosiaalityöntekijä, ja ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvitettävä hänen lähipiirinsä mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan. Myöskään salassapitosäännökset eivät estä sosiaalitoimelle ilmoittamista, jos mikä tahansa viranomaisena, olipa kyseessä lääkäri tai opettaja, saa tietää lapsen olevan huolenpidon tarpeessa. Uuden lastensuojelulain heikkoutena nähdään kuitenkin se, että lastensuojelutarpeesta on selvitys tehtävä seitsemän arkipäivän aikana sekä tavattava lasta riittävästi. (Uudistettu lastensuojelulaki 417/2007.)

Kun lapsen oikeus ei hänen perheessään toteudu eivätkä lastensuojelulliset avohuollon tukitoimet ole riittäviä tukemaan hänen vanhempia kasvatusta ja huolenpitotehtävissään, lapsi otetaan huostaan ja sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Lapsen asemasta säädetään lastensuojelulain 24 §:ssä siten, että sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät jatkuvat ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä sekä pitää heihin yhteyttä. Lain 26 §:ssä kielletään lapselle annettavaksi sellaisia tietoja, jotka vaarantavat hänen kehitystään tai ovat vastoin erittäin tärkeää yksityistä etua. Laki suojaa alaikäistä myös siten, että hänen vanhemmillaan tai huoltajallaan ei ole oikeutta kieltää hoitoa, jota tarvitaan alaikäisen potilaan henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi (Potilaan oikeudet 2002 STM).

Yksi lapsen sijaishuollon muodoista on perhehoito. Perhehoito on lapsen hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon järjestämistä kodin ulkopuolella yksityiskodissa. Sijaisperheissä lapset saavat turvallista perheenomaista hoitoa ja läheiset, pysyvät ihmissuhteet. perhehoitoa on monenlaista: lapsi voi olla perhehoidossa tukiperheessä, päiväkodissa, lyhytaikaisessa tai pitkäaikaisessa perhehoidossa. Tukiperheet ovat avohuollollinen tukimuoto lapsiperheille. Hoito tukiperheessä kestää tavallisesti viikonlopun, mutta tarvittaessa pidempäänkin (www.tampere.fi).

Päivystyskodit ottavat lapsen tai perheen hoitoonsa lyhyelläkin varoitusajalla. Lyhytaikaisella perhehoidolla pyritään ennaltaehkäisemään vanhempien uupumusta sekä tukemaan vanhempiä ja lasta yllättävissä kriisitilanteissa. Perhettä autetaan selviytymään omin voimavaroin. Kun lapsi ei voi tukitoimista huolimatta palata kotiinsa, perhehoito on kodinomainen tapa järjestää lapsen hoito ja kasvatusta. Pitkäaikaisessa perhehoidossa sijoitukset tehdään yleensä toistaiseksi. Parhaillaan kehitetään uutena perhehoitomuotona päivystyskodin ja pitkäaikaisen hoidon yhdistämistä. Ajatuksena on, että perhe vastaanottaa pieniä, lähinnä alle 3-vuotiaita lapsia hyvin lyhyellä varoitusajalla, mutta samanaikaisesti se sitoutuisi tarvittaessa myös lasten pitempiaikaiseen hoitoon. Perhehoidon aikana tuetaan lapsen yhteydenpitoa omiin vanhempiinsa ja läheisiin ihmisiin. Sisarukset pyritään sijoittamaan samaan perheeseen (Tampere 2008).

Lastensuojelussa käytetään perhekodista nimitystä sijaiskoti. Sijaisvanhempia kutsutaan myös perhehoitajiksi. Sosiaalihuoltolain 25 §:n 1 momentin mukaan perhehoidolla tarkoitetaan yksilön hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon järjestämistä ympärivuorokautisesti yksilön oman kodin ulkopuolella yksityiskodissa. Sijaisvanhemmaksi voidaan lainsäädännön perusteella hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai kokemuksensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa (Perhehoitolaki 312/1992 1 §). Perhesijoituspaikkoja on yhä vähemmän, ja erityisesti nuorten laitospaikat ovat entistä huonompilaatuisia. Samaan aikaan lain tarkoituksen toteutuminen edellyttää, että sijoituspaikat ovat lasten edun mukaisia, laadukkaita ja turvallisia, eivätkä vahingoksi lapsen kehitykselle. (Roos 2005.)

Sijaisvanhempien valintamenettelyllä halutaan toisaalta varmistaa se, että sijaisvanhemmat tietävät, millaiseen tehtävään he ovat sitoutumassa ja toisaalta se, että sijoitettava lapsi saa sellaista hoitoa mitä hän tarvitsee siihen asti, kun hän sitä tarvitsee. Tärkeää on kuitenkin se, että lapsen vanhemmat hyväksyvät tarvittaessa kodin ulkopuolisen sijoituksen. (Pölkki 2008, 177).

4.4 Lastensuojeluasetus

Lastensuojeluasetuksen 3 §:ssä sanotaan, että lastensuojelutehtävissä toimiva sosiaalityöntekijä valmistelee lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevat asiat sekä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tuomioistuimelle annettavan selvityksen yhteistyössä lasten huoltoon perehtyneen toisen työntekijän kanssa. Sosiaalityöntekijä voi kuitenkin valmistella asian yksin, jos kiireellisyys sitä edellyttää tai jos yhteistyö erityisestä syystä on ilmeisen tarpeeton. Lastensuojelussa huostaanotto on viimeinen vaihtoehto ja lapsen ja perheen elämään voimakkaimmin vaikuttava keino turvata lapsen hyvinvointi. Huostaanotolla pyritään takaamaan lapselle muutos aiempaa parempaan elämänhallintaan ja terveeseen kehitykseen. Huostaanottoon voidaan ryhtyä silloin,

- kun kotiolot tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä,
- kun avohuollon tukitoimenpiteet eivät riitä tai ole mahdollisia ja
- kun sijaishuollon katsotaan olevan lapselle edun mukaista.

Huostaanotto voidaan toteuttaa joko kiireellisenä tai varsinaisena huostaanottona. Huostaan otetulle lapselle tai nuorelle järjestetään jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuoltosuunnitelmassa määritellään esimerkiksi asumiseen, toimeentuloon, työhön ja opiskeluun liittyviä tukitoimia. Myös lastensuojelun avohuollon asiakkaana ollutta lasta ja perhettä tuetaan tarvittaessa lapsen täytettyä 18 vuotta. Jälkihuollosta vastaa lapsen tai nuoren oman sosiaaliaseman sosiaalityöntekijä. Lastensuojeluviranomaisen kuuluu tukea lasta ja nuorta huostaanoton päätyttyäkin, kunnes nuori on 21-vuotias (www.tampere.fi). Lapselle vanhemmistaan erottaminen ei välttämättä ole tuhoisaa vaan sijoitus voi olla lapselle jopa helpotus uhasta ja laiminlyönneistä.

5 Perhe ja sen voimavarat

5.1 Perhe ja perhetyö

Perhe on eräs vanhimmista ja yleisimmistä yhteiskunnan instituutioista. Onkin sanottu, että ihmiskunnan historian ajoilta ei tunneta yhtään kulttuuria, jossa perhettä ei olisi ollut muodossa tai toisessa. Historian kuluessa perheen koostumus, sen tehtävät ja merkitys niin yhteiskunnan kuin yksilönkin kannalta ovat vaihdelleet. Perhe on yhteiskunnan kannalta ollut aina tärkein hoivan ja huolenpidon organisoija ja toteuttaja, arkielämän jatkuvuuden takaaja sekä moraalinormien ylläpitäjä. (Marin 2003, 60.) Perheen sanotaan kuitenkin olevan ennen kaikkea yksikkö, johon kuuluvat isä, äiti ja lapset. Perhettä voidaan tutkia yksittäisen perheenjäsenen kautta, jolloin yksilö on asiakkaana ja perhe yksilön kontekstina.

Perhe voidaan ymmärtää myös kokonaisuutena, jonka muodostavat perheeseen kuuluvat jäsenet. Tällöin keskeisenä on perhe kokonaisuutena perheenjäsenten ollessa taustalla. (Paavilainen, Paunonen, Åstedt-Kurki 1997, 136) Oman kodin ja lapsuudenkodin merkitys nousevat esille siinä vaiheessa, kun perustetaan oma koti ja saadaan lapsia. Oman perheen ja kodin rinnalle tulevat oma sekä avio-/avopuolison lapsuuden perhe ja koti. Kun lapsesta tulee äiti tai isä, alkaa vuosikymmeniä kestävä samanaikaisesti sekä lapsena että äitinä tai isänä oleminen. Onkin siirrytty vaiheeseen, jossa on monta perhettä ja kotia. Sama vaihe kohdistuu tällöin myös vanhempiin ja isovanhempiin. Myös heillä on perhesidoksia useampiin suuntiin. (Marin 2003, 66.)

Käsitys perheestä on vaihdellut niin ajan, kulttuurin kuin siihen kuuluviksi katsottujen jäsenten sekä perheen tehtävien suhteen. Sanaa "familj" käytettiin Suomessa 1700-luvulla vielä harvoin ja sillä viitattiin laajaan, sukulaisten muodostamaan yhteisöön. Vanhaa perua olevan perhe-sanan nykymerkityksen mukainen käyttö alkoi vakiintua vasta vähitellen 1800-luvun jälkipuoliskolla. Perinteisesti perhe on määritelty isän, äidin ja lasten muodostamaksi kokonaisuudeksi. (Åstedt-Kurki ym. 2008, 11.)

Puhuttaessa perheestä tulee helposti ensimmäisenä mieleen mainosten maailmasta tuttu malli: isä, äiti ja kaksi kaunista lasta, tyttö ja poika, joista poika on parisen vuotta vanhempi kuin tyttö. Aurinko paistaa, omakotitalo on kaunis ja auto sopivasti parempi kuin naapurilla. Suppeimmillaan perhe arkisessa kielenkäytössä käsitetäänkin yleensä samassa taloudessa asuviksi mieheksi, vaimoksi ja lapsiksi. Tällaista suppeaa ydinperhekäsitystä on kuitenkin kritisoitu esimerkiksi siitä, ettei se pysty paljastamaan historiallisesti ja kulttuurillisesti vaihtelevia perhe-elämänmuotoja, vaan peittää nämä näkyvistä (Aaltonen, Rinne 1999, 145). Työyhteiskouluttaja Ijäs (2003, 98) kuvaa nyky-suomalaisen unelmaperheen muodostuvan äidistä ja isästä, kahdesta lapsesta; työstä ja pojasta sekä koirasta. Jos perhe omistaisi kaupunkiasunnon

järvinäköalalla sekä kesämökin jossain lapsuudenajan maisemissa autoineen ja veneineen, olisi kaikki melko täydellistä.

Perhe ei ole oikeudellisesti enää instituutio, vaan erilaisten perhesuhteiden kokonaisuus. Yksityisyyden suoja on noussut yhä keskeisemmäksi periaatteeksi, ja oikeudellista puuttumista perheen sisäisiin asioihin pidetään aikaisempaa vähemmän oikeutettuna. (Pylkkänen 2008, 71-72.)

Traditionaalinen perhekäsitys on muuttumassa. Tilastot kertovat monenlaista tietoa perheestä, mutta eivät suinkaan kaikkea. Ne eivät esimerkiksi kerro uusperheestä, homo- ja lesboperheistä eivätkä yksineläjistä, jotka voivat kokea itse muodostavansa perheen. (Perttula 2000, 33-34.) Nykyisin puhutaan usein monista uudentyyppisistä tavoista elää yhdessä. Kuitenkin monet näistä ovat olleet käytössä jo pitkään mutta niitä on pidetty patologisina, poikkeavina tai ei-hyväksyttävänä. Avoliitolla ja yksivanhempaisilla perheillä on Suomessa pitkät perinteet mutta vasta viime vuosina ne on hyväksytty perheiksi. Perhe määritellään ajallisesti vaihtelevien kotitalouden ulkopuolelle ulottuvien suhteiden systeeminä. Monenlaisten suhteiden verkosto se on silloin, kun samassa perheessä on vaimon lapset, miehen lapset ja molempien yhteiset lapset. (Aaltonen, Rinne 1999, 158-159.)

Perheen määrittäminen on vaikeaa. Ei ole yhtä "todellista" objektiivisesti määriteltyä perhettä, vaan on eri tapoja puhua perheistä. Hoitotieteen professori Paunonen (1999) esittääkin ajatuksen, että jokaisen tulisi itse saada määritellä perheensä. Perhehän muodostuu ennen kaikkea kunkin tunnesiteistä eikä vain biologisista tai juridisista siteistä. Perheen määrittelyn muutokset heijastuvat myös hoitotyöhön. Amerikkalaisen perhedynamiikan tutkijan, professori Whiten mukaan perhettä olisi tarkasteltava ikään kuin kaleidoskoopin läpi ja nähtävä perheen uudet muodot ja värit. Hän painottaa maailman ja perheen muuttumisen ymmärtämisen tärkeyttä, jotta erilaisille perheille kyetään antamaan niiden tarvitsemaa tukea (Perttula 2000, 33-34).

Perhe on sosiaalisen toiminnan ja vaihdon väline ja välittäjä. Perhe vaikuttaa edelleen siihen, miten asumme, kulutamme ja vietämme vapaa-aikaamme. Se asettaa usein normatiiviset rajat haluillemme ja mieltymyksillemme ja sosiaalistaa osaltaan meidät tietynlaisiin ajattelumalleihin ja tiettyyn elämäntapaan. Asumisen kautta se asettaa myös fyysiset rajat ja kyhykset osalle toimistamme. Sen mukaan, millainen perhe meillä on, meihin kohdistetaan myös tietynlaista arvostusta tai me arvostamme muita tietyllä tavalla, liikumme tiettyjen ihmisten parissa jne.

Perhe on moraalisten sidosten yksikkö. Perheenjäsenet kokevat sellaista yhteenkuuluvuutta ja automaattista vastuuta toisiaan kohtaan, joita he eivät yleensä koe suhteessa muihin ihmisiin.

Tämän sidoksen yksilö havaitsee herkimmin silloin, kun perheen ja jonkin muun tahon intressit menevät ristiin. Toiseksi perhe toimii sosiaalisen vuorovaikutuksen areenana. Se muodostaa myös vuorovaikutusverkon etenkin silloin, kun sillä on yhteinen koti. Kolmanneksi perhe muodostaa merkityksellisten suhteiden areenan. Perhe on sosiaalisten verkkojen ohella paikka, jossa kohdataan ”merkityksellisiä muita”. Merkitykselliset muut ovat niitä, jotka vaikuttavat meihin ja joiden me annamme vaikuttaa itseemme – siis henkilöitä, joita pidämme viiteryhmänämme ja itsellemme tärkeinä. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1999, 44.)

Lehdon (2005, 15) mukaan perhe määritellään ja ymmärretään yksilöiden omasta kokemuksesta ja merkityksestä käsin. Perheen katsotaan muodostuvan yhteenkuuluvista yksilöistä. Sitä voidaan tarkastella myös yhteisönä, johon yhteiskunnan arvot ja asenteet samalla vaikuttavat. Perheen käsite on hyvin tunnepitoinen, koska jokaisella on oma käsitys ja omat kokemukset lapsuuden perheestä. Arkikielessä perheellä tarkoitetaan usein yleistä vallalla olevaa mielikuvaa perheestä. Perhe on mm. ryhmä, jolla on oma koti, jossa toisilleen läheiset ihmiset asuvat yhdessä. Lisäksi perhe on liitto, jossa puhutaan, kasvetaan ja neuvotellaan. Perheellä on omat kehitysvaiheensa, ja sen jäsenet tuntevat kuuluvansa yhteen. Perhe voidaan määritellä yhdessä asuvien ihmisten ryhmäksi, jossa on yleensä enintään kahden peräkkäisen sukupolven edustajia. (Entzell ym. 1998, 78-80.)

Perhetyö on käsitteenä ja ammattikäytäntönä suhteellisen uusi. Viime vuosina perhetyö onkin lisääntynyt juuri lastensuojelun alueella, jossa osa työntekijöistä työskentelee jopa perheiden kotona. Perhetyön tavoitteena on esimerkiksi vanhemmuuden ja perheen tukeminen (Heino, Berg & Hurtig 14/2000, 12). Uusimäki (2005, 7) on määritellyt perhetyön ”epämääräiseksi käsiteviidakoksi ja toimintatapojen ja menetelmien kirjavaksi kulttuuriksi”. Perhetyössä keskeisenä ovat lapset sekä vanhemmat – toisin sanoen konkreettiset toimijat, jotka muodostavat käytännössä perheen ja perhetyön kohteen (Myllärniemi 2007, 6). Riitta Granfelt (1993, 188; ks. Kaikko 2004, 12) on määritellyt perhetyön psykososiaalisesti työksi, jossa yhdistyy sosiaalitieteellinen ajattelu psykologiseen tietoon ja terapeuttiseen osaamiseen. Lastensuojelun perhetyö voidaan nähdä näkökulmana, joka ohjaa työskentelyä ja jossa työntekijän näkökulma kohdistuu koko perheeseen.

Mirja Korhakangas (2005) on lisensiaattityössään ”Perheen voimavaroja etsimässä – tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä” todennut, että perhetyötä pidetään lastensuojelussa luonnollisena ja tunnettuna työtapana. Hän on tutkimuksessaan selvittänyt uutta työtapaa, järjestön tuottamaa perhetyötä ja sen toteutusta lastensuojelun avohuollossa Rovaseudulla. Korhakangas tutkimuksen tulokset vahvistivat sen, että vanhemmuuden tukeminen on perhetyön yleinen ja tärkeä toimintamalli. Perhetyön odotetaan myös ehkäisevän huostaanottoja ja sijoituksia. Pääasiallisesti perhetyö on kuitenkin perheiden luona ja perheiden kanssa yhteisesti sovittua työtä, jolloin perheille an-

netaan heidän tarvitsemaansa tukea niin vanhemmuudessa kuin lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Perheet saattavat tarvita tukea myös ihan keskinäisessä vuorovaikutuksen luomisessa sekä apua omassa jaksamisessaan.

Uudessa lastensuojelulaissa perhetyö on määritelty yhdeksi avohuollon tukitoimeksi. Sillä edistetään ja tuetaan lapsen myönteistä kehitystä sekä tuetaan ja vahvistetaan vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta sekä kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. (Lastensuojelulaki 417/13.4.2007.)

5.2 Perhehoitotyö

Perhehoitotyö-käsite on peräisin englanninkielisestä sanasta "family nursing". Tuovi Hakulinen ja Marita Paunonen (1994) ovat määritelleet sen artikkelissaan "Analyysi käsitteestä perhehoitotyö" siten, että sen voi tunnistaa muiden käsitteiden joukosta. Päällekkäisiäkkin käsitteitä löytyy, sillä perhesysteeminen hoitotyö (family systems nursing) sekä perhekeskeinen hoitotyö (family-centered nursing) saatetaan käsittää tarkoittamaan samaa kuin perhehoitotyö (Hakulinen & Paunonen 1994, 58). Perhehoitotyön päämääränä on perheen ja perheenjäsenten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä tukeminen (Paavilainen, Paunonen & Åstedt-Kurki 1997, 137). Työntekijä, joka tekee perheen kanssa työtä, tietää, ettei voi ymmärtää perheessä olevaa häiriötä ottamatta huomioon perhekokonaisuutta. Yksilöasiakasta tavatessa on koko perhe aina psykologisesti läsnä.

Perhehoitotyössä yksilön ja perheen sekä sairauden ja terveyden väliset yhteydet otetaan huomioon hoitosuunnitelmaa laadittaessa sekä hoitoa analysoitaessa. Perhehoitotyössä kannustetaan yksittäisiä perheenjäseniä hoitamaan itseään ja tuetaan perhettä käyttämään perheen omia voimavaroja. Tällöin hoitotyö koostuu toiminnoista, jotka vahvistavat perheen ratkaisukykyä ja sopeutumista erilaisiin muutoksiin (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1999, 27). Perheiden kanssa työskentely nähdään hoitotyössä tärkeänä. Vasta silloin, kun oppii tuntemaan potilaan perhettä, voi ymmärtää potilaan asioita paremmin ja syvällisemmin.

Perhehoitotyö käsitteenä määritellään kolmella eri tavalla: perhe asiakkaan kontekstina, jäsentensä summana ja hoitotyön asiakkaana, riippuen siitä, miten perhettä painotetaan hoitotyössä. Käsitteitä perhehoitotyö ja perhekeskeinen hoitotyö voitaneen pitää toistensa lähikäsitteinä. (Hakulinen & Paunonen 1994, 58.) Perhekeskeisessä sosiaali- ja hoitotyössä keskeisenä on perheen vuorovaikutus ja perhedynamiikka. Perhekeskeisyyden periaatetta on pyritty toteuttamaan erityisesti psykiatrisessa hoitotyössä. Lasten mielenterveytyksessä ja lastenpsykiatriassa onkin keskeinen ja merkityksellinen osa hoitoa se, että työskennellään perhekeskeisesti. (Piha 2004, 335-340.) Toisinaan olisi kuitenkin hyvä työyhteisönä vielä pysähtyä yhdessä

miettimään, mitä perhekeskeinen työskentely tarkoittaa omassa työyhteisössä sekä mikä ero on esimerkiksi perhetyöllä verrattuna perhehoitotyöhön.

Sosiaali- ja terveydenhuollon työssä käytetään synonyyminä perhekeskeiselle hoitotyölle käsitettä perhehoitotyö (Hakulinen ym. 1999, 25-42). Yhteisöhoitotyöstä puhutaan, kun hoitotyö kohdistuu koko väestöön, ja perhesysteemisestä hoitotyöstä, kun perhe katsotaan ympäristönsä osaksi. On yleisesti hyväksyttyä, että perhehoitotyön tulisi olla systeemistä, holistista sekä terveyskeskeistä huomioiden perheen kasvu ja voimavarat (Friedmann 1995). Perhe on kokonaisuus, joka toimii vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa (Etzell ym. 1998, 88). Wright & Leahey (1990) ovat tarkastelleet perhettä hoitotyön asiakkaana perhesysteemin näkökulmasta. Tällöin voidaankin puhua perhesysteemisestä hoitotyöstä (family systems nursing). Tällöin hoitotyön painopiste voi olla joko yksilössä tai koko perheessä. Perhesysteemissä hoitotyössä yhdistyvät systeemiteoreettinen näkökulma, perheterapiateoriat ja hoitotyö.

Perhehoitotyön tavoitteena on tukea perheen omia voimavaroja itsehoitoperiaate huomioiden. ”Perhehoitotyössä perhettä käsitellään ryhmänä hoitotyön tarpeen määrittelyssä, suunnittelussa, interventiossa ja arvioinnissa.” (Gillis 1991).

5.3 Isovanhemmuus

Aihe isovanhemmuudesta ja sen merkityksestä on sekä ajankohtainen että kiinnostava. Perhehoitotyössä pyritään huomioimaan yksilön sosiaalinen tukiverkosto, perhe, ystävät ja muut läheiset. Tässä yhteydessä juuri isovanhemmat voivat olla yhtenä sosiaalisen tukiverkoston tärkeänä osana, joka auttaa perhettä selviytymään arkipäivän elämässä. Lapsille on tärkeää saada kokea monta rakastavaa aikuista ympärillään. Useimmissa perheissä yhteys isovanhempiin onkin juuri tämän takia kullannarvoinen asia. Isovanhemmat voivat olla jakamassa lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyvää vanhempien taakkaa. Osa isovanhemmista haluaa myös pienten tarinoiden kautta avata oveaan lapsenlapsilleen kertomalla omasta elämästään, arvoistaan ja menneistä ajoistaan. Heillä on aikaa opettaa lapsille käden taitoja sekä kuunnella heitä ja olla täydellisesti läsnä.

Isovanhemmuus on helppoa, koska siinä ei tarvitse kilpailla muiden isovanhempien kanssa. ”Ihmissuhteissa ei voi kilpailla. Ne ovat läheisyyden antamista ja saamista, vastavuoroisuutta.” (Taipale 2002, 16.) Harmaisen ja Ruoppilan (1984) mukaan vanhemmuuteen sosiaalistutaan aina oman yksilöllisen elämänhistorian kautta. Niinpä omien lasten kasvattamisessa omaan lapsuuteen liittyvät muistot ja kokemukset ovatkin yleensä enemmän tai vähemmän mukana (Juntunen & Krats 1997, 17).

Isovanhemmat ovat lasten sosiaalista pääomaa, osa lasten elämän merkittävää ihmissuhdeverkostoa. Heillä on kiinnostusta lapsia kohtaan ja halu vaalia suhteita. Lastenlapsille isovanhemmat ovat suuri rikkaus. Isovanhemmat edustavat arkipäivän turvallisuutta ja rakkautta heidän elämässään. Isovanhemmuus on ilo ja onni niille, joiden kohdalle se osuu. Se on kuitenkin ennen kaikkea sukupolvisuhde pieniin, kasvaviin lapsiin riippumatta biologisista siteistä. (Taipale 2002.) Sukupolvien ketju voi näkyä laajempaan kuin pelkkänä biologisena perimän jatkeena (Ijäs 2006, 56). Isovanhempien ja lastenlasten suhde voi kehittyä hyväksi, vaikka he asuisivat toisistaan pitkienkin välimatkojen takana ja näin ollen näkisivät toisiaan harvakseltaan (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1999, 75). Lasten isovanhemmiltaan saamien kokemusten kautta koetut ennakkoluulot vanhenemista kohtaan vähenevät (Arajärvi 1995, 70), ja lapsenlapset oppivat tuntemaan vastuuta isovanhemmistaan. Eri sukupolvien välillä on mukavaa ja tärkeääkin siirtää näkemyksiä, kokemuksia ja tietoa.

”Lapsen lapset, kuten aikaisemmin omat lapset, opettavat paljon. On sisäistä rikkautta kasvaa heidän kanssaan. Isovanhemmat voivat olla kiitollisia lapsenlapsilleen, samoin lastenlapset isovanhemmilleen” (Arajärvi 1995, 87).

Monet nykyajan isovanhemmista ovat vielä työelämässä kiinni, ja heillä saattaa vielä asua kotona omia lapsia. Isovanhemmat saattavat muutenkin olla vielä vahvasti kiinni elämissä; he ovat itsestään huolehtivia, matkustelevia ja heillä voi olla moniakin harrastuksia. He huolehtivat itsestään sekä parisuhteestaan ja tapaavat ahkerasti ystäviään. Tarvittaessa he ovat kuitenkin valmiita auttamaan lapsiaan lastenlastensa hoidossa jopa pitkienkin matkojen takaa. (Ijäs 2004, 93-94.) Jotkut isovanhemmista löytävät itsensä sijaisvaarin tai -mummon paikalta. Päiväkodeissa, kuten myös kouluissa ja erilaisissa harrastuspiireissä, kaivataan isovanhempi-ikäisiä, jotka hoitavat isovanhemman tehtävää, välittävät perinteitä, ohjaavat lapsia, leikkivät, lukevat satuja sekä auttavat tarvittaessa koululäksyjen tekemisessä. (Ijäs 2006, 55.) Lehtien ja television välityksellä on tiedotettu, miten päiväkoteihin on saatu sekä mummoja että vaareja kertomaan tarinoita menneistä ajoista.

Lastenpsykiatrian professori Tamminen (2003) on sitä mieltä, että sukupolviketjujen kantava voima isovanhemmista lastenlapsiin on erittäin tärkeää. Kuitenkin uhkana tähän hän näkee alati vaihtuvan muuttoliikkeen. Isovanhemmat ja lapsenlapset asuvat eri puolella Suomea, ja näin ollen tapaamiset saattavat jäädä vähäisiksi. Hänen mielestään meillä Suomessa onkin suuri pula sukupolviketjun jatkuvuuden kantajista. Jotta sukupolviketju todella eläisi, niin se tarvitsisi – jos ei ihan jokapäiväistä pientä kohtaamista – niin kohtaamista riittävän usein, ja tämä on nyky-Suomessa vaikeaa. Tamminen (2003) näkee eliniän pidentymisen voimavarana sekä lisäksi vielä sen, että isovanhemmaksi tullessa oma fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen

kunto saattaa olla parempi kuin ennen vanhaan. Hänen mielestään isovanhemmuuden ei kuitenkaan ole oltava biologinen, sillä myös sosiaalisesta isovanhemmuudesta on hyviä kokemuksia. Nykyihminen elää henkisesti tietyllä tavalla aika lailla turvatonta elämää. Lasten turvattomuuden lisäksi myös aikuisten turvattomuus on lisääntynyt. Näin ollen vanhemmat ihmiset jo pelkällä olemuksellaan, olemassaolollaan, vaikka hän ei tekisi mitään erikoista, voi tarjota turvallisuutta lapselle. Lapsen näkökulmasta katsottuna isovanhemmat ovatkin turvan, hellyyden ja hoivan lähde. Vanhempi ihminen antaa lapselle uskoa, että elämässä selviää vanhaksi asti, mikä jo sinällään luo turvallisen olon. (Tamminen 2003, 243.)

Arajärven (1995) mielestä isovanhempien rooli tulevaisuudessa tulee nykyistä tärkeämmäksi, koska yksinhuoltajien määrä tulee olemaan yhä kasvava joukko ja näin ollen perheiden haajoaminen on myös isovanhempien suru. Isovanhemmat luovat turvallisuutta hätätilanteissa. He ovat henkinen apu lapselle, tärkeä osuus siinä lapsen ympärillä olevassa verkostossa, jota lapsi tarvitsee kasvuunsa. Lisäksi, jos lapsenlapsilla on ongelmia omien vanhempiensa kanssa eivätkä halua puhua heille, niin isovanhempien läsnäolo tuttuna ja luotettavana aikuisena antaa eri tavalla tähän mahdollisuuden. (Arajärvi 1995, 61-80.) Isovanhemmilla ei kuitenkaan ole lapsenlapsen hoitoon tai kasvatukseen liittyvää samanlaista vastuuta kuin lapsen vanhemmilla, joten heillä on eri lailla mahdollisuus nauttia enemmän lapsenlapsistaan kuin aikoinaan omista lapsistaan (Hurme 1998, 100).

Nykyajan lapsilla ja nuorilla on sellaisia vaikeuksia ja paineita, joita isovanhemmat eivät omakohtaisesti ole kokeneet. Heillä on myös erilaisia keinoja selvitä elämän haasteista, ja isovanhemmat voivat vastaavasti oppia heiltä paljon. Yhteiskunta muuttuu ja muutosten perässä on vain pakko pysyä. Tässä lapsenlapset voivat vuorostaan olla isovanhempiensa tukena uusia taitoja opettamalla. (Ijäs 2004, 53.)

Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen (2003) arvioi käsityksen isovanhemmuudesta olevan helposti stereotyyppisen: harmaapäinen mummo paistamassa lettuja ja isoisä keinutuolissa. Sinkkosen mielestä isovanhempi on kuitenkin yksilö, jolla on oikeus elää omaa elämäänsä harrastuksineen. Hänen mielestään oleellista on kuitenkin se, että löydetään ja tehdään asioita, jotka itsestään tuntuvat mukavilta. Se, mikä tuntuu isovanhemmasta kivalta, voi lapsellekin avata aivan uusia juttuja. Hän kuitenkin korostaa, että isovanhempien ja lastenlasten suhteet ovat ihmissuhteita ja kaikki ihmissuhteetkin ovat yksilöllisiä. Sinkkosen (2008) mielestä meidän on oman identiteettimme kannalta tärkeää tietää, mistä olemme tulleet, keitä ovat omat vanhempamme, tätimme, setämme, serkkumme ja isovanhempamme ja millaiset heidän vaiheensa ovat olleet. Hämmästyttävän vähän monet tietävät suvustaan. He ”kelluvat” eimissä, eikä heillä ole historiaa. Lasten kannalta tärkeää olisi saada tietää myös sukulaisia kohdanneita vähemmän miellyttäviä seikkoja. Näin ollen isovanhempien kertomuksilla, suvun juhlilla ja valokuvilla on suuri merkitys. (Sinkkonen 2008, 273.)

Yksi tärkeä osa isovanhemmuutta on myös erilaisten perinteiden eteenpäin siirtäminen sekä perheen tukeminen aivan tavallisissa arjen askareissa. Toisinaan sukupolvien väliset suhteet saattavat olla tulehtuneita. Lapsiperheiden suhde isovanhempiin saattaa olla kaksijakoinen, isovanhemmat joko kuuluvat perheeseen tai heihin ei haluta olla missään tekemisissä, toisin sanoen heihin ei pidetä minkäänlaista yhteyttä.

Isovanhemmat voivat olla myös erilaisia ja heidän elämäntilanteensa saattavat poiketa huomattavastikin toisistaan. Kun vanhemmat ovat lyöneet ”hynttyyt yhteen”, he ovat samalla tuoneet saman katon alle jotakin lapsuutensa perheistä. Jostakin taas he ovat joutuneet luopumaan, joko kompromissien tuloksena tai siksi, että ovat halunneet päästä oman kotinsa traditioista irti. Kullekin perheelle hioutuu näin oma kulttuurinsa, omat tapansa ja käytäntönsä. Isovanhemmissa tämä herättää monenlaisia tunteita ja synnyttää erilaista isovanhemmuutta.

Laura Kolbe (2004, 25) kuvaa isovanhemmuuden myyttiä seuraavin sanoin:

*”Moderni isoäiti ei enää 1800- ja 1900 luvun taitteessa liittynyt niinkään alku-
tuotannon kuin kaupunkimaiseman kodin ja perheen maailmaan. Isoäiti on fe-
miniini, joka hoivasi ja nukutti, neuloi kudinta, luki ja lauloi lapsenlapsille,
kertoi tarinoita, opetti ja opasti, paransi ja lohdutti sekä laittoi hyvää kotiruo-
kaa. Isoäitiin alettiin liittää ominaisuuksia, joissa korostuivat elämäntaito, ko-
kemus, turvallisuus, perinteikkyyys, verkkaisuus, jatkuvuus, kodin lämpö ja rak-
kaus. Ulkoisesti isoäitikuvaan kuuluivat harmaat hiukset ja nuttura, silmälasit,
esiliina, rypyt ja pyöreys. Nämä stereotypiat toistuvat edelleenkin sitkeinä
esimerkiksi aapissa, lastenkirjoissa, elokuvissa, viestimissä ja mainonnassa”.*

Sinnemäen (2005) selvityksessä ”Isovanhemmuudesta voimaa. Selvitys isovanhemmuuteen liittyvästä toimintakentästä” on vahvistunut käsitys isovanhemmuudesta kaksitahoisena ilmiönä, johon liittyy poikkeuksellista positiivista voimaa elähdyttävyyttä, mutta myös vaativia haasteita (Sinnemäki 2005, 2). Isovanhemmuudesta on yleisesti ottaen melko vähän tieteellistä tietoa, vaikka se arkipäivän kokemuksena onkin yleinen. Aiheen käsittely on viime aikoina kuitenkin lisääntynyt median kautta huomattavasti, ja samalla on syntynyt painetta isovanhemmuuden edistämiseen. Isovanhemmuuteen liittyvästä toimintakentästä -selvityksessä Sinnemäki (2005, 8) tuo esille, miten isovanhemmat kokevat haasteena perinteen siirtämisen, aikuisen lapsensa vanhempana olemisen, appivanhemmuuden, lastensa avio- ja avoerot, lapsenlapsen tapaamismahdollisuuden, oman ikääntymisen ja voimien vähenemisen sekä pitkät välimatkat lapsenlapsiin.

5.4 Voimaantuminen

Empowerment-termillä ei ole vielä Suomessa vakiintunutta vastinetta. Hoitotieteellisissä julkaisuissa on käytetty sellaisia suomenkielisiä vastineita kuin voimaantuminen, valtaistuminen ja voimavarojen vahvistaminen. Suomessa voimavarojen vahvistamisen mallia on kehitelty muun muassa Pelkonen (Pelkonen & Hakulinen 2002, 202). Voimavarojen vahvistaminen tarkoittaa yksilön tai perheen saamaa tukea ja voimavarojen vahvistuminen puolestaan kuvaa ihmisestä itsestään lähtevää voimavarojen vahvistumisen prosessia. Mäkelä (1999) kuvaa pro gradu-tutkimuksessaan ”Isovanhemmuuden merkitys isoäideille” isovanhempien olevan voimavarana lastensa perheille. Lastenlastensa kautta isovanhemmat saattoivat myös toteuttaa saavuttamattomia unelmiaan.

”Liisa Kuokkasen (ks. 2003) väitöskirjan mukaan voimaantunut hoitotyöntekijä on osaava, innovatiivinen, henkilökohtaista valtaa omaava, itsenäinen ja kritiikkiä sietävä. Hän kehittää työtään ja toimii tavoitteellisesti. Voimaantuminen näkyy avoimena vuorovaikutuksena, toimintana yhteisen päämäärän hyväksi, ongelmienratkaisutaitona sekä haluna ja kyynä vaikuttaa työyhteisön ilmapiiriin.” (Mäkisalo 2003, 41.)

Kuokkanen (2003) on väitöskirjassaan määritellyt voimaantumisen vahvaksi sisäiseksi voimaantumiseksi, oman työn hallinnaksi sekä mahdollisuudeksi vaikuttaa ympäristöön. Voimaantuminen sisältää vallan ja/tai voiman kasvun dynaamisesti niin, että syntyy lisää voimaa. Siitosen (1999) mukaan sisäisen voimaantumisen saavuttamisesta seuraavat sitoutuneisuus, vastuullisuus, kiinnostuneisuus sekä halu kehittyä ja uudistua (Mäkisalo 2003, 39-42).

Voimaantumisen tunne syntyy, kun ihminen oman kokemuksensa kautta ymmärtää jonkin asian tai asiayhteyden, kun hän toimii, kokee onnistuvansa ja olevansa hyväksyty. Voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään. Se on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, eikä voimaa voi antaa toiselle. Voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2002, 275.)

Voimaantumista kuvataan myös yksilön kasvu- ja kehitysprosessina. Voimaantuminen on yhteydessä henkilöstön hyvinvointiin ja työhön sitoutumiseen. Voimaantumisprosessin tuloksena yksilöt, organisaatiot ja yhteisöt voivat maksimaalisesti vaikuttaa omaan elämäänsä ja valintoihinsa. (Meretoja & Santala 2003, 17.) Yhteisön tasolla voimaantumisella tarkoitetaan ihmisten yhteistä ponnistelua yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Voimaantumista arvioitaessa avainalueita ovat vaikuttaminen, taito, merkitys ja itsemääräämisoikeus.

Kun hoitohenkilökunnan voimavaroja tuetaan, se mahdollistaa osastolla myös perhehoitotyön, jolloin osastonhoitajan yhtenä tärkeänä tehtävänä onkin hoitajien voimavarojen tukeminen.

Kun hoitajat saavat esimieheltään tukea ja arvostusta omassa työssään, on heidän helppo antaa tukea lasten vanhemmille kasvatustehtävissä sekä saada vanhemmat itse pohtimaan ja oivaltamaan omaa vanhemmuuttaan ja tätä kautta löytämään keinoja lapsen psyykkisen kehityksen tukemiseen.

Isovanhemmuus voimavarana on nostettu esiin erityisesti sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa (Hurme 1990, 218-223; Marin 2002, 112). He tuovat esiin isovanhempien ulottuvuuksia seuraavasti:

1. Vuorovaikutussuhde on lastenlasten kanssa emotionaalinen.
2. Isovanhemmat kokevat isovanhemmuuden tärkeyden sukunsa uusiutumisen jatkumona.
3. Isovanhemmat luovat lastenlastensa hoitajina ja tukijoina turvallisuutta ja lämpöä.
4. Isovanhempien ja lastenlasten välinen suhde edustaa myös sosiaalista jatkuvuutta, jonka kautta voidaan rakentaa ja tulkita menneisyyttä, tehdä mennyt mielekkääksi.
5. Isovanhemmat toimivat mallina lapsenlapsille samalla opettaen heitä ”elämään”, antamalla heille elämänohjeita, elämän viisautta sekä myös aivan käytännön taitoja.
6. Isovanhemmat toimivat sovittelijoina/välittelijöinä lasten ja vanhempien välisissä suhteissa. Lapsenlapset saattavat kokea isovanhempien ymmärtävän heitä vanhempiaan paremmin.
7. Isovanhemmat tekevät erilaisia asioita lastenlastensa kanssa.
8. Isovanhemmuudella on symbolinen merkitys (peitetyt merkitykset). Isovanhemmuuden symboliset merkitykset ovat myös niitä, jotka liittyvät muistikuviin tästä roolista, joko isovanhemmilla itsellään tai esimerkiksi lapsenlapsilla.

Laajempaan ikävaiheeseen kuuluvissa perheissä voi nykyisin olla jopa viisikin biologista sukupolvea. Sukupolvista on sitten kehittynyt tärkeä perhevoimavara. Isovanhemmatkin voi esiintyä siten ”kolmessa kerroksessa” (lapset, nuoret tai vanhukset). Näiden lisääntyvien perhesukupolvien solidaarisuudesta ja vastuuntunnosta on kehittynyt merkittävä voimavara. (Marin 2003, 66-68.) Voimaantuminen on prosessi, joka lähtee liikkeelle siitä, että voimavarat on tunnustettu. Sitä seuraa voimavarojen käyttöönotto, jota voidaan tukea ja vahvistaa ulkopuolelta. Voimaantuminen on ihmisessä itsessään tapahtuva prosessi, jonka kannalta toimintaympäristön olosuhteet voivat olla merkityksellisiä, ja siten voimaantuminen joissakin olosuhteissa saattaa olla todennäköisempää kuin toisissa. (Hokkanen 2006, 12-13.)

5.5 Itsetunto voimavarana

Terveeseen itsetuntoon liittyy positiivinen itsearvostus. Ihminen arvostaa itseään persoonana, jolla on omat vikansa ja hyveensä. Hän tietää omat heikot ja vahvat puolensa. Itsetunto on ihmisen kykyä luottaa itseensä, pitää itsestään sekä arvostaa itseään havaitsemistaan heikkouksista huolimatta ja kyvyksi nähdä oma elämänsä tärkeänä ja ainutkertaisena. Persoonalli-

suuden kentässä itsetunto on yksi ominaisuus, eikä sen mukana kaadu koko aikuisen ihmisen elämä. Itsetuntoa on se, kuinka paljon ihminen näkee itsessään hyviä ominaisuuksia. Ihminen, jolla on hyvä itsetunto osaa myös arvostaa itseään. Hän kykenee näkemään oman elämänsä ainutkertaisena sekä ymmärtää olevansa tärkeä sinänsä, tarvitsematta erityisin suorituksin tai onnistumisin tätä osoittaa.

Hyvään itsetuntoon kuuluu lisäksi kyky arvostaa myös muita ihmisiä. Itsetunnoltaan vahva ihminen pystyy näkemään toisen ihmisen osaamisen, antamaan tälle tunnustusta ja arvoa tämän mielipiteille. Hän myös näkee oman arvonsa sekä osaamisensa, mutta hänellä ei ole sitä harhaa, että hän on ainoa, joka osaa, tai ainoa, jota tulee arvostaa. (Keltikangas-Järvinen 2001, 16-19.) Hyvän itsetunnon perusta on monipuolisessa persoonallisuuden arvostuksessa. Keltikangas-Järvinen (2002, 176) toteaa vielä, että ”itsetunto muodostuu kokemusten pohjalta, eikä se siis ole perinnöllinen ominaisuus”. Itsetunnon yhteydessä voidaan kuitenkin puhua perimästä, koska jotkut perinnölliset ominaisuudet vaikuttavat myös itsetunnon kehitykseen.

Siitari (1999, 75) on opinnäytetutkielmassaan tuonut esille perheen merkityksen lastenpsykiatriassa hoitotyössä. Hänen mukaansa vanhemmat ovat usein menettäneet luottamuksensa omiin kykyihinsä vanhempina. Hän on ehdottanut jatkotutkimusta aiheesta ”Millä keinoin osastolla voidaan tukea vanhempien itsetuntoa vanhempana”. Myös Pajulammin & Tolosen (1994, 85) tutkimuksen mukaan vanhemmuuden tukemista pidetään tärkeänä. Vanhempien itsetunnon vahvistaminen ja vahvuuksien osoittamisen nähdään antavan voimavaroja kasvatustehtävässä jaksamiseen.

Vahva itsetunto on hyvä pohja empatialle ja sosiaalisille taidoille, mutta se ei itsestään johda niihin. Lapselle, jolla on vahva itsetunto, täytyy opettaa oikeat ja hyväksyttävät tavat ratkaista ihmisten välisiä ongelmia. Ilman tätä opetusta lapsi on yhtä epäsosiaalinen kuin kuka tahansa kasvattamaton lapsi. Jos omaa hyvän itsetunnon, on sosiaalisten taitojen oppiminen helpompaa (Keltikangas-Järvinen 2001, 37).

Lastenpsykiatriassa tiedetään terveen itsetunnon merkitys ja tärkeys hoidettaessa ja autettaessa perheitä. Perheosastolla lapsen itsetuntoa ja vuorovaikutustaitoja sekä vanhemmuuden toimivuutta pyritäänkin vahvistamaan erilaisissa toimintatilanteissa. Tavoitteena opetuksessa on, että asia herättää yhteistä keskustelua. Jos lapsen tunteet ja tarpeet hyväksytään sellaisenaan, on hänen helpompi hyväksyä itse itsensä. Monet hakevatkin tärkeiden ihmisten hyväksyntää läpi elämänsä, elleivät he huomaa itsessään hyväksymättömyyden kokemusta. Perheissä opitaankin käytöstavat, hellyyden osoitukset sekä erilaiset tunteiden ilmaukset. Myös vanhempien tapa vaieta siirtyy helposti lapsiin.

*”Jos lapsi elää arvostelussa, hän oppii tuomitsemaan.
 Jos lapsi elää vihamielisyydessä, hän oppii riidanhaluiseksi.
 Jos lapsi elää pelossa, hän oppii araksi.
 Jos lapsi elää ystävällisyydessä,
 hän oppii, että maailma on ihmeellinen paikka elää.”*
 (SOS-lapsikylä-lehti 1/84)

Perhehoitotyön päämääränä on perheen ja perheenjäsenten hyvinvoinnin sekä terveyden edistäminen ja tukeminen. Työn ohella käytävät erilaiset koulutukset antavat lisää tietoa vanhempien sekä lapsen välisestä vuorovaikutuksesta. Vuorovaikutukseen lapsen ja vanhemman välillä kuuluu sekä onnistumisen että epäonnistumisen kokemuksia. Itsetunto onkin tärkeä ihmisen voimavara. Se kehittyy hyväksi, kun ihmisestä pidetään. Hyvän itsetunnon kanssa on helppo elää, mutta ei huonokaan itsetunto ole katastrofi – senkin kanssa voi hyvin tulla toimeen.

Itsearvostuksen, itseluottamuksen ja itsevarmuuden lisääminen hoitoyhteisössä on tärkeää. Yhdessä tuleekin käydä keskustelua siitä, millä keinoin vanhempien itsetuntoa voisi tukea tai nostaa, sitä kautta se myös heijastuu lapsiin. Hyvää itsetunnon tukemista voidaan ymmärtää myös osana voimavarojen vahvistamista. Vanhempi tai perhe voi vahvistaa omia voimavaroja monin eri tavoin, muun muassa hakemalla tietoa, vahvistamalla perheen kiinteyttä, harjaantumalla avoimeen keskusteluun, käyttämällä huumoria, hakemalla tarvittaessa sosiaalista tukea, sopimalla kotitöiden tekemisestä ja hoitamalla parisuhdetta aktiivisesti. Perheen voimavaraisuuden kannalta onkin keskeistä, että vanhemmat tunnistavat omia vahvuuksiaan ja toimivat aktiivisesti oman elämäntilanteen hyväksi. (Pelkonen & Hakulinen 2002, 208.)

Ihmisen itsetuntoa osana minäkäsitystä voidaan tarkastella monella tavalla. Itsetunnosta käytetäänkin toisinaan nimitystä itsekunnioitus, itsensä hyväksyminen tai itsearvostus. Ojanen (1994, 31) määrittelee itsetunnon koostuvan kolmesta osa-alueesta: itsetietoisuudesta, itsetuntemuksesta ja itsearvostuksesta. Itsetunto määritellään itseluottamukseksi ja itsensä arvostamiseksi (Keltikangas-Järvinen 2001, 19). Vanhempien hyvinvointi ja jaksaminen vaikuttavat myös lasten hyvinvointiin (Puotinniemi, T., Nikkonen, M. & Kyngäs, H. 2000, 284).

Siitari (1999) kertoo opinnäytetutkielmassaan ”Lapsen itsetunnon tukeminen hoitotyön menetelmin lastenpsykiatrisessa hoitosuhteessa” sairaanhoitajien käyttävän neljää hoitotyön menetelmää itsetunnon tukemisessa: lapsen merkittävyyden ja hyväksytyksi tulemisen tunteen tukemista, lapsen pätevyiden ja oman elämän hallinnan tunteen tukemista, lapsen sosiaalisen selviytymisen ja sosiaalisten suhteiden tukemista. Pelkosen (1994) mukaan vanhempien hyvinvointi ja valmiudet kasvatustehtävään ovat lapsen terveen kasvun ja suotuisan kehityksen edellytyksiä. Niistä voidaan käyttää käsitettä ”perheen voimavarat kasvatustehtävässä”. Käsi-

te ”voimavara” viittaa tekijöihin, joista vanhemmat saavat voimaa suunnatakseen perhe-elämäänsä ja lastensa kasvatusta haluamallaan tavalla. Itsetunto vanhempana on voimavara, joka sävyttää toimintaa lapsen kanssa ja on yhteydessä lapsen kehittyvään itsetuntoon. Pelpaun (1994) mukaan perheen voimavarat kasvatustehtävässä ovat perusta lapsen hyvinvoinnille myös hänen aloittaessaan koulunkäyntinsä. (Pajulammi & Tolonen 1994.)

Mäkisaloon kirjassa ”Me teemme sen” sanotaan, että työn ja ammattitaidon ajatellaan kehittyvän yksilöllisen kokemuksen kautta. Kokemus ei kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan myös asiantuntijuutta. Asiantuntijuus onkin elinikäinen projekti, eikä hoitotyöntekijä voi koskaan sanoa olevansa valmis ja tietävänsä kaiken, vaan hän on ainoastaan matkalla kohti jotakin. Tärkeää onkin jatkuva itsensä kehittäminen ja ajan hermolla pysyminen yhteiskunnan yhä muuttuvassa paineessa. Mahdollisuus kehittää ja motivoida itseään luo myös työtyytyväisyyttä, joka puolestaan heijastuu potilaisiin - asiakkaisiimme. (Mäkisalo 1999.)

Vahvaan ammatilliseen itsetuntoon ja identiteettiin kuuluvat oman ammattitaidon ja asiantuntijuuden hyväksyminen ja arvostaminen sekä taito ilmaista näkemyksiään ja perustella niitä uskottavasti.

5.6 Dialogisuus ja reflektointi

Keskustelevaa menetelmää käytetään lastenpsykiatrian puolella, ja se tukee dialogisuuden toteutumista psykiatrisessa perhetyössä. Dialogisuus on ollut yhteinen väline, joka on tuonut perheen näkökulman paremmin esille riippumatta työntekijän ammattinimikkeestä. Ihanteellista ihmisten välistä kohtaamista on viime vuosina yhä yleisemmin kuvattu dialogin käsitteellä. Missä tahansa kohtaamisessa, olipa kyse ystäväysten tapaamisesta, vanhemman ja lapsen vuoropuhelusta ruokapöydässä, terapiasta tai muusta auttamisesta, työyhteisön ongelmien ratkomisesta tai kulttuurien ja uskonnollisten ryhmien kohtaamisesta, jopa valtioiden välisistä neuvottelutilanteista, voidaan soveltaa dialogisuuden ideaa (Hänninen, V. 2002, 14).

Dialogi tulee sanoista ”dia” - läpi - ja ”logos” - sana, ja se on alun perin tarkoittanut ”väliin kerättyä” tai ”välillä olevaa”. Saavalaisen (1999) mukaan dialogin käyttö vuorovaikutuksessa mahdollistaa toisen ihmisen ymmärtämisen. Dialogin kautta syntyykin usein sellaista tietoa, jota yksin asiantuntijana ei koskaan saavuttaisi. Dialogiassa työntekijä osaa olla myös tietämätön ja luottaa asiakkaan omaan asiantuntijuuteen. Tällöin syntyy kokemus jaetusta asiantuntijuudesta. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2002, 64.) Dialogisen keskustelun synnyttämiseen ei ole erityisiä keskustelutekniikoita tai terapeuttisia interventiota. Tietynlaisen haastattelutekniikan toistaminen saattaa ehkäistä dialogista vuoropuhelua. Dialogisessa keskustelussa perusehto on se, että siihen osallistuvat sovittavat sanansa koko ajan toisten keskusteluun

osallistujien sanoihin. Dialogista keskustelua voi edesauttaa kiinnittämällä huomiota puheta-
paansa. (Seikkula & Haarakangas 1999, 183.)

Puhuttaessa dialogista ja psykiatrisesta hoitotyöstä voidaan käyttää käsitettä "säiliö" (con-
tainer), joka mahdollistaa Isaacin mukaan syvällisen ja muutoksiin johtavan kuuntelemisen.
Säiliö on ympäristö, jossa ihmiset kuuntelevat toisiaan, kunnioittavat toisiaan, odottavat kär-
sivällisesti ennen vakaan käsityksen muodostumista ja puhuvat suoraan.

Kun pyritään dialogiin, puhutaan sellaista kieltä, mitä toinen ymmärtää, eli eri ihmisten kans-
sa on osattava puhua eri tavalla. Tämä on tärkeää myös hoitotyössä eri-ikäisten, erilaisten
koulutus- yms. historian omaavien potilaiden kohdalla. Jokaisella on oma tarinansa ja tapansa
tulkita asioita. Siksi on tärkeää kuunnella tarkasti jokaista läsnä olevaa ja puhua tarkasti jo-
kaisen kanssa erikseen. Parhaimmillaan vanhemman ja lapsen välisessä dialogissa syntyy sel-
laisia oivalluksia ja jälkikäteistulkintoja, joita kumpikaan osapuoli ei olisi toisesta riippumatta
osannut kehittää. Vanhemman kuitenkin kuuluu ottaa kokonaisvastuu tilanteista ja kehitys-
suunnista silloinkin, kun ne toteutuvat lapsen ideoinnin suuntaan. Tämä kuitenkin edellyttää
monipuolista ja sensitiivistä paneutumista niihin aloitteisiin, joita lapsi omasta, usein huolet-
tomastakin tai arvoituksellisesta perspektiivistään esittää. (Suoninen 2008, 154-157.)

Dialogisen suhteen lähtökohdat ovat toisen ihmisen hyväksyminen, toisen kuunteleminen ja
toisen kanssa jakaminen. Dialogi on kielen perusluonne, kieli ei asu ihmisen sisällä, vaan ih-
misten välillä ja se perustuu vaihtoon. Dialogisessa keskustelussa edellytetään erilaisuutta, eri
näkökulmia. Potilaan hoito tulee sitä moniäänisemmäksi ja sitä rikkaammaksi, mitä enemmän
erilaisia näkökulmia esitetään. Moniäänisyydessä asuvan voimavaran käyttö edellyttää sitä,
että hoitava työryhmä pystyy lukemaan nämä eri äänet osana samaa kertomusta ja rakenta-
maan siltaa eri näkökulmien rajojen yli (Seikkula 1998, 24). Perheiden kanssa työskentely
nähdään hoitotyössä tärkeänä. Vasta silloin, kun oppii tuntemaan potilaan perhettä, voi ym-
märtää potilaan asioita paremmin ja syvällisemmin. Dialogisuuden toteutuminen perheen ja
työryhmän välillä mahdollistaa positiivisen muutoksen perheessä.

Toimintaa pyritään parantamaan reflektiivisen ajattelun avulla, ja reflektiivisyydellä onkin
Suojasen (1992, 25) mielestä toimintatutkimuksessa keskeinen merkitys. Toimintatutkimus
hahmotellaankin usein itsereflektiiviseksi kehäksi, jossa toiminta, sen havainnointi, reflek-
tointi sekä uudelleensuunnittelu seuraavat toisiaan. (Heikkinen H.L.T. & Jyrkämä 1999, 36.)
Tavallisessa kielenkäytössä reflektiolla tarkoitetaan peiliin katsomista. Henkisemmässä tarkoi-
tuksessa reflektiosta tulee mieleen ihmisen ajattelu itsekseen, jossa asioita peilataan aikai-
sempaan kokemusmaailmaan. Kyseessä on aktiivinen tutkiskelu- ja paljastusprosessi, jonka
lopputulos on yllättävä. Lisäksi reflektiiviseen ajatteluun liittyy epäilevä, hämmästelevä, ja
päätöksentekoa pitkittävä asenne sekä uusia näkökulmia metsästävä ja tutkiva kieli. Ammatil-

lisen kehittymisen kannalta reflektiivisen prosessointitavan syntyminen on tärkeää. Kun työntekijä omaksuu reflektiivisen toimintamallin, hän tietoisesti pohtii toimintansa perusteita, laatua ja tulosta tarkoituksenaan itsensä, työnsä ja työympäristönsä jatkuva kehittäminen. (Suojanen 1992, 35.)

5.7 Yhteenveto

Lapsen psyykkisen kehityksen kannalta lapsen sekä häntä hoitavan vanhemman tai muun aikuisen, vaikkapa isovanhemman, välinen vuorovaikutus säilyy ratkaisevan tärkeänä läpi elämän. Siinä luodaan jo puitteet ihmisen psyykkisten ominaisuuksien muovautumiselle. Näin ollen vanhemmilla ja vanhempien hyvinvoinnilla on suuri merkitys lapsiperheille. Isovanhemmat voivat myös jakaa kasvatusvastuuta vanhempien ollessa kiinni yhä vaativammaksi käyneessä työelämässä. Kuitenkin osalta ihmisistä saattaa puuttua sellainen, esimerkiksi juuri sukulaisten muodostama, turvallinen verkosto, josta tarvittaessa voi löytyä kaivattua apua. Myös vanhempien itsetunto saattaa joutua koetukselle esimerkiksi työttömyyden, sairauden tai muun perhettä koetelleen vastoinkäymisen vuoksi. Kuitenkin on todettu, että juuri vanhempien hyvä itsetunto tukee lapsenkin kehitystä. Pelkonen (1994, 38) kertoo väitöskirjassaan hyvän itsetunnon olevan yhteydessä siihen, että ihminen huolehtii terveydestään. Itsetuntoa pidetäänkin siten edellytyksenä sekä fyysiselle terveydelle että mielenterveydelle. Hyvän itsetunnon omaavat ihmiset kokevat itsensä merkityksellisiksi ja arvokkaiksi, ja he uskovat voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä.

Pulkinen (2002) kirjoittaa lapsen suhteen isovanhempiin olevan sosiaalisen verkoston vahva side, mikäli sen syntymistä on yhtään tuettu. Usein myös vuorovaikutus isovanhempiin on varhaislapsuudessa tiiviimpää verrattuna nuoruusikään. Nuorena etäisyys isovanhempiin saattaa heiketä, mutta se ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö nuorella olisi tietoa isovanhempien olemassaolosta, lapsuuden aikaisia muistoja sekä luottamusta siihen, että halutessaan voivat lähestyä isovanhempiaan tietäen, että isovanhemmat ovat lähestymisestä onnellisia. Tutkimusten mukaan isovanhemmilla saattaa lisäksi olla merkittävä suojaava vaikutus riskioiloissa elävän lapsen elämässä. Isovanhempi on antanut lapselle turvaa silloin, kun se on ollut omien vanhempien puolelta riittämätöntä. Pulkinen (2002) ihmetteleeekin sitä, ettei lastensuojelua käsittelevä lainsäädäntömme anna minkäänlaista arvoa isovanhemmille. Hän on myös kiinnittänyt huomiota siihen, että kirkko ei muista isovanhempia esimerkiksi lapsen kaste- ja konfirmaatiotilaisuuksissa. Tärkeää on tietenkin kummiuden tärkeyden korostaminen, mutta käytännössä kuitenkin isovanhemmat ovat varmimmin lapsen pitkäaikainen tuki ja turva. Isovanhemmuus vaatii myös taitoa pysyä taustalla ja sivussa vanhempien ja lasten riidoista sekä erossa kasvatukseen liittyvistä asioista. (Pulkinen 2002, 160-164.)

Lastensuojeluun liittyvässä toiminnassa otetaan yleensä mukaan koko lapsen verkosto, mutta aina ei siinä kuitenkaan huomata isovanhempien merkitystä ja tärkeyttä. Esimerkiksi vaikeassa perhetilanteessa eläneille lapsille isovanhemmat ovat saattaneet olla juuri se tärkeä puuttuva voimavara. Näitä suhteita tulisikin tukea esimerkiksi huostaanottotilanteissa. Toisinaan myös työntekijän sekä ammatillinen että henkilökohtainen osaaminen ovat lujilla näissä vaikeissa työtehtävissä. Tällöin onkin tärkeää tunnistaa omat voimavarat ja rajat ja toimia niiden puitteissa. Myllärniemen (2007, 37) mukaan lastensuojelullisessa perhetyössä asiakkaiden kohtaamisia kehystääkin varsin usein voimavarakehys ja vanhemmille annettava positiivinen palaute. Vähitellen vanhempiin rakentuva luottamus mahdollista sen, että perheen yksityisyyteenkin kuuluvista asioista voidaan keskustella.

Millaisessa suhteessa lasta kasvattavien aikuisten omat, lapsuutta koskevat mielikuvat ovat siihen kulttuurimaisemaan, jossa lapset elävät tänä päivänä? Miten he tulevat aikuisiässä kuvaamaan lapsuuttaan? Kun yhteiskunta muuttuu, muuttuvat myös lapsuuden puitteet ja mielikuvat siitä muodostuvat niiden mukaisesti. (Lahikainen ym. 2008, 16.) Monesti perheet ovat ongelmiseen yksin. Ainoa verkosto ulospäin saattaa olla jokin ammattiauttajataho. Niillä perheillä, joiden isovanhemmat asuvat vielä pitkien matkojen takana, heidänkin apunsa saattaa olla vähäistä.

Tässä opinnäytetyössä perhehoitotyön näkökulma nähdään tärkeänä jo siitä syystä, että päämäärä perhehoitotyössä on aina koko perheen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä siinä tukeminen monin erilaisin keinoin. Tavoitteena onkin tukea lapsiperheitä niin, että heidän omat voimavaransa tulevat käyttöön ja he itse tulevat tietoisiksi erilaisista keinoista, miten niihin päästään. Tulevaisuuden hoitotyössä onkin keskeistä kaikenlainen varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja sen laadullinen parantaminen samoin kuin vanhempien voimavaraisuuden tukeminen. (Pelkonen & Hakulinen 2002, 61-70.) Juuri nuorten lapsiperheiden kannalta perhe ja läheiset ihmissuhteet ovatkin tärkeä voimavara. Lasten valmiudet terveyttä ja hyvää elämää edistävien valintojen tekemiseen ovat aikuisia rajoitetummat ja ne edellyttävätkin juuri vanhempien tai vaikkapa isovanhempien antamaa tukea ja ohjausta.

Perheiden kanssa työskenneltäessä on dialogisuudella ja reflektoinnilla tärkeä merkitys. Reflektiivisessä prosessissa liikutaan sanattoman ja sanallisen tiedon välimaastossa siten, että toiminnasta opitaan jotakin uutta (Heikkinen 2007, 35). Reflektiivinen toiminta, jossa korostuu kyky ennakoita ja mieltää muiden ihmisten aikoja ja tunnetiloja, kehittyy hyvin varhain vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa. Tämä kyky onkin pohjana, kun vanhemman pitää ymmärtää sensitiivisesti, mitä lapsi tarvitsee ja miten siihen tulee adekvaatisti vastata. (Pajulo 2004, 2543-2548.)

Haarakangas (1997) määrittelee tutkimuksessaan dialogisen keskustelun vuoropuheluksi, jossa kukin osallistuja tulee kuulluksi ja ymmärretyksi ja saa vastauksen kysymyksiinsä. Lisäksi Haarakankaan tutkimuksen tulokset tukevat ajatusta, että työryhmän työskentelyssä reflektointi on dialoginen väline. Reflektoinnilla tarkoitetaan työtappaa, jossa potilaalle ja hänen perheenjäsenilleen tarjoutuu mahdollisuus kuunnella työryhmän jäsenten havaintoja ja mielikuvia tilanteesta.

6 Menetelmälliset ratkaisut

6.1 Toimintatutkimus lähestymistapana

Toimintatutkimus on saanut alkunsa 1900-luvun alkupuolelta saksalais-amerikkalaisen sosiaalipsykologi Kurt Lewinin ansiosta. Joutuessaan ensimmäiseen maailmansotaan asevelvollisuuttaan Saksan keisarillisessa armeijassa rintamapalvelustaan suorittaessaan hän haavoittui. Tällöin hän kirjoitti artikkelin *Krieglandschaft* ("Sotamaisema"), jossa hän pohti, miten ihminen hahmottaa maiseman erilaisena tilanteensa ja asemansa mukaan: Sotilaalle maisema on strateginen taistelukenttä, jossa tärkeää on hengissä säilyminen. Maanviljelijälle se merkitsee toimeentulon lähdeä, ja sunnuntaikävelijälle se saattaa virittää erilaisia ajatuksia. Sosiaalinen toiminta hahmottuu eri ihmisille eri tavalla sen mukaan, mikä on heidän tavoiteltava päämääränsä. Toimintatutkimus on

- interventioon perustuva
- käytännönläheinen
- osallistuva
- reflektiivinen
- sosiaalinen prosessi.

Toimintatutkimuksen tarkoituksena on tutkia sosiaalista todellisuutta, jotta sitä voitaisiin muuttaa, ja muuttaa todellisuutta, jotta sitä voitaisiin tutkia (Heikkinen, Rovio ja Syrjäle 2007, 23-27). Heikkinen ja Jyrkämä (1999, 32-36) ottavat toimintatutkimuksessaan tarkasteltavaksi erilaisia määritelmiä. Määritelmistä tulee esille toimintatutkimuksen kaksinaisluonne, ja sen tarkoituksena on saada uuden tiedon kautta aikaan kehitystä. Määritelmät nostavat esiin toimintatutkimusta kuvaavia ja edellä mainittuja käsitteitä, kuten reflektiivisyys. Toimintatutkimuksella pyritään yhteiseen muutokseen tekemällä interventioita sekä tutkimalla näiden vaikutusta. Toimintatutkimukselle onkin tyypillistä sen kaksinaisluonne: tuodaan toiminnasta uutta tietoa samaan aikaan, kun sitä kehitetään. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 44.)

Tutkimuskohteen inhimillistä toimintaa ei voida objektiivisesti tutkia ja ymmärtää, jos ei oteta huomioon tutkijan ja tutkittavien tavoitteita, arvomaailmaa sekä ympäröivää todellisuutta (Suojanen 1992, 11). Eskolan & Suorannan (2005) mielestä toimintatutkimuksesta ei liene yleisesti hyväksyttyä, yksiselitteistä määritelmää. Se voidaan nähdä lähestymistapana, jossa tutkija osallistumalla tutkittavan yhteisön toimintaan pyrkii ratkaisemaan jonkin tietyn ongelman yhteisön jäsenten kanssa yhdessä. Ideaalina pidetäänkin muutosta parempaan. (Eskola & Suoranta 2005, 127.)

Toimintatutkimuksessa ajatellaan, että jos todellisuutta yritetään muuttaa, siitä tulee näkyviin jotain uutta. Tutkimus perustuu interventioon. Kurt Lewinin sanoin: ”*Jos haluat ymmärtää jotain, yritä muuttaa sitä*”. Toimintatutkimus hahmotellaankin usein spiraalisena, sykliksenä kehänä, johon kuuluu sekä konstruoivia (uutta rakentavaa ja tulevaisuuteen suuntaavia toimintoja) että rekonstruoivia (uudelleenrakentamista ja reflektointia) vaiheita. Alun perin Kurt Lewinin luoma ”action research” kuvataan suunnitteluksi, faktojen löytämiseksi sekä toimeenpanoksi. Se on itsereflektioivaa tutkimusta, jonka tekevät tutkimukseen osallistuvat itse. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 32.)

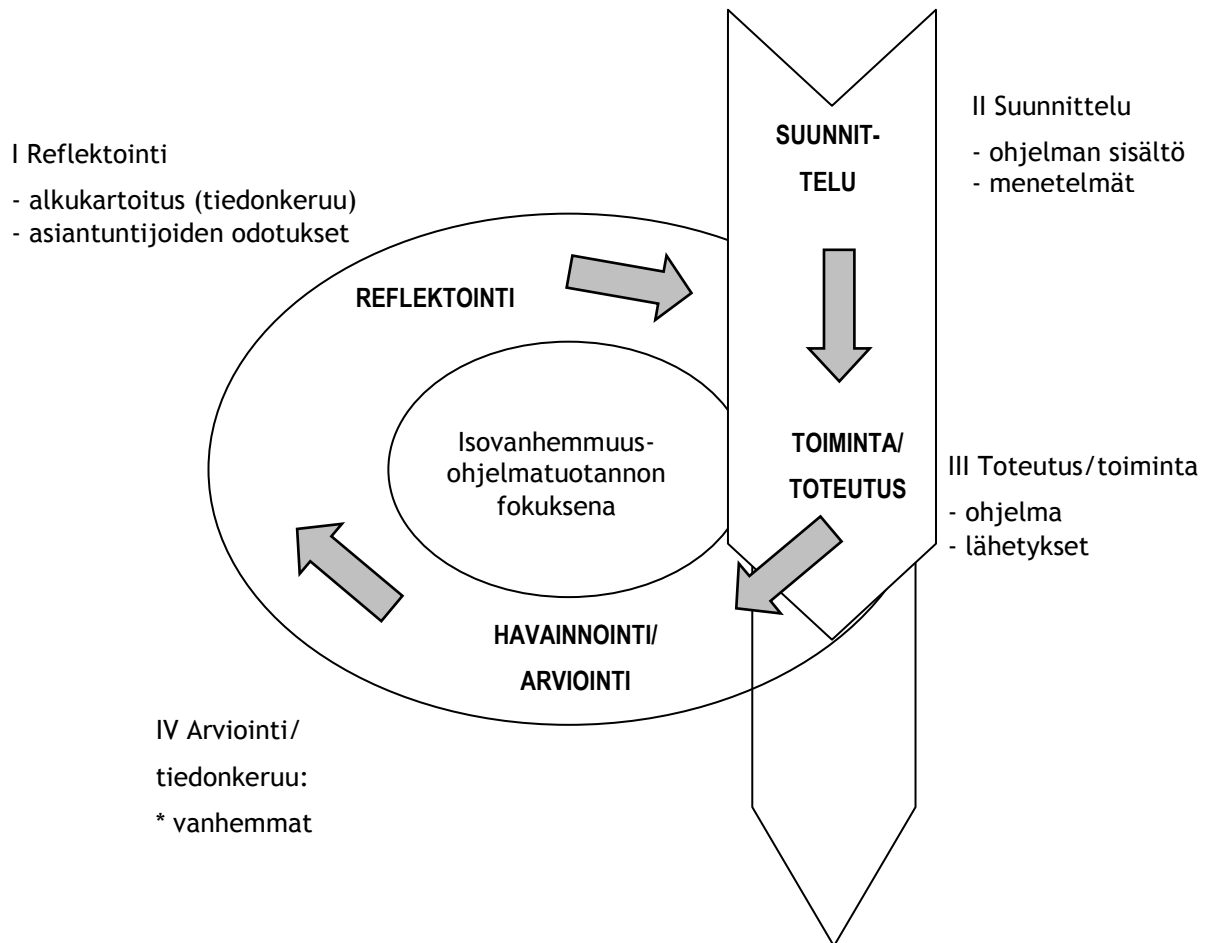
Toimintatutkimuksen syklin vaiheet (suunnittelu, toiminta, havainnointi, reflektointi) vuorottelevat kehämäisesti (kuva 1). Uutta suunnitelmaa kokeillaan käytännössä, kokeilun aikana toimintatapaa havainnoidaan ja siitä kerätään havaintoaineistoa. Seuraavaksi toimintaa arvioidaan tai reflektoidaan, ja siinä syntyneet ajatukset ovat uuden kokeilun pohjana. Useat peräkkäiset syklit muodostavat toimintatutkimuksen spiraalin, jossa syklin vaiheet vuorottelevat kehämäisesti. Sykli voi alkaa mistä vaiheesta tahansa, ja usein sen alkua on mahdoton paikantaa. Sykliin määrää tärkeämpi on kuitenkin toimintatutkimuksen perusidea, suunnittelu, toiminta ja arvioinnin toteutuminen. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 78-82.)

Toimintatutkimuksessa reflektoinnin asema on erityisen ratkaiseva, koska juuri se antaa toimintatutkimukselle tutkimuksellisen otteen. Reflektointi palauttaa toiminnan osallistujien mieleen, mutta samalla se on tutkimuksen aktiivista vaihetta. Reflektointivaihe on arviointiprosessi, jossa pohditaan koetun toiminnan merkitystä ja arvioidaan sen tuloksia. (Suojanen 1992, 40-41.)

Toimintatutkimuksen toteutusprosessi edellyttää, että osallistujien välinen dialogi on toimivaa. Lähestymistavan tuloksena kehitetään tutkimuskohteena olevaa käytäntöä, ja samalla tuotetaan käytännönlähtöistä teoriaa eli uutta tietoa. (Suojanen 1992, 25-27.) Heikkinen (2007) jakaa toimintatutkimuksen sen laajuuden mukaan seuraavasti: yksilö, ryhmä, ryhmien väliset suhteet, organisaatio ja alueellinen verkosto. Pienimuotoisimmillaan toimintatutkimuksen katsotaan olevan oman työn tai uuden toiminnan kehittämistä (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 17.)

Tavoitteena toimintatutkimuksessa on useimmiten vallitsevan käytännön muuttaminen, joten tutkijan onkin kyettävä kirjoittamaan tuloksensa ja päätelmänsä niin, että lukijakin sen ymmärtää (Heikkinen, Rovio ja Syrjälä 2007, 136). Toimintatutkimuksen tarkoitus on toteuttaa sekä toiminta että tutkimus samanaikaisesti (Anttila 2005, 440). Toimintatutkimuksessa toisinaan pyritäänkin yhteisön muutokseen tekemällä interventioita (change intervention) ja tutkimalla näiden vaikutusta (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 44). Jotta tutkimusta voidaan kutsua toimintatutkimukseksi, pitää sen Carr & Kemmisin mukaan (1986) täyttää kolme ehtoa:

sen tarkoituksena on sosiaalisen kohteen toiminnan kehittäminen, projektin toteutus tapahtuu spiraalimaisena syklinä, johon kuuluvat kuvassa 1 esitetyt vaiheet, projektissa mukana olevat osallistuvat aktiivisesti kaikkiin prosessin eri vaiheisiin. (Suojanen 2002, 38-39.)

Kuvio 1. Toimintatutkimuksen vaiheet (mukaeltu: Carr & Kemmis 1986, 186)

6.2 Aineiston keruu

Tutkimuksen lähtökohtana oli laadullinen lähestymistapa, jolloin haastattelujen avulla oli tarkoitus selvittää asiakkaiden sekä asiantuntijoiden tuottamaa tietoa (reflektointi). Laadullisessa tutkimuksessa ilmiötä tarkastellaan sisältäpäin eli sellaisena kuin tiedonantaja sen itse kokee. (Field & Morse 1988, 23.)

Aineistoa kerättiin tammikuussa 2008, jolloin haastateltiin asiantuntijaryhmää ryhmähaastattelua apuna käyttäen. Asiantuntijat olivat sosiaalialan ammattilaisia, jotka toimivat perhe-

työn, sosiaalityön ja esimiestyön erilaisissa tehtävissä. Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa kartoitettiin pilottivaiheen tutkimuksella sekä ryhmähaastattelulla lastensuojeluasiakkaan kotona selviytymistä ja selviytymistä tukevia ohjelmasisältöjä sekä myös asiantuntijoiden omia odotuksia liittyen HyvinvointiTV:n tarjoamiin eri mahdollisuuksiin.

Ryhmähaastattelu sopii tutkimusaiheisiin, joihin sisältyy moniulotteisia näkökulmia ja monen tasoisia tunteita ja kokemuksia ja joiden esiin saamiseksi ryhmän sisäisellä vuorovaikutuksella on oleellinen merkitys (Mäenpää, Åstedt-Kurki & Paavilainen 2002, 100). Ryhmähaastattelua pidetään myös hyvänä kvalitatiivisena aineistonkeruumenetelmänä (Jokinen & Koskinen 2001, 302). Fokusryhmä on puolistrukturoitu haastattelu, joka on ryhmätilanteessa käyttökelpoinen Ryhmähaastattelulla saatava lisähyöty – uudet oivallukset – syntyy ryhmän jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa esiin nousevien ideoiden ja ehdotusten kautta (Colin 2001, 141-142).

Asiantuntijaryhmän haastatteluissa nousi selkeästi esille asiakkaiden kotona selviytymistä edistävästä sekä tukevista tekijöistä tukiverkoston tarve sekä vertaistuen merkitys. Tukiverkoston katsottiin kuuluvaksi esimerkiksi isovanhemmat, kummit ja ystävät. ”Ulkopuolisen peilin” katsottiin auttavan ajatusten selkiyttämässä. Lastensuojelun tukitoimet niinkään nähtiin yhtenä tärkeänä edellytyksenä kotona selviytymiseen.

HyvinvointiTV-konseptissa asiakkaat ovat itse mukana ohjelmien tekemisessä. HyvinvointiTV mahdollistaa uudenlaisen tutkimukseen perustuvan ja teknologiaa soveltavan ohjelmatuotannon. Ohjelmien sisällöt ja menetelmät suunnitellaan asiakaslähtöisesti. Aineiston analyysin perusteella ohjelmat suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan ja asiantuntijat osallistuvat sisältöjen arviointiin. (Lehto 2008, 62.)

HyvinvointiTV:n haastatteluun oli tarkoitus saada kolme perhettä. Haastattelupäiviksi sovittiin kesäkuulle 2008 kolme aikaa. Haastatteluaikaa oli varattu tilanteesta riippuen tunti/puolitoista tuntia. Haastateltavaksi eivät kuitenkaan tulleet kaikki sovitut perheet. Ainoastaan yksi vanhempi oli tullut paikalle. Myöskään seuraavaan sovittuun videointiin ei tullut ”langoille” yhtään perhettä. Kolmanteen sovittuun päivään ei myöskään saapunut kuin yksi vanhempi. Perheiden taholta toivottiin vielä neljättä kertaa, mutta se jäi kuitenkin toteutumatta johtuen osallistujien puutteesta. Molemmat kaksi haastattelua videoitiin. Videointi tapahtui koulun tiloissa, jossa oli kaikki tarpeellinen ohjelmatuotantoon perustuva materiaali. Jo aikaisemmin käytiin tutustumassa kyseiseen paikkaan, jolloin saatiin olla mukana seuraamassa yhtä lähe-
tyksistä.

6.3 Aineiston analyysi

Toimintatutkimukseen liittyvän reflektoinnin lisäksi toimintatutkimukselle on ominaista, että alustavaa tulosten analysointia tapahtuu koko tutkimusvaiheen ajan. Lopullinen analysointi tehdään loogisen päättelyn ja tulkinnan avulla, ja tulokset luokitellaan kootusta aineistosta käsin. Suojanen (1992, 62) korostaakin vielä toimintatutkimukseen liittyvän päättöreflektion tarpeellisuudesta arvioinnin ja reflektion lisänä. Ohjelmakäsikirjoitus oli tarkoitus saada valmiiksi touko-kesäkuun 2008 aikana sekä esitykset vietyä läpi kesäkuussa 2008. Aineiston analysointivaihe toteutettiin kesän 2008 aikana.

Kehittämishankkeessa HyvinvointiTV:n haastattelusta saatu aineisto analysoitiin sisällön analyysin avulla. Moniin lähteisiin vedoten Kyngäs ja Vanhanen (1999) kuvaavat sisällönanalyysiä menettelytapana, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysi sopii strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Analyysin avulla on tarkoitus luoda selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin lopputuloksena tuotetaan tutkittavaa ilmiötä kuvaavia kategorioita. Aineisto pyritään järjestämään kuitenkin selkeään ja tiiviiseen muotoon menettämättä kuitenkaan aineiston sisältämää informaatiota. Pietilän (1973) mukaan sisällön erittelyssä tiedot voidaan kerätä sanallisessa muodossa, sanallisina ilmaisuina tai sitten määrällisessä muodossa, luokiteltuina ja tilastoituina. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105-110.)

Sisällönanalyysin avulla aineistoa voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Kuitenkin Teschin (1990) mukaan laadullinen sisällönanalyysi päättyy siihen, kun kysytään, kuinka monta kertaa jokin asia ilmenee aineistossa. Sisällönanalyysiä voidaan käyttää päiväkirjojen, kirjeiden, puheiden, dialogien, raporttien, kirjojen, artikkeleiden sekä muun kirjallisen materiaalin analysoinnissa. Sisällönanalyysissä voidaan edetä kahdella eri tavalla: lähdetään aineistosta käsin (induktiivisesti) ilman etukäteen muodostettua viitekehystä tai jostain aikaisemmasta käsitejärjestelmästä käsin (deduktiivisesti). Lopputuloksena tuotetaan tutkivaa ilmiötä kuvaavia kategorioita. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 4-5.) Toimintatutkimuksessa lopullinen analysointi tapahtuu tulkinnan ja loogisen päättelyn kautta. Tulokset luokitellaan kootusta aineistosta käsin. (Suojanen 1992, 62.)

Tutkimusprosessissa edettiin kvalitatiivisen sisällönanalyysin mukaisesti eri vaiheiden kautta. Kyngäksen ja Vanhasen (1999) mukaan aineistosta lähtevä analyysiprosessi kuvataan aineiston pelkistämisenä, ryhmittelynä ja abstrahointina. Pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että aineistosta koodataan tutkimustehtävään liittyvät ilmaisut. Aineistoa pelkistetään kysymällä aineistolta tutkimustehtävän mukaista kysymystä. Pelkistetyt ilmaisut kirjataan samoilla termeillä kuin teksti on aineistossa mahdollisimman tarkasti. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5.)

Videoitu haastattelu kirjoitettiin "auki" sanasta sanaan. Puhtaaksi kirjoitettu teksti luettiin läpi tarkasti ja useaan otteeseen. Aineiston analysointi tapahtui kolmessa eri vaiheessa. Alkuun poimittiin värikynällä aineistosta merkitykselliset sanat ja lausumat. "Leikkaa ja liimaa"-periaate osoittautui kuitenkin paremmaksi vaihtoehdoksi. Haastattelusta etsittiin teemoit-
tain asiakokonaisuuksia, jotka kirjattiin yhteen. Toinen vaihe oli pelkistettyjen ilmaisujen ryhmittely, jossa samaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaisut yhdistettiin samaan kategoriaan (liite 4).

Ilmaisujen yhdistämisessä käytettiin kullekin kategorialle annettua, sen sisältöä kuvaavaa nimeä. Aineiston ryhmittelyssä eli klusteroinnissa aineistosta etsittiin yhtäläisyyksiä ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Latvala & Vanhanen-Nuutisen (2003, 21-23) mukaan sisäl-
lönanalyysissä onkin olennaista erottaa toisistaan aineistossa olevat samanlaisuudet ja erilai-
suudet. Kolmas vaihe oli aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen. Samanlaiset tai samaa
tarkoittavat käsitteet jaettiin ryhmiin, joista alakategorioiden kautta edettiin yläkategorioi-
hin. Yläkategorioille annettiin nimi, joka kuvasi sen sisältöä eli siihen kuuluvia alakategorioi-
ta. Yläkategorioita yhdistämällä aineistosta nousi kolme yhdistävää kategoriaa. Taulukossa 1
esitetään esimerkki aineiston pelkistämisestä ja taulukossa 2 esimerkki aineiston ryhmittelys-
tä.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston pelkistämisestä

Alkuperäinen lausuma	Pelkistetty ilmaus
"...ne kyllä vierailee täällä aika useastikin, mutta ne vierailut on niin lyhyitä, et ei siinä pahemmin kerkiä."	Vierailut on niin lyhyitä
"...ja osa isovanhemmistahan haluaa pienten tarinoiden kautta avata sitä ovea lapsenlapsilleen	Pienten tarinoitten kautta
"...onko sulla siinä semmoisena perinteenä. miten teillä on toimittu sun lapsuuden perheessä?	Lapsuuden perheessä

Taulukko 2. Esimerkki aineiston ryhmittelystä

Pelkistetty ilmaus	Alakategoria
Vierailut on niin lyhyitä.	Pitkät välimatkat, lyhyt vierailu

Aineistoa jatkettiin samansisältöisten kategorioiden yhdistämisellä ja niistä muodostettiin edelleen yläkategorioita (taulukko 3). Aineiston abstrahointia jatkettiin yhdistämällä saman-
sisältöiset yläkategoriat, jolloin saatiin muodostettua yhdistävät kategoriat (taulukko 4).

Taulukko 3. Esimerkki kategorioiden muodostamisesta

Alakategoria	Yläkategoria
Pitkät välimatkat, lyhyt vierailu/etäisyys	Huolehtiminen

Taulukko 4. Esimerkki aineiston abstrahoinnista

Yläkategoria	Yhdistävä kategoria
Huolehtiminen/tukeminen	Vierellä kulkeminen

Aineistosta lähtevä analyysiprosessi kuvataan aineiston pelkistämisenä, ryhmittelynä ja abstrahointina. Kategorioiden muodostaminen on aineiston kanssa käytävää vuoropuhelua (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-12).

7 Tulokset

Tutkimusaineiston analyysin pohjalta isovanhemmuus lapsiperheiden voimaannuttajana yhdistäviksi tekijöiksi muodostuivat: yhteiselämän taidot, vierellä kulkeminen ja arvojen siirtyminen. Taulukossa 5 on esitetty tutkimuksen tuloksena muodostuneet yläkategoriat sekä yhdistävät kategoriat. Luokittelu on esitetty kokonaisuudessaan liitteessä 6.

Taulukko 5. Perheen kokemus yhteiselämän taidoista vierellä kulkemisen tuesta ja arvojen siirtymisestä.

Yläkategoria	Yhdistävä kategoria
Isovanhemmuuden merkitys tärkeiden muistojen kautta (luku 7.1.1)	Yhteiselämän taidot (luku 7.1)
Yhteydenpito nykytekniikalla (luku 7.1.2)	
Huolehtiminen (luku 7.2.1)	Vierellä kulkeminen (luku 7.2)
Perinteen siirtyminen sukupolvelta toiselle (luku 7.3.1)	Arvojen siirtyminen (luku 7.3)
Yhdessä oleminen (luku 7.3.2)	

7.1 Yhteiselämän taidot

Tutkimusaineiston analyysin pohjalta isovanhemmuus lapsiperheiden voimaannuttajana ensimmäiseksi yhdistäväksi tekijäksi muodostui **yhteiselämän taidot**. Se muodostui kahdesta yläkategoriasta; isovanhemmuuden merkitys tärkeiden muistojen kautta ja yhteydenpito nykytekniikalla.

7.1.1 Isovanhemmuuden merkitys tärkeiden muistojen kautta

Tämän tutkimuksen mukaan isovanhemmuuden merkitys tärkeiden muistojen kautta koetaan merkitykselliseksi. Isovanhemmuushan on paitsi huolehtimista tulevaisuudesta, niin myös menneisyyden arvostamista. Tällöin juuri kaikki yhdessä koetut ja merkitykselliset asiat tulevat tärkeiksi. Maailma on muuttunut siitä, mitä se on joskus ollut. Yhteydenpito isovanhem-

piin on helpottunut teknologian myötä. Isovanhemmuuden merkitys tärkeiden muistojen kautta koostuu alakategorioista: verkosto ympärillä, isovanhempien merkitys sekä isovanhemmilta saadut tärkeät esineet (taulukko 6).

Taulukko 6. Perheen kokemus isovanhemmuuden merkityksestä tärkeiden muistojen kautta

Pelkistetty	Alakategoria	Yläkategoria
<ul style="list-style-type: none"> - tukiverkosto - monta rakastavaa aikuista ympärillä - lapsuuden perheessä - menneistä ajoista - palataan siihen lapsuuteen ja isovanhemmuuteen - ihanaa, kun on nuo isovanhemmat. - tärkeä lelu - hevoskärry - mäyräkoira - pehmolelu - tiikeri - tykkää varmaan piirtämisestä 	<p>Verkosto ympärillä (7.1.1.1)</p> <p>Isovanhempien merkitys (7.1.1.2)</p> <p>Isovanhemmilta saadut tärkeät esineet (7.1.1.3)</p>	<p>Isovanhemmuuden merkitys tärkeiden muistojen kautta (7.1.1)</p>

"..mutta olemme Messengerin kautta yhteydessä."

"...voivat kertoa niistä omasta elämästään ja niistä arvoista, ja niistä menneistä ajoista, joita heillä on ollut.."

"...mitä on tullut sun lapsuuden perheestä tähän sun nykyiseen perheeseen, onko sulla siinä semmoisena perinteenä..."

Kuten luvussa 5.3 todettiin, ovat omaan lapsuuteen liittyvät muistot ja kokemukset omien lasten kasvattamisessa yleensä enemmän tai vähemmän arjessa mukana. Lisäksi todettiin, että yksi isovanhemmuuden tärkeä merkitys onkin juuri erilaisten perinteiden eteenpäin siirtäminen kuten myös perheen tukeminen aivan tavallisissakin arjen askareissa.

Tässä tutkimuksessa isovanhemmuuden merkitystä tärkeiden muistojen kautta ryhmiteltiin ympärillä olevaan verkostoon, isovanhempien merkitykseen, isovanhemmilta saatuihin tärkeisiin esineisiin sekä yhteydenpitovälineisiin.

7.1.1.1 Verkosto ympärillä

Isovanhemmuuden katsottiin olevan tärkeä tukiverkko nuoren perheen elämässä. Sisarusten perheitten kanssa oltiin enemmänkin yhteydessä jo senkin takia, että he asuivat lähempänä.

”...mut lapsille on tärkeää, että he saa kokea, et heillä on monta rakastavaa aikuista ympärillä.”

”...mitä on tullut sun lapsuuden perheestä tähän sun nykyiseen perheeseen...”

Kuten luvussa 5.8 todettiin, säilyy lapsen psyykkisen kehityksen kannalta lapsen sekä häntä hoitavan vanhemman tai muun aikuisen välinen vuorovaikutus ratkaisevan tärkeänä. Myös luvussa 5.3 todettiin, että perhehoitotyössä pyritään huomioimaan yksilön sosiaalinen tukiverkosto, kuten perhe, ystävät ja muut läheiset.

7.1.1.2 Isovanhempien merkitys

Isovanhempien merkitys koettiin tärkeäksi, vaikkakin pitkät etäisyydet toivat siihen omat hankaluutensa. Pitkien välimatkojen takia harvatkaan tapaamiset eivät kuitenkaan estä isovanhempien ja lastenlasten keskinäistä suhdetta.

”...he voivat kertoa niistä omasta elämästään ja niistä arvoista, ja niistä menneistä ajoista, joita heillä on ehkä ollut...”

”...et totanoin on ihanaa, kun on noi isovanhemmat, mutta se on tietenkin harmi, kun ovat vähän kauempana asuvia, et ei sillä lailla säännöllisesti näe.”

Tämä tukee luvussa 5.3 esitettyä teoriaa, jonka mukaan isovanhemmat ovat lasten sosiaalista pääomaa, osa lasten elämän merkittävää ihmissuhdeverkostoa. Osa isovanhemmista haluaa lapsenlapsilleen pienten tarinoitten kautta avata ovea kertomalla omasta elämästään, arvoista ja menneistä ajoistaan. Saman teorian mukaan myös päiväkodeissa ja kouluissakin kaivataan isovanhempi-ikäisiä, jotka tarvittaessa voisivat auttaa vaikkapa läksyjen tekemisessä. Ennen kaikkea isovanhemmuus on kuitenkin sukupolvisuhde pieniin kasvaviin lapsiin riippumatta niinkään biologisista siteistä.

7.1.1.3 Isovanhemmilta saadut tärkeät esineet

Perheessä koettiin tärkeänä isovanhemmilta saadut lelulahjat. Pehmeän pehmolelun kanssa nukkumaan menokin tuntui mukavammalta, ja lisäksi se ”antoi sellaista turvallisuuden tunnetta”.

”...on sellainen pehmolelu tai kaksikin, mitkä ovat tärkeitä.”

”...on tärkeää lapselle, että niillä on joku erityisen rakas lelu, et se on sitten mukana nukkumaan mennessä.”

”...se myös antaa sellaista turvallisuuden tunnetta heille sitten, kun se on se tuttu lelu, joka nukkuu siinä vieressä.”

7.1.1.4 Yhteydenpitovälineet

Yhteydenpitovälineet koettiin tärkeiksi. Myös se, että esimerkiksi nettikameran kautta voitiin olla yhteydessä isovanhempiin, koettiin tärkeäksi jo senkin takia, että välimatkat isovanhempiin olivat usein pitkiä.

”...voi soitella ja olla..., niin sekin on yks hirveän hieno keino olla yhteydessä isovanhempiin”.

Kuten luvussa 5.3 todettiin, voi isovanhempien ja lastenlasten suhde kehittyä hyväksi, vaikka he asuisivatkin toisistaan pitkienkin välimatkojen päässä ja siitä syystä näkisivät toisiaan harvakseltaan. Tarvittaessa isovanhemmat kuitenkin ovat valmiita auttamaan lapsiaan lastenlastensa hoidossa pitkienkin matkojen takaa.

7.1.2 Yhteydenpito nykytekniikalla

Yhteydenpito nykytekniikalla muodostui yhteydenpitovälineistä ja yhteisistä asioista (taulukko 7).

Taulukko 7. Perheen kokemus yhteydenpidosta nykytekniikalla

Pelkistetty	Alakategoria	Yläkategoria
- semmoinen kamera - "netin" kautta - Hyvinvointi -TV - Messengerin kautta - "nettikamera"	Yhteydenpitovälineet (7.1.2.1)	
		Yhteydenpito nykytekniikalla (7.1.2)
-kädentaitoja -neuvoa	Yhteiset asiat (7.1.2.2)	

7.1.2.1 Yhteydenpitovälineet

Koska matkat isovanhempien luokse olivat pitkiä, koettiin erilaiset tekniset välineet erittäin tärkeiksi yhteydenpitovälineiksi. Pitkistä välimatkoista huolimatta kokevat lapsenlapset, että heillä on monta rakastavaa aikuista ympärillä.

"...mutta olemme lähteneet mukaan tähän HyvinvointiTV:hen..."

"...mutta olemme Messengerin kautta yhteydessä..."

"...on mulla nettikamerakin, mutta sitä ei ole vähän aikaan käytetty, kun siinä on erilaiset systeemit kuin nykyisessä kamerassa..."

Kuten luvussa 5.3 todettiin, saattaa suhde isovanhempiin olla toisinaan kaksijakoinen: isovanhemmat joko kuuluvat perheeseen tai heidän kanssaan ei haluta olla missään tekemisissä. Teoriaosan luvussa 5.7 tutkimusten mukaan saattaa isovanhemmilla olla merkittävä suojaava vaikutus riskioissa elävän lapsen elämässä.

7.1.2.2 Yhteiset asiat

Tärkeäksi koettiin se, että isovanhemmilla oli enemmän aikaa opettaa lapsenlapsilleen esim. erilaisia käden taitoja kuin heidän vanhemmillaan. Heillä oli myös enemmän aikaa vaikkapa kirjojen lukemiseen eikä heidän tarvinnut ottaa kasvatusvastuuta samalla lailla kuin aikanaan omista lapsista.

”...ja ehkä heillä on aikaa opettaa lapsen lapsille erilaisia käden taitoja, ehkä toivon mukaan heillä on myös enemmän tämmösen läsnäolon aikaa.”

”...et sais enemmän tukea, hoitoapua ja neuvoa ja kaikkea...”

Kuten luvussa 5.3 todettiin, on isovanhemmilla enemmän aikaa opettaa lapsille käden taitoja ja olla täydellisesti läsnä. Isovanhemmuudessa ei myöskään tarvitse kilpailla muiden kanssa.

7.2 Vierellä kulkeminen

Toiseksi yhdistäväksi kategoriaksi muodostui vierellä kulkeminen. Se muodostui yläkategorias-
ta "huolehtiminen" (taulukko 8). Moni isovanhempi kokee lapsenlapsen kanssa puuhailun tyy-
dyttävänä ja innostavana rikasteena myös itselleen. Lapsenlapselle on tärkeää, että hän tun-
tee tulevansa kuulluksi, ja vaikka isovanhemmat asuvat pitkienkin matkojen takana, niin lap-
senlapsista ollaan kiinnostuneita tavalla tai toisella ja heidän luonaan vierailaan vaikka lyhyi-
täkin aikoja.

Taulukko 8. Perheen kokemus huolehtimisen merkityksestä

Pelkistetty	Alakategoria	Yläkategoria
- yhteistä juteltavaa	Huolehtiminen (7.2.1.1)	Huolehtiminen (7.2.1)
- jaksat ottaa ja pitää sylissä		
- kiinnostua	Ohjeet, neuvot (7.2.1.2)	
- onko vaatetta tarpeeksi vai liian vähän		
- kasvatukseen liittyvissä asioissa	Voimavarana yhdessä jakaminen (7.2.1.3)	Huolehtiminen (7.2.1)
- joka päivä tuossa rinnalla toinen aikuinen		
- yhdessä vieressä jakamassa niitä arkipäivän asioita	Etäisyys/lyhyt vierailu (7.2.1.4)	
- voimavara		
- isovanhemmat on vähän etäisempiä		
- kauempana asuvia ei säännöllisesti näe		
- vierailut on niin lyhyitä		

7.2.1 Huolehtiminen

Yläkategoria "Huolehtiminen/tukeminen" muodostui alakategorioista: huolehtimi-
nen/huolenpito, ohjeet, neuvot, voimavarana yhdessä jakaminen, etäisyys/lyhyt vierailu.

7.2.1.1 Huolehtiminen/huolenpito

Huolehtimisen ja huolenpidon osalta koettiin tärkeäksi se, että sisaruksilla oli suurin piirtein samanikäisiä lapsia. Siten oli helpompi keskustella kaikkia samalla lailla kiinnostavista asioista, jolloin yhteistä juteltavaa syntyi enemmän. Isovanhemmat saattavat toisinaan puuttua ehkä liikaakin lapsenlasten ruokailuun ja vaatetukseen liittyviin asioihin mutta kuitenkin hellyttävällä tavalla.

"...sisaruksilla on myös lapsia, että sillä lailla on yhteistä juteltavaa..."

"...kun vain jaksaa ottaa ja pitää sylissä, niin hän pikkuhiljaa alkaa kiinnostua...., mutta tuon ikäiselle on tavallista, että kuvat kiinnostaa enemmän..."

"...et oonko syöttänyt tarpeeksi ja onko vaatetta tarpeeksi vai liikaa..."

Kuten luvussa 5.4 todettiin, onkin sukupolvista kehittynyt perheiden tärkeä voimavara. Luvussa 5.6 taas katsottiin dialogisuuden toteutumisen perheessä mahdollistavan positiivisen muutoksen.

7.2.1.2 Ohjeet, neuvot

Isovanhemmat antavat mielellään perheille ohjeita lapsenlapsen kasvatukseen liittyvissä erilaisissa asioissa mutta on kuitenkin tärkeää saada omassa kodissa itse päättää lasta tai koko perhettä koskevista asioista. Harjula onkin todennut kirjoituksessaan Kotiliesi-lehdessä (4/2009): "Viisaat isovanhemmat tarjoavat apuaan, mutta eivät tungettele."

"...että kasvatukseen liittyvissä asioissa tulee neuvoja. Mutta, kun me ollaan omassa kodissa, niin mä kyllä itse päätän".

Luvussa 5.3 todettiin isovanhempien jakavan lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyvää vanhempien taakkaa, mutta toisinaan sukupolvien väliset suhteet saattavat olla myös tulehtuneita.

7.2.1.3 Voimavarana yhdessä jakaminen

Se, että kotityöt pystyttiin yhdessä jakamaan toisen kanssa, koettiin tärkeäksi ja samalla myös voimaa antavaksi. Sitä ei vain arkipäivän kiireen keskellä tullut aina huomanneeksi tai saanut toiselle sanotuksi.

”...et kyllä mä siitä oon iloinen, et se on joka päivä tossa rinnalla”.

”...niin ei sitä osaisi samalla lailla arvostaa... et en vain tule sanoneeksi sitä tarpeeksi useasti... ja ne on monta kertaa semmosia asioita, että niitä ei vaan tule sanottua toiselle...”

Teoriaosan luvussa 5.5 todettiin perheen voivan vahvistaa voimavarojaan erilaisin keinoin, muun muassa hakemalla tietoa, vahvistamalla perheen kiinteyttä, harjaantumalla avoimeen keskusteluun, käyttämällä huumoria, hakemalla tarvittaessa sosiaalista tukea tai vaikkapa juuri sopimalla kotitöiden tekemisestä. Onkin tärkeää, että perhe itse pystyy tunnistamaan omat vahvuutensa.

7.2.1.4 Etäisyys/lyhyt vierailu

Pitkien välimatkojen takia lastenlasten ja isovanhempien välinen suhde jää etäisemmäksi. Kaikenlaisen tuen ja hoitoavun saaminen helpottuisi, jos he asuisivat lähempänä.

”...autolla, mutta sieltä on niin pitkä matka, et...et, jos on pitkät välimatkat, niin ei sitä sit tuukaan nähtyä...ne vierailut on niin lyhyitä...et ei niistä kyllä hirveesti apua oo”.

Kuten teoriaosan luvussa 5.3 todettiin, niin alati vaihtuvan muuttoliikkeen voidaan nähdä olevan uhka sukupolviketjujen kantavalle voimalle. Kun isovanhemmat ja lapsenlapset asuvat eri puolella Suomea, jäävät tapaamiset vähäisemmiksi. Jotta sukupolvi todella eläisi, niin se tarvitsisi – jos ei aivan jokapäiväistä pientä kohtaamista – niin kohtaamista kuitenkin riittävän usein.

7.3 Arvojen siirtyminen

Kolmanneksi yhdistäväksi kategoriaksi muodostui arvojen siirtyminen. Se muodostui kahdesta yläkategoriasta: perinteen siirtyminen sukupolvelta toiselle ja yhdessä oleminen (taulukko 9). Aina ei lasten kanssa tarvita mitään ihmeellistä ohjelmaa; riittää, kun aikuinen antaa lapsen osallistua omaan arkeensa. Monenlaiset uudet asiat kannustavat lasta kysymään uusia kysymyksiä, joiden kautta syntyy uusia oivalluksia, ajattelu selkiytyy ja taidot hioutuvat. Lapsen leikki rikastuu aikuisten työtä seuraamalla, ei niinkään valmiista leluista. Lapsen mielestä on myös kiehtovaa kuulla siitä, kun isovanhemmat tai omat vanhemmat olivat pieniä. Monet pienet jutut nivoutuvatkin osaksi suvun historiaa. Samalla ne myös ovat apuna lapsen hakiessa oman paikkansa sukupolvien ja historian ketjussa.

Taulukko 9. Perheen merkitys arvojen ja perinteen siirtymisestä sukupolvelta toiselle

Pelkistetty	Alakategoria	Yläkategoria
<ul style="list-style-type: none"> - puuttuu asioihin hellyttävällä tavalla - toimii samalla tavalla, mutta ne tulee sieltä monesti - odotuksia omilta vanhemmilta lasten suhteen 	Isovanhempien odotukset (7.3.1.1)	Perinteen siirtyminen sukupolvelta toiselle (7.3.1)
<ul style="list-style-type: none"> - satuja, leikkejä, loruja - äiti luki paljon - satujen kuuntelemisesta 	Lasten kanssa yhdessä tekeminen (7.3.1.2)	
<ul style="list-style-type: none"> - unohtumattomasti mieleen - myöhemmin niihin palata 	Mieleen painuvat asiat (7.3.1.3)	

7.3.1 Perinteen siirtyminen sukupolvelta toiselle

Tässä tutkimuksessa perinteen siirtyminen sukupolvelta toiselle ryhmiteltiin odotuksiin isovanhemmilta, lasten kanssa yhdessä tekemiseen sekä mieleenpainuviin asioihin.

7.3.1.1 Isovanhempien odotukset

Monissa asioissa toimii vanhempana jonkin tietyn kaavan mukaan. Tietynlainen toimiminen onkin jo omasta lapsuuden kodista opittua. Kuitenkin juuri mallit lapsuudesta ovat meissä jokaisessa lujassa ja niistä luopuminen sekä uusien mallien oppiminen saattavat viedä aikaa, välttämättä niistä ei ehkä halutakaan luopua.

”...se on kanssa varmaan tällöinen tapa isovanhemmilla...helposti puuttuu tällöisiin asioihin ja...no ne vaan haluaa osallistua samalla tavalla, tai minkä pystyvät, mutta sellaisella hellyttävällä tavalla”.

”...ja vaikka itse ajattelisi, että mä en ainakaan toimi, niin kuin mun isä tai äiti toimi, mutta ne on kuitenkin niin lujassa, et...toimii juuri samalla tavalla...”

Tämä tukee luvussa 5.3 esitettyä teoriaa siitä, että vanhempien lyödessä niin sanotusti "hynttyyt yhteen" he ovat samalla tuoneet jotakin lapsuuden perheistään. Jostakin he sen sijaan ovat joutuneet luopumaan joko kompromissien tuloksena tai siksi, että ovat halunneet päästä

irti oman kotinsa traditioista. Näin ollen kullekin perheelle hioutuu omat kulttuurinsa, tapansa ja käytäntönsä.

7.3.1.2 Lasten kanssa yhdessä tekeminen

Omasta lapsuudesta mieleen ovat unohtumattomasti jääneet äidin lukemat lorut – muutamia niistä muistaa ulkoa vielä tänäkin päivänä.

”et kyllä äiti luki paljon,...mutta äidillä oli enemmänkin sellaisia loruleikkettä”.

”...kivoja lauluja, hauskoja lauluja, ihan tuttuja lasten lauluja...haikeeta musiikkia...surumielistä, vaikka se olikin lasten lauluja...”

Kuten luvussa 5.3 kuvattiin, oli isoäiti feminiini, joka hoivasi ja nukutti, neuloi kudinta, luki ja lauloi lastenlapsille sekä kertoi tarinoita opettaen ja opastaen, parantaen ja lohduttaen.

7.3.1.3 Mieleen painuvat asiat

Lapsuudesta muistuu mieleen muutamia erityisesti mieleenpainuvia satuja, ja niitä haluaa lukea omallekin lapselle. Lukemisen perinne siirtyykin helposti lapsuuden perheestä nykyiseen. Omiin lapsena tehtyihin piirroksiin tai muihin säästettyihin askartelutehtäviin on aikuisenakin hauska palata.

”...on jäänyt niin unohtumattomasti mieleen, että haluaa niitä samoja lukea omille lapsilleen”.

”...joskus niitä on sit mukava aikuisena katsella, jos on jäänyt säästöön jotakin, mitä on pienempänä tehnyt...niitä on aika hauska sit myöhemmin niihin palata”.

7.3.2 Yhdessä oleminen

Tässä tutkimuksessa yhdessä oleminen ryhmiteltiin huomion saamiseen, läsnäolon aikaan, traditioihin sekä avun tarpeeseen (taulukko 10).

Taulukko 10. Perheen merkitys yhdessä olemisessä

Pelkistetty	Alakategoria	Yläkategoria
- haluaa äidin huomiota - ikätasoiselle sopivia asioita - läsnäolon aikaa - mielellään kuuntelevat	Huomion saaminen (7.3.2.1)	
	Läsnäolon aikaa (7.3.2.2)	Yhdessä oleminen (7.3.2)
- pienten tarinoitten kautta - monesti toimii, niin kuin on kotona toimittu - kaipasi fyysistä apua - sen tuo mukanaan	Traditiot (7.3.2.3) Avun tarve (7.3.2.4)	

7.3.2.1 Huomion saaminen

Haastattelut osoittivat, että lapselle on erittäin tärkeää vanhemman osoittama huomio. Kun lapsi pystyy saamaan huomiota myös isovanhemmiltaan, helpottaa se huomattavasti vanhempien omaa roolia lastensa kasvattajina. Huomion antaminen lapselle lisää lapsen turvallisuuden tunnetta; lapsi voi olla varma, että hänestä huolehditaan tapahtuipa ympärillä mitä tahansa.

”...että hän on vain niin väsynyt ja hän haluaa äidin kokonaista huomiota nyt”.

”...että lapset tykkää valtavasti siitä, että...tai heidän ikätasoiselle sopivia asioita”.

Kuten luvussa 5.3 todettiin, voivat isovanhemmat hätätilanteissa luoda turvallisuutta. He ovat se henkinen apu, jota vanhemmat tarvitsevat lapsen turvallisuuden luojana, ja heillä on tärkeä osuus lapsen ympärillä olevassa verkostossa.

7.3.2.2 Läsnäolon aikaa

Silloin, kun isovanhemmilla oli tilaisuus tulla käymään vaikkapa pitkänkin matkan takaa, he eri lailla pystyivät antamaan aikaa lapsenlapselleen. Oli aikaa pysähtyä lapsen vierelle, leikkiä ja lukea lapsen kanssa kasvatusvastuun ollessa kuitenkin vanhemmilla.

”...ja ehkä heillä on myös enemmän tämmösen läsnäolon aikaa...ei ole se kasvatusvastuu samalla lailla siitä lapsenlapsesta kuin sitten vanhemmilla on”.

7.3.2.3 Traditiot

Haastatteluista ilmeni, että traditioiden/kulttuuriperinteitten välittäminen sukupolvelta toiselle on tärkeää. Osallistua isovanhempien elämäntapaan, kuunnella heidän kokemuksiaan ja seurata heidän toimiaan saattaa olla lapselle hieno kokemus. Monet pienetkin jutut vuosien saatossa nivoutuvat osaksi suvun historiaa. Samalla ne myös auttavat lasta löytämään oman paikkansa sukupolvien ja historian ketjussa.

”...ja osa isovanhemmistahan haluaa pienten tarinoitten kautta avata sitä ovea lapsenlapsilleen”.

Niin kuin luvussa 5.3 todettiin, on jo oman identiteettimme kannalta tärkeää tietää, mistä olemme tulleet, keitä ovat vanhempamme, tätimme, setämme, serkkumme ja isovanhempamme ja millaisia elämänvaiheita he ovat kokeneet. Eräs isovanhemmuuden tärkeä rooli onkin erilaisten perinteiden eteenpäin siirtäminen sekä perheen tukeminen aivan tavallisissa arjen askareissa.

7.3.2.4 Avun tarve

Avun tarve tuli näkyviin erityisesti silloin, kun perheessä oli A-virus, eikä itsellä ollut voimia tehdä mitään. Juuri silloin olisi kaivannut verkoston – kuten esimerkiksi isovanhempien – apua. Käytännössähän isovanhemmat ovat ne läheiset, jotka usein auttavat perhettä mm. lasten sairastaessa.

”...silloin kyllä kaipasi semmoista niin kuin fyysistä apua...siitäkin kyllä selvitettiin”.

Kuten luvussa 5.3 todettiin, luovat isovanhemmat turvallisuutta hätätilanteissa. He ovat henkinen apu eli tärkeä osa siinä lapsen ympärillä olevassa verkostossa, jota lapsi kasvuansa varten tarvitsee. Myös silloin, kun lapsenlapsilla on omien vanhempiensa kanssa ongelmia, antaa isovanhempien läsnäolo tuttuina sekä luotettavana aikuisena mahdollisuuden ongelmien purkamiseen.

8 POHDINTAA

8.1 Tutkimuksen eettisyys

Kuten Juujärvi ym.(2007, 10) kirjassaan toteavat, on ammattitaito ammatillisen toiminnan perusta ja eettiset kysymykset koskettavatkin kaikkea ammatillista toimintaa. Sairaanhoidajan ammattitaidolla tarkoitetaan koulutuksen ja kokemuksen kautta hankittua yksilöllistä pätevyyttä toimia työssä, jota eettiset ohjeet sekä tukevat että ohjaavat. Sairaanhoidajan ammatillista identiteettiä sekä uskoa omaan työhönsä pyritäänkin tukemaan ammattieettisillä ohjeilla (Sairaanhoidajan eettiset ohjeet). Tutkimusetiikasta puhuttaessa voidaan sanoa, että eettisyyttä tutkimuksessa on tutkijan itsensä kehittäminen sekä tutkimustehtävien ja -menetelmien oikea valinta (Vehviläinen-Julkunen 1998, 32).

Eettisyys laadullisessa tutkimuksessa lähtee siitä, että tutkimusaiheen valinta on eettinen valinta. Eettiseen pohdintaan kuuluu pohtiminen, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan sekä miksi tutkimukseen ylipäätään ryhdytään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 126.) Tutkimuksen kaikissa vaiheissa otetaan huomioon eettiset näkökohdat, sillä tutkijan on koko tutkimusprosessin ajan arvioitava tutkimuksensa eettisyyttä, kuten luottamuksellisuutta sekä anonymiteettiä. Eettisesti toimiva tutkija arvioi tutkimuksen vaikuttavuutta tutkittaviin. (Vehviläinen-Julkunen 1998, 29; Hirsjärvi ym. 2001, 27; Heikkinen & Syrjälä 2007, 158.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa kiinnitetään huomiota tutkimusprosessiin, sen eri vaiheisiin ja raportointiin. Tärkeänä eettisenä periaatteena tutkimuksissa, jotka kohdistuvat ihmisiin, on tutkimuksen kohteelta hankittu tutkimuslupa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19-20.) Lupa tutkia HyvinvointiTV:n ohjelmia on Otaniemen Laurea ammattikorkeakoululla. Tähän opinnäytetyöhön liittyen lähetettiin perheille erikseen kirje, jossa kerrottiin opinnäytetyön tarkoitus: tarkoituksena oli tuottaa isovanhemmuutta käsittelevä ohjelma HyvinvointiTV:hen, joka videoidaan sekä nauhoitetaan. Haastattelu ja videointi toteutetaan täysin luottamuksellisesti, eikä haastateltavien henkilöllisyyttä tuoda muiden ihmisten tietoon. Haastateltavilla on myös oikeus keskeyttää osallistuminen tutkimukseen. Videointi- ja haastatteluai- neistoa säilytetään vain tutkimustarkoituksiin.

Hyvä tieteellinen käytäntö pitää tärkeänä, että tutkittavat, kuten yksilöt, ryhmät ja paikkakunnat, säilyvät tuntemattomina (Vilka 2007, 164) Vaitiolovelvollisuudesta on säädetty henkilötietolaissa (Henkilötietolaki 7:3). Tämä laki määrää, että tutkimusaineistoa ei saa luovuttaa, eikä tutkittavien yksityisasiota paljastaa ulkopuolisille tutkimuksen aikana eikä tutkimuksen päättymisen jälkeenkään. Henkilötietolain mukaan aineisto täytyy hävittää tutkimuksen valmistumisen jälkeen. (Mäkinen 2006, 148.) Laadullisen tutkimuksen tärkeitä eettisiä periaatteita ovatkin tiedonantajan vapaaehtoisuus ja henkilöllisyyden suojaaminen sekä luot-

tamuksellisuus (Latvala ym. 2003, 39). Tässä tutkimuksessa tietoa kerättiin haastattelemalla perheitä HyvinvointiTV:n välityksellä sovittuina päivinä ja sovittuun aikaan, niin että aikaa varattiin kuitenkin riittävästi.

Laadullista tutkimusta toteutettaessa luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Tarkkuus koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita. Laadullisessa aineiston analyysissä on keskeistä luokittelujen tekeminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 213-215.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan subjektiivisuus on myös osa eettisyyttä. Tässä tutkimuksessa tutkija joutuikin tutkimusprosessin aikana arvioimaan omaa osuuttaan, etteivät omat asenteet olleet vaikuttamassa tutkimustuloksiin. Eettinen vastuu onkin käytännössä pitkälti tutkijan eettisyyttä koko tutkimustyöstä. Tämän kehittämishankkeen aiheena oli, isovanhemmuus lapsiperheiden voimaannuttajana - HyvinvointiTV:n ohjelmatuotantona.

8.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksessa luotettavuuden arvioinnissa käytetään usein sekä validiteetin että reliabiliteetin käsitteitä. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tutkimustulos vastaa asioiden tilaa todellisuudessa. Reliabiliteetti taas tarkoittaa sitä, kuinka samana tutkimustulos pysyy toistettaessa tutkimus uudelleen. Validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden käyttäminen toimintatutkimuksen yhteydessä on kuitenkin vaikeaa. Reliabiliteetti on huonosti sopiva käsite, koska toimintatutkimus itsessään on jo ”väliin tuleva muuttuja”, jota käytetään tarkoituksellisesti muuttamaan tilannetta. Tutkimus perustuu ”väliin tulevaan muuttajaan”, interventioon. Intervention jälkeen tilanne on jo toinen ja näin ollen samaa tulosta ei voi enää saavuttaa. (Huttunen, Kakkori & Heikkinen 1999, 113-114.)

Arvioitaessa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ei ole olemassa yhtä selkeitä kriteereitä kuin kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa arviointi kohdistuu koko tutkimusaineiston keräämiseen, aineiston analyysiin sekä tutkimuksen raportointiin. Laadullisessa tutkimuksessa tuotettu tieto on aina tutkijan persoonallinen näkemys, jossa mukana ovat hänen omat tunteensa ja intuiionsa. (Nieminen 1997, 215.) ”*Laadullisessa tutkimuksessa pyritään lähestymään tutkittavaa ilmiötä usein avoimesti, mikä tarkoittaa tutkimusta ilman ohjaavaa teoreettista viitekehystä*”. (Krause & Kiikkala 1996, 54.) Luotettavuuskysymykset laadullisessa tutkimuksessa liittyvät tutkijaan, aineiston laatuun, aineiston analysointiin ja tulosten esittämiseen (Janhonen & Nikkonen 2001, 36).

Tässä opinnäytetyössä aineistoa tullaan käyttämään ainoastaan tähän kyseiseen tutkimustarkoitukseen ja kaikki siihen liittyvä materiaali hävitetään työn valmistuttua. Tutkimuksessa anonymiteetti varmistettiin vielä siten, että raportissa ei missään kohtaa ole kerrottu, missä tutkimus toteutettiin. Tutkimuksesta saadut tulokset raportoitiiin avoimesti ja rehellisesti.

Mäkelän (1995, 53-54) mukaan aineiston luotettavuus ja toistettavuus tarkoittaa sitä, että lukijan on helppo seurata, mitä tutkija pääättelee. Tässä kyseisessä tutkimuksessa se tapahtuu esiteltujen aineistonkeruu- ja analysointimenetelmien avulla.

Tulosten luotettavuutta lisää se, että tutkija on ollut tekemisissä tutkittavan ilmiön kanssa ja keskustellut tutkimukseen osallistuvien kanssa (Kylmä ym. 2003, 613). Luotettavuuden keskeinen kriteeri on siis tutkija itse ja luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia (Eskola & Suoranta 1998). Myös Niemisen (1998) mukaan luottamuksen saavuttamiseksi on hyvä, mikäli tutkijalla on mahdollisuus tutustua havainnoitavaan kohteeseen ennen kuin hän alkaa kerätä varsinaista aineistoa. Tutkimuksen luotettavuus lisääntyy, jos tutkija arvioi raportissaan myös omaa asemaansa yhteisössä (Nieminen 1998, 218). Ennen haastatteluja tutkija onkin perehtynyt aihealueeseen liittyvään teoreettiseen tietoon ja tutkimuksiin.

Tutkimusprosessiin on kuulunut tutkijan oma sisäinen reflektio, jossa apuna on ollut tutkimuspäiväkirjan pito. Päiväkirjaan tutkija on tallentanut omaa toimintaa koskevia havaintoja sekä matkan varrelta löytyneitä isovanhemmuutta käsittelevää ajankohtaista materiaalia. Toisinaan myös pienet teot rakentavat luottamuksen ilmapiiriä. (Huovinen & Rovio 2007, 94-130). Tutkija onkin koonnut perheille annettavaksi pienen lehtisen, johon on koottu materiaalia isovanhemmuudesta lasten laulujen sekä runojen kera. Aineistoa tutkija on pyrkinyt käsittelemään mahdollisimman rehellisesti ja objektiivisesti. Vaikka Heikkisen & Jyrkämän (1999, 46) mukaan tämä ei ole täysin mahdollista, koska toimintatutkija on toimiva subjekti, joka tulkitsee tilannetta omasta näkökulmastaan käsin.

Tutkimus on osana sosiaali- ja terveysalan ylempää ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyötä, jonka koulutusohjelma on terveyden edistäminen. Tutkimusprosessin eri vaiheissa toteutettu yhteistyö on ollut hedelmällistä muiden opinnäytetyötä tekevien opiskelijoiden sekä opinnäytetyön ohjaajien kanssa. Yhteisten kokoontumisten kautta on mahdollistunut opinnäytetyön pikkuhiljaa eteneminen. Yhteiset tapaamiset ovat lisänä tuoneet voimaa, joka välillä on ollut kadoksissa.

8.3 Tutkimustulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa suunniteltiin, toteutettiin ja arvioitiin isovanhemmuutta käsittelevä ohjelma sekä selvitettiin, millä eri keinoin isovanhemmat voivat olla tukena lapsenlapsensa perheissä. Lisäksi tarkoituksena oli kuulla vanhempien omia käsityksiä isovanhemmuuden ohjelman sisällöstä. Se ei kuitenkaan toteutunut pienen osanottajamäärän vuoksi.

Itse tutkimuksen opinnäytetyön tekijä koki mielenkiintoiseksi. Se, että osanottajia kyseiseen ohjelmaan olisi saatu enemmän, olisi lisännyt tutkimuksen luotettavuutta. Luultavasti myös

tuloksia olisi tullut enemmän. Kokemuksena HyvinvointiTV:n ohjelmatuotantoon mukaantulo avasi opinnäytetyön tekijälle uusia näköaloja ja mahdollisti luovan oppimisprojektin. Ei ole niinkään helppoa olla yhteydessä ihmisiin TV:n välityksellä, kun omassa työssään on tottunut työskentelemään perheiden kanssa siten, että he ovat aidosti läsnä. Myöskään HyvinvointiTV:n tekninen toteutus ei ollut paras mahdollinen mm. äänentoiston osalta.

Perheen kokemus isovanhemmuuden merkityksestä voimaa antavana tuotti paljolti samanlaisia ajatuksia, kuin mitä isovanhemmuutta käsittelevät tutkimuksetkin ovat tuoneet. Ilman rakkautta sekä riittävän hyvää huolenpitoa lapsen kehitys vaurioituu eikä hänelle synny sosiaalista pääomaa. Useisiin tutkimuksiin viitaten Daniel Hughes (1997) katsoo, että kiintymysvauriot aiheuttavat sukupolvesta toiseen jatkuvaa lasten laiminlyöntiä sekä pahoinpitelemistä. (Järventie 2001, 14-70.)

Vaikka HyvinvointiTV:n virtuaalikonsepti tuntui luontevalta perheiden omissa kodeissaan, niin opinnäytetyöntekijää se jäi kuitenkin mietityttämään. Ihmisen aitoa fyysistä läsnäoloahan ei mitkään koneet voi korvata, tai ainakin sen käyttöönottoa on syytä pohtia tarkkaan ja harkitusti.

Juhela (2006, 14) antoi tutkielmassaan ymmärtää, että lapsiperheiden yhdessä vietetyt hetket antoivat vanhemmille voiman tunnetta. Hurmeen (1998, 123) mielestä isovanhempien ja heidän omien lastensa välinen lämmin ja läheinen suhde edesauttaa isovanhemman kokevan lapsenlapsen merkittävämpänä kuin sellaisessa tilanteessa, jossa suhteet omiin lapsiin olivat etäiset.

Todennäköisesti perheiden ongelmat eivät tulevana vuosina ainakaan helpotu ja lapset oireilevat entistä enemmän. Myös sijoitusperheitä on tulevaisuudessa yhä vähemmän. Vaihtoehtoja laitospaikkojen hallitsemattomalle lisäämiselle kuitenkin on. Lain edellyttämiä avoimuuden tukitoimia olisi lisättävä rajusti. Näistä tärkeimpiä ovat vanhemmuutta tukevat sukulais- ja ystäväverkostot sekä paikat, joihin lapsi voi mennä, kun kotona on hankalaa. Tästä syystä vanhempien olisikin tärkeää saada luotua hyvä ja lämmin suhde lapsen isovanhempiin. Vanhemmat aiheuttavat lapsilleen vaaratilanteita melko harvoin, joten lapsen turvaaminen ei vaadi hänen täydellistä erottamistaan vanhemmista. Esimerkiksi äidin masennus ei edellytä pysyvää huostaanottoa.

”YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa on selkeä kehityksellinen, lapsen arvoa ja osallisuutta korostava näkökulma, jonka mukaan lapsella on oikeus tasapainoiseen kehitykseen turvallisessa ja virikkeellisessä kasvuympäristössä sekä etusija erityiseen suojeluun. Lapsen edun mukaista on turvata hänen kehitys-

tään tukevat, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet sekä toteuttaa valvontaa ja huolenpitoa hänen kehitysvaiheensa huomioiden.” (Pölkki 2008, 161.)

Lapsen vakavat mielenterveyden ongelmat herättävät vanhemmissa aina ahdistavia sekä pelottaviakin tunteita ja tunnelmia sekä myös syyllisyyttä ja oman vanhemmuutensa epäonnistumisen tunteita. Vanhempien jaksamisen kannalta kaikenpuolinen perheen tukeminen, rohkaiseminen, toivon ylläpitäminen ja turvallisuuden luominen on tärkeää. Kun vanhemmat tulevat kuulluksi, heillä on mahdollisuus purkaa myös omaa pahaa oloaan. Perheiden kanssa työskenneltäessä onkin tärkeää muistaa antaa positiivista palautetta, toisin sanoen tukea perhettä asioissa, joissa he ovat hyviä. Positiivisen palautteen antaminen motivoi perhettä sekä tukee heidän itseluottamustaan.

Voimavaralähtöinen työskentely tukee työntekijän ammattitaidon kehittymistä sekä työtyytyväisyyttä. Näin ollen se vahvistaa myös työntekijän omia voimavaroja. Työyhteisön terve ilmapiiri ja työntekijöiden parempi työssä jaksaminen nostavat hoidon tasoa ja siten hyödyttävät lapsipotilaita perheineen. Voimavaraiset vanhemmat kykenevät tukemaan lapsensa tervettä kehitystä sekä vahvistamaan hänen voimavarojaan.

Itsetunto ja voimavara ovat käsitteinä lähellä toisiaan, ja itsetunnon tukeminen voidaan ymmärtää osana voimavarojen vahvistamista. Tästä syystä niitä haluttiin käsitellä tässä työssä rinnakkain. Vahvistamisella taas tarkoitetaan yksilöä auttavaa prosessia, joka mahdollistaa sen, että yksilö voi ottaa vastuun elämästään, harkiten tehdä valintoja sekä uskoa, että tulevaisuuteen voi vaikuttaa (Siitari, T., Pelkonen, M. & Pietilä, A.-M. 1999).

Voimavaralähtöinen työskentely vaatii työntekijältä paljon, eikä muutos yhteen työskentelymalliin synny hetkessä. Tällä hetkellä perheiden kanssa työskenneltäessä pyritään näkemään, mitkä ovat niitä ongelmia, joissa perheet tarvitsevat apua ja tukea. Varmasti perheen kannalta tuntuisi kuitenkin mielekkäämmältä, jos ongelmia lähdettäisiin työstämään voimavarojen kautta – toisin sanoen mietittäisiin, millä eri tavoin voitaisiin vanhempien itsetuntoa kohottaa. Hakulinen (1998) on esittänyt väitöskirjassaan, että ”perheen omien voimavarojen vahvistaminen on perhehoitotyötä parhaimmillaan”. Voimavaralähtöinen työskentely onkin työmuoto, johon tulevaisuutta ajatellen kannattaa panostaa.

Korkiakangas näkee lisensiaattityössään ”Perheen voimavaroja etsimässä -tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä” (Korkiakangas 2005) haasteena sen, että perhettä koko ajan motivoidaan itse löytämään omat voimavaransa. Hänen tutkimuksensa vahvisti lisäksi sen, että vanhemmuuden tukeminen on perhetyön yleinen ja tärkeä toimintamalli. Perhetyön odotetaan myös ehkäisevän huostaanottoja ja sijoituksia.

Lapsiperheiden auttamiseen tarvitaan edelleen kuntien ja järjestöjen yhteistyötä sekä uusien toimintamallien kehittämistä.

Kuten Vappu Taipalekin (2002, 292) Iso Äiti-kirjassaan mainitsee, täytyy pienen ihmisen kuulua jonnekin ja omien läheistensä keskelle. Hän jatkaa vielä kirjansa lopussa, että vaikka maailma ihmisten ympärillä muuttuu, niin kuitenkin se, joka pysyy, on välittäminen, huolenpito ja hoiva. Isoäitiys onkin aikuisen naisen elämässä aivan uudenlainen, uskomaton kokemus, jonka tämän tutkimuksen tekijä sai itsekkin kokea elokuussa 2006 – ja toistamiseen vuoden 2008 elokuussa.

Aiheena isovanhemmuus sen merkityksineen on alati ajankohtainen ja kiinnostava. Vaikka keskustelua aiheesta käydään paljonkin, niin sitä koskevaa kirjallisuutta löytyy kuitenkin melko vähän. Mielenkiintoista olisikin tutkia isovanhemmuuden merkitystä nykyistä perusteellisemmin. Kaikillahan ei ole mahdollisuutta tulla isovanhemmiksi, mutta jokainen meistä voisi alkaa isovanhemmaksi vaikkapa ns. vara-isovanhemmuuden kautta. Parhaassa tapauksessa juuri isovanhemmat voivat antaa jotain sellaista, mitä omat vanhemmat eivät voi – entistä rikkaamman, rakkaamman sekä monipuolisemman lapsuuden.

Olisiko mahdollista, että isovanhemmuudesta voisi muodostua omaishoidon tapainen toimintamuoto, jonka merkityksen yhteiskunta myös ”noteeraa”? Vaikka yhteiskunta muuttuu ja tekniikka kehittyy, pysyy kuitenkin moni asia ennallaan. Lapset ja myös nuoret ovat kuitenkin hyvin samanlaisia kuin aikaisemminkin tarviton turvallisia, vastuullisia, välittäviä sekä ennen kaikkea rajoja asettavia aikuisia ympärilleen.

Maria Wiik-Kortell (2007) on pro gradu-tutkielmassaan tarkastellut vertaistuen ja vertaistukiryhmän merkitystä, kun vertaistukiryhmän jäsenet ovat lastensuojeluasiakkaina olevien lasten isovanhempia. Toiseksi hän selvitti tutkielmassaan vielä, miten isovanhempien elämänkulkuun vaikuttaa se, että heidän lastenlapsensa ovat lastensuojelun asiakkaana. Hänen mielestään myös erilaiset roolit huoltajana vaikuttavat kolmanteen ikäpolveen eri tavalla. Isovanhemmat tarvitsevat apua ja tukea jaksamiseensa. Tällöin vertaistukiryhmän antama tuki tulee yhtenä tutkimuotona tärkeäksi.

Lapsiperheiden vanhemmilla on lapsistaan perusvastuu liittyen kasvatuksen peruslinjoihin ja -ratkaisuihin. Isovanhempien onkin tärkeää pitää se mielessä, vaikka ehkä toisinaan tekisi mieli puuttuakin joihinkin kasvatukseen liittyviin asioihin.

Isovanhempien läsnäolo, kokemukset, tarinat ja osaaminen luovat lapselle turvallisen kasvuympäristön. Hellsten kertoo lehtikirjoituksessaan, että ennen vanhaan, kun isoisa tuli katsomaan lapsenlastaan, hän vei lapsen kalaan tai metsälle. Tällä tavalla lapsella oli mahdollisuus

oppia uusia asioita. Hellsten kummasteleekin, että nykyään lapsi opettaa aikuiselle maailmassa elämistä; esimerkiksi lapsenlapsi opettaa isoisälle, kuinka internetissä surffaillaan. (Hellsten 2008, 13.) Friman (2003) kertoo lehtiartikkelissaan, kuinka moni mummi on oppinut kännykän tai internetin käytön niksit lapsenlapsensa ”koulussa”. Myös Eräsaari (2002, 16) mainitsee lehtiartikkelissaan lastenlasten opastavan isovanhempiaan tietokoneiden käytössä. Hänen mielestään se auttaa isovanhempia pysymään nuorena.

On hyvä, mikäli lapsella on mahdollisuutta kuunnella kertomuksia oman lapsuutensa varhaisista vuosista ja erilaisista niihin liittyvistä tapahtumista. Mutta niin kuin Sinkkonenkin (2008) mainitsee, on lapsen kannalta tärkeää kuulla hänen omaan lapsuuteensa liittyvien kertomusten lisäksi tarinoita jo kuolleista sukulaisista ja tapahtumista, joiden avulla lapsi pystyy luomaan itselleen positiivisen mielleyhtymän. Lisäksi on toisinaan tärkeää nostaa esille suvun kipeätkin salaisuudet, koska salaisuudet vain sitovat psyykkistä energiaa. Perheissä saattaa olla useitakin asioita, joista ei ikinä ole puhuttu. Ne voivat olla sisarusten kokemuksia epäoikeudenmukaisesta kohtelusta tai vaivaamaan jääneitä salaisuuksia - jopa sellaisia, jotka liittyvät jo isovanhempia edeltäneisiin sukulaisiin. Sisaruksilla saattaa olla täysin erilaiset mielikuvat omasta lapsuudestaan, vaikka he olisivatkin eläneet aivan samoissa puitteissa. Välejä saattaa hiertää myös kateus. Lapsen kannaltahan on äärimmäisen tärkeää löytää lapsuudesta myös hyviä asioita. Useinhan isovanhempien muistista saattaa löytyä juuri ne mukavat synttäririt tai yhteiset matkat, joita yhdessä lapsen kanssa on hauskaa muistella.

Hurmeen (1988, 123) mielestä isovanhempien ja heidän omien lastensa välinen lämmin ja läheinen suhde edesauttaa isovanhempaa kokevan lapsenlapsensa merkittävämpänä kuin sellaisessa tilanteessa, jossa suhteet olivat etäiset. Isovanhemmilla nähdään olevan myös tärkeä merkitys lapsiperheille ulkoisena voimavaratekijänä, vaikka he asuisivatkin kauempana ja tapaamiset olisivat harvoja. (Taipale 1998, 106; Paunonen 1999, 73-75.) Sinnemäki (2005) puolestaan toteaa perheiden ja lasten turvallisuuden tunteen lisääntyvän, kun pienten lasten isovanhemmat asuvat suhteellisen lähellä. Isovanhempien mahdollisuuksiin tukea lastensa perheiden arkielämää vaikuttaa myös heidän oma kuntonsa sekä se, ovatko he mahdollisesti vielä itse kiinni työelämässä (Salmi & Lammi-Taskula 2004, 107-108). Isovanhempien terveiden elinvuosien lisääntyminen ja eliniän piteneminen lisäävät heidän mahdollisuuksiaan osallistua aikuisten lastensa sekä lastenlastensa elämään.

Isovanhemmuus tarjoaa mahdollisuuden asioihin, joita ehkä aikoinaan omien lasten kanssa jäi tekemättä. Isovanhemmuuden vuorovaikutus on kaksisuuntainen. Myös mummo ja vaari tuntevat toimimisen riemua lastenlastensa kanssa, millä on vaikutusta myös heidän hyvinvointiinsa. Isovanhemmuudesta jäävät kuitenkin usein osattomaksi juuri ne lapset, jotka isovanhempia eniten tarvitsisivat. Myös heillä tulisi olla oikeus isovanhempiin.

Harmaisen ja Ruoppilan (1984) mukaan vanhemmuuteen sosiaalistutaan aina oman yksilöllisen elämänhistorian kautta. Näin ollen omaan lapsuuteen liittyvät muistot sekä kokemukset ovat yleensä läsnä toisinaan enemmän, toisinaan vähemmän omien lasten kasvattamisessa. Näin kotoa saatu malli siirtyykin varsin helposti sukupolvesta toiseen. Vanhemmuuden perittyä mallia onkin vaikea muuttaa omassa perheessä, koska se on aina sisäistetty ja tuttu käytäntö. Harmainen ja Ruoppila (1984) viittaavat myös siihen, että toisinaan vanhemmilta perittyjä vanhemmuuden malleja pyritään tietoisesti muuttamaan. Äidiksi tuleva äiti muistaakin oman äitinsä ja tämän virheet, ja haluaa toimia toisin (Juntunen & Krats 1997, 17-19).

Virkin (1994, 42-44) toimittamassa kirjassa *”Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin” kasvatustieteen tohtori Pulkkinen Jyväskylän yliopistosta kertoo omasta isovanhemmuudestaan seuraavasti: ”Koska itse olen isoäiti, haluan lopuksi sanoa muutaman sanan myös isovanhempien tehtävästä. Lapsenlapsen syntymä on usein suuri tapahtuma, ja rakkaus lapsenlasta kohtaan on vertaansa vailla oleva tunne. On selvää, että tämä rakkaus ja sen motivoima huolenpito ovat lapselle arvokas pääoma. Tutkimukset osoittavat, että isovanhemmat voivat antaa lapselle sen ratkaisevan ulkoisen tuen, joka auttaa heitä selviytymään elämänsä vaikeuksissa (Werner & Smith 1993.)”*. Suomalaisessa viranomaiskäytännössä ei aina valitettavasti kuitenkaan isovanhemmille anneta mitään arvoa. Kuitenkin jokainen läheinen ihmissuhde merkitsee lapselle rikkautta ja auttaa häntä sekä kehittymään yksilönä että kasvamaan yhteisön jäsenyyteen.

Suhteiden katkeaminen isovanhempiin on aina lasten kannalta suuri vahinko, jonka luonnetta ja vaikutuksia olisi syytä arvioida. *”Elämän karikoissa ja sen asettamien monenlaisten tehtävien edessä lapsi tarvitsee kehitykselleen kaiken sen tuen, mitä hän voi läheisiltään saada. Jokainen läheinen ihmissuhde merkitsee lapselle rikkautta ja auttaa häntä sekä kehittymään yksilönä että kasvamaan yhteisön jäsenyyteen. Tietenkin tämä tapahtuu sillä varauksella, että nämä aikuiset ottavat vastuun omasta aikuisuudestaan ja pyrkivät ymmärtämään lapsen yksilöllisiä tarpeita.”* (Virkki 1994, 43-44). Uudistettu lastensuojelulaki (417/2007) kuitenkin velvoittaa kartoittamaan lapsen läheisverkostoa, mikäli esimerkiksi lapselle mietitään kodin ulkopuolista sijoitusta. Ruotsissa isovanhemmat nousivat jo vuosia sitten kapinaan, minkä seurauksena lakia muutettiin ja lapsia alettiin myös sijoittaa isovanhemmille.

Työyhteisökouluttaja Ijäs (2003, 68-71) kuvaa kirjassaan sitä, mitenkä lapsiin ei samalla tavalla kiinnitetty huomiota kuin nykyään. Ei myöskään ollut puhetta niin sanotusta ”laatuajasta”. ”Riittävän hyvä vanhemmuus” sisälsi perustarpeiden ohella turvallisuutta ja läsnäoloa. Tosin aika kuultaa muistot. Ymmärrys ja anteeksiantamus vaikuttavat myönteisesti. Koetaan vanhempien sukupolvien olevankin hyviä juuri sellaisenaan. Todellisuudessa heilläkään ei juuri ollut aikaa vanhemmuuteen, ei terveyttä eikä voimia. Ijäksen mukaan moni vanhemman polven edustaja kertoo, ettei muista koskaan istuneensa isänsä sylissä. Jotkut eivät edes

muista äidin syliä. Isovanhemman sylissä kyllä istuttiin. Turvallisuutta toivatkin vanhempien ohella tutut ihmiset. Isoäitiä ja isoisää, jotka ennen olivat läsnä lastenlastensa arjessa niin hoitajina, opastajina kuin elämän arvojen ja moraalin siirtäjinä, tavataan nykyisin pitkien välimatkojen takia vain harvoin, kerran pari vuodessa.

HyvinvointiTV:n haastatteluaineiston analyysin pohjalta ilmeni, kuinka tärkeä merkitys on isovanhemmilla nuorten lapsiperheiden tukea antavana voimavarana. Isovanhempien merkitys kaikkine avuineen lapsenlapsille ei ole kadonnut mihinkään. Siitäkin huolimatta, että yhteiskunta on muuttunut vuosikymmenien aikana paljonkin, ei isovanhemmus katoa minnekään. Kuten Marin (2002) toteaa, ei isovanhempien toiminta pyri tuottavuuteen ja suorituksiin, vaan lähinnä kokemuksellisuuteen niin isovanhemman kuin lapsenlapsenkin osalta. Tämä isovanhemmuuden piirre luo isovanhemmuudesta valtavan voimavaran niin isovanhemmalle itselleen kuin perheelle ja koko yhteiskunnalle.

Suomessa isovanhemmuutta käsittelevää, tieteellisesti tutkittua tietoa on hyvin vähän. Eri-laisten tutkimusten ja kirjallisuuden perusteella isovanhemmuuden positiivinen kokeminen on lapsen, vanhempien ja isovanhempien kasvuun ja kehitykseen myönteisesti vaikuttava tekijä. Paunosen (1999) mukaan lastenlapset kokevat isovanhemmat tärkeinä huolimatta perherakenteen muutoksista ja kaupungistumisesta. Arajärven (1995) mielestä lastenlapsille on tärkeitä, että heillä on kosketusta vanhoihin ihmisiin. Hänen kokemuksensa mukaan sukupolvien merkitys korostuu ja sen mukana vanhat traditiot siirtyvät eteenpäin, jolloin lapsenlapsi saa mahdollisuuden kehittyä sosiaalisesti ymmärtämään kaikenikäisiä. Naisen elämässä isovanhemmus on ehdottoman positiivinen asia. Ikääntyvälle naiselle lastenlapset tuovat suurta iloa. Isovanhemmuus ei kuitenkaan ole vain sukulaissuhde, se on paljon enemmän. Jokainen sukupolvi siirtää seuraavalle sukupolvelle elämän malleja, arvoja ja tapoja. Olisikin hyvä jokaisen jäädä miettimään, millaisia malleja jätämme nuoremmille sukupolville. Mitä tahdomme lastenlastemme meistä muistavan?

Kuten Taipalekin toteaa Kodin Kuvalehdessä (16.5.2002); *”Isovanhempien ja lastenlasten suhde on sosiaalista pääomaa, joka luo uskoa, toivoa, tulevaisuutta ja verkostoja maailmaan. Se kestää yli sukupolvien, on aina ollut olemassa, mutta ei ole ollut näkösällä. Tämä sukupolvien välinen suhde pitäisi avata näkyväksi ja arvostetuksi. Joka vuosi ilmoitetaan, kuinka monta prosenttia metsän kasvu on ja mitä se merkitsee kansantaloudelle. Entä lasten kasvu ja kehitys? Se ei ole näkyvillä. Ei esillä se turva ja rakkaus, joka sinkoilee sukupolvien välillä. Sekin pitäisi ilmoittaa bruttokansantuotteen osana! Lasten kasvu, jos mikä on tulevaisuus-pääomaa.”* Lapselle tärkeät ihmissuhteetkaan, kuten juuri isovanhemmat, eivät aina ole helposti löydettävissä. Saattaa olla, että isovanhempiin ei haluta olla yhteydessä lainkaan tai sitten isovanhemmat ovat jättäytyneet kokonaan lastensa perheiden ulkopuolelle. Syitä saat-

taa olla useitakin. Isovanhempien ja lastenlasten välit eivät toimi, jos aikuisilla on hampaan-
kolossa vanhaa, omasta lapsuudesta jäänyttä mielipahaa.

8.4 Jatkotutkimuksen aiheet

Omassa työyhteisössäni näkisinkin yhdeksi kehittämishaasteeksi tutkimuksen siitä, miten hoi-
dossa olevien perheiden voimaantumista voisi lisätä, vaikkapa ottamalla enemmän mukaan
juuri isovanhemmat tai muut lapsen ja perheen elämään vaikuttavat tärkeät aikuiset. Mielen-
kiintoista olisi tehdä vertaistutkimusta isovanhemmuuden merkityksestä pienten lasten ja
heidän vanhempiensa elämään suhteessa lastenpsykiatriasta apua hakevien perheiden saa-
masta isovanhempien tuesta. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi myös tutkia tiettyä
isovanhempien ryhmää, esimerkiksi avioeroperheiden isovanhempia.

Matzzarellan (2008) kirjaa ”Illalla pelataan Afrikan tähteä” lukiessa nousee mieleen, miltä
tuntuisi tutkia anopin ja miniän välistä suhdetta, vaikkapa isovanhemman ja pojan perheen
välisen vuorovaikutuksen kautta. Mitä tapahtuu, jos kaikki ei sujukaan suunnitelmien mukaan?
Läheiset ihmissuhteethan saattavat olla monisyisiä, ja oman lisänsä voivat tuoda vielä uusper-
heet, jolloin rooleja hämmentää epäselvyys eri nimikkeiden käytöstä. Varmasti jatkotutki-
muksen aiheita voisi löytyä muitakin. Kaikenlainen työn kehittäminen on kuitenkin aikaa vie-
vää ja monesti sitä on tehtävä vapaa-ajan puitteissa. Tosiasia kuitenkin on, että määrätys-
iässä ei vain voimat enää riitä kaikkeen, vaikka halua ja mielenkiintoa olisikin. Ehkäpä kuiten-
kin parasta lienee omien lastenlasten kanssa vietetyt hetket: he kun ovat pieniä vain hetken
aikaa eikä niitä aikoja enää myöhemmin saa takaisin.

*”Lapsenlapsissa on tulevaisuus, heidän kauttaan voi elää omankin elämänsä uu-
delleen - moneen kertaan.” (Hjelt 1999, 52).*

LÄHTEET

- Aalto, S. 2004. Entten tentten. Lasten lorut ja runot. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Aaltonen, J., Rinne, R (toim.) 1999. Perhe terapiassa, vuoropuhelua vuosituhannen vaihtuessa; Suomen mielenterveysseuran Koulutuskeskus. Jyväskylä: Gummeruksen Kustannus Oy.
- Andersson L. 2002. Mollan pullakesti. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Andersson, L. 2002. Molla ja mummo. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Anttila, P. 2005. Ilmaisui, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: Akatiimi Oy.
- Arajärvi, T. 1995. Hyvä isovanhemmuus. Porvoo: WSOY.
- Baer, N., Haavikko, A-L. & Vihmanen, L. 2004. Mummokirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Bardy, Marjatta - Salmi, Minna - Heino, Tarja 2002: Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 263. Saarijärvi: Gummerus Oy.
- Bradman T. & Carlow, E. 2006. Kanerva ja Rolle. Yksi kirja-kolme tarinaa Vihreä banaani. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Carr & Kemmis 1986. Becoming critical. Education, knowledge and action research. London. Falmer.
- Colin, R. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Tampere: Tammer-Paino Oy. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Dieckmann, M. 2002. Ikiomat isovanhemmat. Hämeenlinna: Painettu Karisto Oy:n kirjapainossa.
- Eirola, R. 2003. Lapsiperheiden elämänhallintavalmiudet. Perheohjauksen arviointi. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 102. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Eräsaari, L. 2002. ”Moderni mummo”. Gerontologia 1/2002.
- Eräsaari, L. 2003. Uudet tuulet. 7/2003.
URL<http://www.valli.fi/julkaisut_lehti_arkisto72003.htm. Luettu 27.11.2008.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Painettu Gummerus Kirjapaino Oy:ssä.
- Etzell, S., Korpivaara, L., Lukkarinen, T., Nikula, A., Pekkarinen, I., Peni, R. & Värmälä, H-M. 1998. Perheen ja yhteisön toimivuutta edistävä hoitotyö. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Field, P. & Morse, J. 1988. Hoitotyön kvalitatiivinen tutkimus. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Friedmann, M.-L. 1995. The Framework of systemic organization. A conceptual approach to families and nursing. Thousand Oaks, Sage, California.
- Friman, T. 2003. Isovanhemmat järjestäytyvät. Lapsen maailma 11/2003. 26-29.
- Gillis, C.L. 1991. Family Nursing Research, Theory and Practice. Image: Journal of Nursing Scholarship, vol. 23, No. 1, Spring 1990, 19-22.

- Goleman, D. 1999. Tunneäly lahjakkuuden koko kuva. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Grey, A. 2007. Nalle Puh ja leikkimökki.
- Haarakangas, K. 1997. Hoitokokouksen äänet Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokouskeskusteluista työryhmän toiminnan näkökulmasta. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Hakulinen, T., Koponen, P. & Paunonen, M. 1999. Perheen hoitotyöhön liittyvät käsitteet. Teoksessa Paunonen, M & Vehviläinen-Julkunen, K. 1999. (toim.) Perhe hoitotyössä teoria, tutkimus ja käytäntö. Porvoo: Kirjapainoyksikkö.
- Hakulinen, T & Paunonen, M. 1994. Analyysi käsitteestä perhehoitotyö. Hoitotiede Vol. 6, no 2, 58-65.
- Hakulinen, T. 1998. Lasta odottavien ja kasvattavien perheiden perhedynamiikka ja siihen yhteydessä olevat perheen vaatimukset ja lastenneuvolasta saatu tuki. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 585/1998, Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.
- Halenius, O. & Suhonen, E. 2006. Toimintaan sitoutuneisuuden arviointi leikki-ikäisellä lapsella. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen, E. 2006. (Toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: 2. painos. Yliopistopaino Kustannus. Palmenia-sarja.
- Hannula, I. 2007. Riinun riimit. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hansen, C. & V. 2007. Rasmus Nallen iloinen vuosi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Harjula, K. Isovanhemmuus on ihanaa - vai onko? Kotiliesi 4/2009
- Harmainen, S. & Ruoppila, I. 1984. Kasvuympäristön merkitys perhesuhteiden muodostumiselle nuorena lapsiperheessä. Mannerheimin lastensuojeluliiton lapsiraportti A 45.
- Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy 1.painos.
- Heikkinen, A. 2007. Nuoret lastensuojelun avohuollossa - palvelujen ja menetelmien tarkastelu. Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalialan kehittämishankkeen lastensuojelun kehittämissuunnitelman raportti. helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2007:1.
- Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L. 2007. Toiminnasta tietoon Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy.
- Heikkinen, H.L.T & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen, H.L.T., Huttunen, R. & Moilanen, P. 1999. (Toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: WSOY-kirjapainoyksikkö.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämissuhteet. Selvitys Lastensuojelun kehittämissuunnitelmaa varten. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Heino, T., Berg, K & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys: Lastensuojelun perhetyön muotoja ja jäsenyyksiä. Stakes. Aiheita 14/ 2000.
- Hellsten, T. 2008. Tommy Hellsten kehottaa nykyihmistä pysähtymään. Avaa-lehti, no 16, 2008.
- Hjelt, A. 1999. Saanko olla omanikäiseni? Neuvottelua ikääntymisen ja vanhuuden kokemisesta naistenlehden mielipidepalstalla. Tutkielma 4/26. Helsingin yliopisto, Ikäihmisten yliopisto. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Hokkanen, H., Häggman-Laitila, A & Eriksson, E. 2006. Kotona asuvien iäkkäiden ihmisten voimavarat ja niiden tukeminen - katsaus kirjallisuuteen. Gerontologia 1/2006, 12-21.

<http://www.tampere.fi/sosiaalipalvelut/sijaishuolto/perhehoito/index.html>.

Luettu: 31.10.2008

<http://www.tampere.fi/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/huostaanotto/index.html>.

Luettu: 31.10.2008

Huovinen, T. & Rovio, E. 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa. Dark Oy.

Hurme, H. 1988. Child, mother and grandmother. Intergenerational interaction in Finnish families. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 64. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Hurme, H. 1990. Eläkeikäisten perhesuhteet. Teoksessa P. Pohjalainen & M. Jylhä (toim.) Vanheneminen ja elämäntutkimus Sosiaaligerontologian perusteita.

Huttunen, R., Kakkori, L. & Heikkinen, H.L.T., 1999. Toiminta, tutkimus ja totuus. Teoksessa Heikkinen, H., Huttunen, R. & Moilanen, P. 1999. (toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: WSOY-kirjapainoyksikkö.

Hänninen, V. 2002. Kohtaaminen ja dialogisuus. Setlementti naapurin ääni 1/02, 14.

Ijäs, K. 2003. Sukupuu, Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Jyväskylä: Kirjapaja Oy.

Ijäs, K. 2004. Isovanhemmat muutosten keskellä. Jyväskylä: Painopaikka Gummerus Kirjapaino Oy.

Ijäs, K. 2006. Ikääntyvän ihmissuhteet. Jyväskylä: Painopaikka Gummerus Kirjapaino Oy.

Janhonen, S. & Nikkonen, M. 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WS Bookwell Oy.

Jouhki, T & Markkanen, R. 2007. Perhosen siivin opas vuorovaikutustanssiin. Helsinki: Edita Prima Oy.

Jokinen, P. & Koskinen, L. 2001. Ryhmähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä - haastattelijoiden kokemuksia. Hoitotiede Vol. 13, no 6/-01.

Juhela, T. 2006. Isovanhempien antama tuki ja lapsiperheen arjessa selviytyminen. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos.

Juntunen, J. & Krats, S. 1997. Perhe tutkimuksen puristuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja. 6/1997. Jyväskylän yliopistopaino.

Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Järventie, I. 2001. Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WS Bookwell Oy.

- Kaikko, K. 2004. Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Kuopio: Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Lisensiaattityö. Kuopion yliopisto.
- Kalland, M. 2003. Menetysten läsnäolo vuorovaikutuksessa: Varhainen adoptio ja sen hoito. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (Toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.
- Kallioinen, O. (toim.) 2008. Oppiminen learning by developing- toimintamallissa. Vantaa: Edita Prima Oy. Helsinki.
- Kari, V. 2008. Pingviinitanssi Kivat eläinlaulut. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2001. Hyvä itsetunto. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kolbe, L. teoksessa: Baer, N., Haavikko, A-L. & Vihmanen, L. 2004. Mummokirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Kontu, E. 2006. Kommunikaatiosuhde - vuorovaikutuksen keskeinen elementti. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen E. 2006. (Toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: 2. painos. Yliopistopaino Kustannus. Palmenia-sarja.
- Korkiakangas, M.2005. Perheen voimavaroja etsimässä -tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Lisensiaattityö. Lapin yliopisto.
- Koskimies, P. 2008. Pupu Tupunan pulma. Uudistettu painos. Sanoma Magazines Finland Oy.
- Krause, K. & Kiikkala, I. 1996. Hoitotieteellisen tutkimuksen peruskysymyksiä. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kylmä J, Vehviläinen-Julkunen, K & Lähdevirta, J. 2003. Laadullinen terveystutkimus - mitä, miten ja miksi? Duodecim 119, 609 - 615.
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede 1/1999. 3-12.
- Lahikainen A-R., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. 2008. Kulttuuri lapsen kasvattajana. Vantaa: Dark Oy.
- Lastensuojelulaki 683/5.8.1983
- Lastensuojelulaki 417/13.4.2007
saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lastensuojeluasetus 1010/16.12.1983
- Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. 2003. Laadullisen hoitotieteen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WS Bookwell Oy.
- Lehtinen, Teija 2002. Terapiakulttuuri. Perheterapia. Lapsi ja Perhe 2/2002.
- Lehto, P. 2004. Jaettu mukanaolo. Substantiivinen teoria vanhempien osallistumisesta lapsensa hoitamiseen sairaalassa. Sähköinen väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 332. [http:// acta.uta.fi](http://acta.uta.fi).
- Lehto, P. 2008. HyvinvointiTV®:n ohjelmantuotanto hyvinvointiteknologiaosaamisen mahdollistajana. Teoksessa O. Kallioinen (toim.) Oppiminen learning by developing-toimintamallissa. Laurea Publications A.61. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lehto, P. 2008. (toim.) KOTIIN-hanke. Asiakasvetoiset interaktiiviset ratkaisut ikääntyvien kotona selviytymisen tukena. ACLaurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja A.63.

Marin, M. 2002. Yhteiskunta ja hyvä vanheneminen: lähestymistapoja hyvän vanhenemisen yhteiskunnallisiin ehtoihin. Teoksessa E. Heikkinen & M. Marin (toim.) Vanhuuden voimavarat. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Marin, M. 2003. Perheet, sukupolvet ja sosiaaliset verkostot. Teoksessa E. Heikkinen & T. Rantanen (toim.) Gerontologia, Duodecim. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Mazzarella, M. 2008. Illalla pelataan Afrikantähteä. Isovanhemmista ja lapsenlapsista. Ruotsi: Scandbook AB.

Meretoja, R. & Santala, I. 2003. Voimaantumisen - sairaanhoitajien ja hoitotyön johtajien yhteinen haaste. Sairaanhoitaja 1/2003 vol 76.

Mielenterveyslaki 11116/14.2.1990

Myllärniemi, A 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä- jäsenyyksiä perhetyöstä toiminnan valossa. Heikki Waris -instituutti. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 2007.

Mäenpää, T., Åstedt-Kurki, P. & Paavilainen, E. 2002. Ryhmähaastattelu tiedonkeruumenetelmänä tutkittaessa ala-asteen kouluterveydenhuollon perhekeskeisyyttä ja perheiden tiedollista tukea. Hoitotiede Vol. 14, no 3/ -02.

Mäkelä, K. (toim.) 1995. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Saarijärvi: Gummerus.

Mäkelä, M. 1999. Isovanhemmuuden merkitys isoäideille. Pro gradu-tutkielma. Kasvatustieteen laitos. Jyväskylän Yliopisto.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mäkisalo, Merja 1999. ”Me teemme sen” Hoitotyön tekijä oman työnsä tutkijana ja kehittäjänä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Mäkisalo, Merja 2003. Yhdessä onnistumme. Opas työyhteisön kehittämiseen ja hyvinvointiin. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Nieminen, H. 1998. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa M. Paunonen & K. Vehviläinen-Julkunen (toim.) Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Juva: WSOY - Kirjapainoyksikkö.

Ojanen, M. 1994. Mikä minä olen? Minän rakenne, kehitys, häiriöt ja eheytyminen. Tampere: Kirjatoimi.

Paavilainen, E., Paunonen, M., Åstedt-Kurki, P. 1997. Katsauksia Perhehoitotyön tutkimus ja koulutus Tampereen yliopiston hoitotieteen laitokselta. Hoitotiede Vol. 9, no 3.

Pajulammi, A. & Tolonen, R. 1994. ”Kuule, sinusta välitetään” – Kouluikäisen lapsen hyvinvoinnin tukeminen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Pajulo, M. 2004. Vauvan tunnetila ja sen säätely. Äidin reflektiivinen kyky ja sen merkitys turvallisessa kiintymyssuhteessa. Duodecim 120, 2543-2548.

Pajunen, J. 2008. Lasten omavaraisuuteen luottaminen on ansa vanhemmille. Helsingin Sanomat, C3. Viitattu 17.11.2008.

- Paunonen, M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 1998. Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Juva: WSOY - Kirjapainoyksikkö.
- Paunonen, M., Vehviläinen-Julkunen, K., 1999. Perhe hoitotyössä, teoria, tutkimus ja käytäntö. Porvoo: WSOY Kirjapainoyksikkö.
- Pelkonen, M. 1994. Lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 18. Kuopion yliopiston painatuskeskus, Kuopio.
- Pelkonen, M. & Hakulinen, T. 2002. Lapsiperheet hoitotyön asiakkaana tulevaisuudessa. Teoksessa Voutilainen, P., Saranto, K., Peiponen, A. & Mikkola, T. (toim.) Hoitotyön vuosikirja 2002. Hoitotyön tulevaisuus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Pearson & Vaughan
- Pelkonen, M. & Hakulinen, T. 2002. Voimavaroja vahvistava malli perhehoitotyöhön. Hoitotiede 14 (5).
- Peplau H.E. 1994. Quality of Life: An Interpersonal Perspective. Nursing Science Quarterly. Theory, Research and Practice, 1, 10-15.
- Perhehoitolaki 312/1992
- Perkiö, S. & Huovi, H. 2002. Vauvan vaaka Lauuja ja leikkejä vauvaperheille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Perttula, M. 2000. Nyt halutaan hoitaa koko perhettä. Tehy-lehti 2000, no. 7.
- Piha, J. 2004. Osastohoito. Teoksessa Almqvist, F. ym. (toim.) Lasten ja nuorisopsykiatria. Jyväskylä: Duodecim. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Pulkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus Otavan Kirjapaino Oy.
- Puotinniemi, T., Nikkonen, M. & Kyngäs, H. 2000. Psykiatrisessa osastohoidossa olevien lasten vanhempien selviytymisvaatimukset ja -keinot. Hoitotiede Vol. 12, no 6/-00
- Pyökkänen, A. 2008. Miten oikeus määrittelee perheen? Teoksessa Sevon, E & Notko, M. (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Tampere: Tammer-paino.
- Pölkki, P. 2008. Uusi mahdollisuus: Millaista aikuisen tukea sijaishuollossa oleva nuori tarvitsee identiteetilleen? Teoksessa Lahikainen, A.R. - Punamäki, R.-L. - Tamminen, T. (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Roos, J.P. 2005. Hätäily huostaanotossa voi olla vaarallista. Helsingin sanomat. Viitattu 5.8.2005.
- Saavalainen, M. 1999. Käsiteanalyysi: dialogisuus. Perheterapia 2, 39-51.
- Sairaanhoitajaliitto. Sairaanhoitajan eettiset ohjeet 1996. Tulostettu 30.8.2008.
http://www.sairaanhoitajaliitto.fi/sairaanhoitajan_ty/ohjeita_ja_suosituksia/sairaanhoitajan_eettiset_ohjeet/
- Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (toim.) 2004. Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Seikkula J. 1998. Dialogi on muutos. Perheterapia 3/98.
- Seikkula, J. & Haarakangas, K. 1999. Avoin dialogi akuutin psykoosin hoidon foorumina. Kirjassa K. Haarakangas & J. Seikkula (toim.) Psykoosin uuteen hoitokäytäntöön. Helsinki: Kirjoittajat ja Kirjayhtymä Oy.

- Siitari, T. 1999. Lapsen itsetunnon tukeminen hoitotyössä - Hoitotyön auttamismenetelmät lastenpsykiatrisessa hoitosuhteessa. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Opinnäytetutkielma.
- Siitari, T., Pelkonen, M. & Pietilä, A.-M. 1999. Lapsen itsetunnon tukeminen hoitotyön menetelmin lastenpsykiatrisessa hoitosuhteessa. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Hoitotiede Vol. 15, no 1/-03.
- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva: WS Bookwell Oy.
- Sinkkonen, J. 2003. Uudet tuulet. 7/2003. Saavilla www-muodossa osoitteessa: URL<http://www.valli.fi/julkaisut_lehti_arkisto72003.htm.
- Sinnemäki, T. 2005. Isovanhemmuudesta voimaa. Selvitys isovanhemmuuteen liittyvästä toimintakentästä. Terveiden edistämisen keskus 2005.
- Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2002:8. Helsinki. ISBN:952-00-1265-6, ISSN:1236-2123
- Stephens, H. 2007. Tule juhlaileikkiin. Koskettelukirja. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.
- Suojanen, U. 1992. Toimintatutkimus koulutuksen ja ammatillisen kehittymisen välineenä. Loimaa: Loimaan kirjapaino.
- Suojanen, U. 2002. Toimintatutkimus koulutuksen ja ammatillisen kehittymisen välineenä. Helsinki: Finn Lectura.
- Suominen, K. & Vuorinen, M. 1999. Kotihoidon arki ja etiikka. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Suoninen, E. 2008. Ihanteet ja arki. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen haasteet nyky-Suomessa. Teoksessa Lahikainen, A.R. - Punamäki, R.-L.- Tamminen, T. (Toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Sydänmaalakka, P. 2001. Älykäs organisaatio tiedon, osaamisen ja suorituksen johtaminen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Taipale, V. 1998. Lasten mielenterveysyö. Helsinki: WSOY.
- Taipale, V. 2002. Iso Äiti -kirja. WS Bookwell Oy, Juva.
- Taipale, V. 2002. Mummot lasten puolesta. Kodin Kuvalehti no 19. 16.5.2002.
- Tamminen, T. 2003. Poikkeavat kiintymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen, J & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.
- Tesch, R. 1990. Qualitative Research: Analysis Types and Software Tools. Falmer, London.
- Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Uudistettu lastensuojelulaki (417/2007)
- Uusimäki, M. 2005. Perhetyötäkö kaikki? Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 20.
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:12.

Vehviläinen-Julkunen, K. 1998. Hoitotieteellisen tutkimuksen etiikka. Teoksessa: Paunonen, M & Vehviläinen-Julkunen, K (toim.) Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Juva: WSOY.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. WS Bookwell Oy: Juva.

Virkki, J. (toim.) 1994. Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

Wiik-Kortell, M. 2007. En annan slags tredje Ålder. Erfarenheter hos medlemmarna i en jämli-gegrupp vars barnbarn är barnskyddsklienter. Pro gradu-avhandling i socialt arbete. Jyväskylä yliopisto: Karleby universitetscenter Chydenius.

Winnicott, D. 1971. Playing and reality. London: Tavistock Publications.

Åstedt-Kurki, Päivi - Jussila, Aino-Liisa - Koponen, Leena - Lehto, Paula - Maijala, Hanna - Paavilainen, Riitta - Potinkara, Heli 2008. Kohti perheen hyvää hoitamista. Kustantaja: WSOY Oppimateriaalit Oy 1. painos 2008.

LIITTEET

LIITE 1

Hyvä HyvinvointiTV® -hankkeeseen osallistuva lapsen vanhempi

Olette mukana HyvinvointiTV®-hankkeessa, jota koordinoi Laurea ammattikorkeakoulu. Tämän hankkeen sekä sen eri osahankkeiden tarkoitus on kehittää, tuoteistaa ja laajentaa käytössä olevan HyvinvointiTV®:n avulla tapahtuvia hyvinvointipalveluita kotona asuvien lapsiperheiden tukemiseksi.

Minun opinnäytetyöni tarkoituksena on käsitellä sitä, millä eri tavoilla isovanhemmat voisivat tukea pienen lapsen perhettä heidän vaativassa kasvatustehtävässään. Käytännössä aion tuottaa isovanhemmua käsittelevän ohjelman HyvinvointiTV®:hen, joka tuolloin videoidaan ja nauhoitetaan. Videointi- ja haastatteluaineistoa säilytetään vain aineiston käsittelyn ajan, jonka jälkeen ne hävitetään. Aineistoa tullaan käyttämään vain tutkimustarkoituksiin. Haastattelu ja videointi toteutetaan täysin luottamuksellisesti, eikä haastateltavien henkilöllisyyttä tuoda muiden ihmisten tietoon. Haastateltavilla on oikeus keskeyttää osallistuminen tähän tutkimukseen.

Tutkimusta toteuttaa sairaanhoitaja Leena Järvinen. Tutkimus on ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon perhehoitotyön opinnäytetyö ja tutkimuksen on tarkoitus valmistua joulukuussa 2008.

Lisätietoja tutkimukseen liittyen antaa Leena Järvinen ja Riitta Matero (riitta.matero@espoo.fi) puh. 046-8773041

Opinnäytetyön tekijä Leena Järvinen

Opinnäytetyön ohjaajat Paula Lehto (paula.lehto@laurea.fi), puh. 09/ 88687533
Sirpa Vattulainen (sirpa.vattulainen@laurea.fi), puh.046-88567567

Jos Teille herää ajatuksia, mistä asioista erityisesti haluaisitte tietoa, niin otattehan rohkeasti asian esille. Toivottavasti aihe kiinnostaa Teitä, koska juuri Teidän mielipiteenne ovat tärkeitä tutkimukseni onnistumiselle.

Ohjelmasuunnitelma 3.6.2008

1 Ohjelmatiedot

- Lähetysaika on tiistaina 3.6.2008 klo. 15.00.
- Ohjelman nimi: Isovanhempien merkitys lapsiperheissä.

2 Ohjelmälähetyksen tarkoitus ja tavoitteet

- Tarkoituksena keskustelun kautta avata teemaa isovanhemmuudesta, sen merkityksestä sekä omista isovanhemmuuden kokemuksista.
- Tarkoituksena lisäksi on keskustelun kautta pohtia myös omaa vanhemmuutta
- HyvinvointiTV:n välityksellä syvennetään lapsen, hänen vanhempansa sekä isovanhempansa välistä vuorovaikutusta liikuntaa, lauluja sekä leikkimistä apuna käyttäen.

3 Ohjelman sisältö ja rakenne

Ohjelman sisältö käsittelee isovanhemmuutta. Isovanhemmat ovat tärkeä sosiaalinen tukiverkosto, joka auttaa perhettä selviytymään arkipäivän elämässä. Lapsille on tärkeää saada kokea monta rakastavaa aikuista ympärillään. Useimmissa perheissä yhteys isovanhempiin onkin juuri sen takia kullannarvoinen asia. Isovanhemmat voivat olla jakamassa lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyvää vanhempien taakkaa. Osa isovanhemmista haluaa myös lapsenlapsilleen pienten tarinoiden kautta avata oveaan kertomalla omasta elämästään, arvoistaan ja menneistä ajoistaan. Heillä on myös aikaa opettaa lapsille käden taitoja sekä kuunnella ja olla täydellisesti läsnä. Isovanhemmuus on helppoa, koska siinä ei tarvitse kilpailla muiden isovanhempien kanssa. ”Ihmissuhteissa ei voi kilpailla. Ne ovat läheisyyden antamista ja saamista, vastavuoroisuutta”. (Taipale, V. 2002, 16)

Monet nykyisistä isovanhemmista ovat vielä työelämässä. Viestintävälineet nykyaikana ovat kuitenkin suuresti helpottaneet yhteydenpitoa. Puheluin, tekstiviestein ja sähköpostilla päivitetään kuulumiset. Isovanhemmat ovatkin vahvasti elämänmenossa kiinni. Tutkimusten mukaan he kuitenkin mielellään rientävät lastensa perheiden avuksi tarvittaessa. Vappu Taipale puhuu Isoäiti-kirjassaan myös muuttuneista isovanhempimalleista. On avomummoja ja isoäiti-puolia sekä uusio- isovanhempia, jotka saavat useita uusia lapsenlapsia lapsensa uusperheen myötä. (Ijäs, K. 2004, 93-97) Isovanhemmuus on kuitenkin ennen kaikkea sukupolvisuhde pieniin kasvaviin lapsiin riippumatta biologisista siteistä” (Taipale, V. 2002). Isovanhempien ja

lastenlasten suhde voi kehittyä hyväksi, vaikka he asuisivatkin toisistaan pitkienkin välimatkojen takana ja näin ollen näkisivät harvakseltaan (Paunonen, M., Vehviläinen-Julkunen, K. 1999, 75). Lasten isovanhemmiltaan saamien kokemusten kautta koetut ennakkoluulot vanhenemista kohtaan vähenevät (Arajärvi, T. 1995, 70), ja lapsenlapset oppivat tuntemaan vastuuta isovanhemmistaan.

Isovanhemmat voivat myös olla erilaisia ja heidän elämäntilanteensa saattavat poiketa huomattavastikin toisistaan. Kun vanhemmat ovat lyöneet ”hynttyyt yhteen”, he ovat samalla tuoneet saman katon alle jotakin lapsuutensa perheistä. Jostakin taas he ovat joutuneet luopumaan, joko kompromissien tuloksena tai siksi, että ovat halunneet päästä oman kotinsa traditioista irti. Kullekin perheelle hioutuu näin oma kulttuurinsa, omat tapansa ja käytäntönsä. Isovanhemmissa tämä herättää monenlaisia tunteita ja synnyttää erilaista isovanhemmumutta.

Laura Kolbe (2004, 25) kuvaa isovanhemmuuden myyttiä seuraavin sanoin:

” Moderni isoäiti ei enää 1800- ja 1900-luvun taitteessa liittynyt niinkään alkutuotannon kuin kaupunkimaisen kodin ja perheen maailmaan. Isoäiti on feminiini, joka hoivasi ja nukutti, neuvoi kudinta, luki ja lauloi lapsenlapsille, kertoi tarinoita, opetti ja opasti, paransi ja lohdutti sekä laittoi hyvää kotiruokaa. Isoäitiin alettiin liittää ominaisuuksia, joissa korostuivat elämäntaito, kokemus, turvallisuus, perinteikkyyys, verkkaisuus, jatkuvuus, kodin lämpö ja rakkaus. Ulkoisesti isoäitikuvaan kuuluivat harmaat hiukset ja nuttura, silmälasit, esiliina, rypyt ja pyöreys. Nämä stereotyyppiä toistuvat edelleenkin sitkeinä esimerkiksi aapisissa, lastenkirjoissa, elokuvissa, viestimissä ja mainonnassa”.

3.1 Harakka huttua keittää

Harakka huttua keittää, (”keitetään sormella kämmenpohjaa”)

hännällänsä hämmentää,

pyrstöllänsä puistelee,

nokallansa koittelee, (”nokitaan kämmentä”)

panee suolaa,

panee sokeria,

antaa tälle,

antaa tälle,

antaa tälle,

antaa tälle

-tälle ei annakaan!

(Näytetään lapsen sormia vuorotellen)

3.2 Luetaan lapselle kirjaa

”Tule juhlaleikkiin”:

Nyt kaikki leikkimään,

juhlia me vietetään!

Laatikkoon ei jää kukaan,

Pipsa-pupu tulee mukaan!

Olen tosi iloinen: löysin Konna Kilpisen!

Hei mäyräkoira Ella! Haluatkos herkutella?

Kaikilla on mukavaa,

pupuakin naurattaa.

Me Nallen kanssa tanssitaan..

kunnes mennään nukkumaan!

3.3 Kuunnellaan musiikkia

Vauvan vaaka. Lauluja ja leikkejä vauvaperheille:

”Metrolla mummolaan”

”Arvaapa kuka?”

3.4 Yhteisiä lauluja vanhemman/isovanhemman kanssa:

”Hämä-hämähäkki ”

”Juoksee metsähiiroset”

”Pienet sammakot”

4 Perustelu menetelmän valinnalle

Onnistunut yhteistyö vanhempien sekä isovanhempien kanssa edellyttää vuorovaikutusta, empatiaa, kuuntelemista, kuulluksi tulemistä sekä yhteisymmärrystä. Vuorovaikutus on yksi keino opastaa ja tukea vanhempia sekä isovanhempia pienokaisen tärkeiden varhaisvaiheiden aikana. Vaikka pienelle riittääkin yksi kiintymyksen suhde, on silti hyvä jos niitä on enemmän. Ennen vanhaan koko suku piti lapsesta huolta; kun asuttiin lähekkäin, apua oli aina saatavilla. Nykyisin isovanhemmat asuvat usein kaukana ja vanhempien tukiverkosto voi olla heikko.

5 Teoriaperusta

Kontun (2006, 109) mukaan vuorovaikutus tapahtuu ihmisten välisissä kommunikaatiosuhteissa. Hänen mukaansa lapsella on erilaisia kommunikaatiosuhteita riippuen siitä, millaisessa kontekstissa hän kulloinkin on. Lapsen sekä vanhemman/isovanhemman välistä vuorovaikutusta on luonnollista tukea vaikkapa erilaisissa leikki-ilanteissa. Aikuinen voi mennä mukaan lapsen kehittämään leikkiin tekemällä samoja asioita kuin lapsi. Näin aikuinen osoittaa lapselle hyväksyvänsä sen mitä lapsi tekee. Kuvitteellisen leikin opettaminen lapselle onkin vuorovaikutustaitojen opettamista. (Kontu 2006, 109-115) Vaikka Lahikaisen ym. (2008) mukaan turvallinen kiintymyssuhde varhaislapsuudessa ei välttämättä takaakaan onnellista elämää, se kuitenkin antaa ihmiselle kokemuksen siitä, että hän on varauksetta suojeluksen arvoinen ja hyväksytty. (Lahikainen, A.-R. 2008, 167).

6 Arviointi

Tarkoitukseni on yhdistää ohjelman arviointi ohjelman aikana tapahtuvaan keskusteluun sekä refleктоimalla lähetystä ohjelman jälkeen

Lähteet

Arajärvi, T. 1995. Hyvä isovanhemmuus. WSOY:n graafiset laitokset, Porvoo.

Baer, N., Haavikko, A-L. & Vihmanen, L. 2004. Mummokirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Ijäs, K. 2004. Isovanhemmat muutosten keskellä. Kirjapaja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kontu, E. 2006. Kommunikaatiosuhde - vuorovaikutuksen keskeinen elementti. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen, E. 2006. (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: 2.painos. Yliopistopaino Kustannus. Palmenia-sarja.

Lahikainen, A.-R., Punamäki, R.-L. & Tamminen, T. 2008. Kulttuuri lapsen kasvattajana. Vantaa: Dark Oy.

Paunonen, M., Vehviläinen-Julkunen, K., 1999. Perhe hoitotyössä, teoria, tutkimus ja käytäntö. WSOY Kirjapainoyksikkö, Porvoo.

Perkiö, S. & Huovi, H. 2002. Vauvan vaaka Lauluja ja leikkejä vauvaperheille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Stephens, H. 2007. Tule juhlaleikkiin. Koskettelukirja. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.

Taipale, V. 2002. Iso Äiti-kirja. WS Bookwell Oy, Juva.

Ohjelmasuunnitelma 5.6.2008

1 Ohjelmatiedot

- Lähetysaika on torstaina 5.6.2008 klo. 15.00.
- Ohjelman nimi: Isovanhempien merkitys lapsiperheissä.

2 Ohjelmälähetyksen tarkoitus ja tavoitteet

- Tarkoituksena keskustelun kautta avata teemaa isovanhemmuudesta, sen merkityksestä sekä omista isovanhemmuuden kokemuksista.
- Tarkoituksena lisäksi on keskustelun kautta pohtia myös omaa vanhemmuutta
- HyvinvointiTV:n välityksellä syvennetään lapsen, hänen vanhempansa sekä isovanhempansa välistä vuorovaikutusta liikuntaa, lauluja sekä leikkimistä apuna käyttäen.

3 Ohjelman sisältö ja rakenne

Ohjelman sisältö käsittelee isovanhemmuutta. Isovanhemmat ovat tärkeä sosiaalinen tukiverkosto, joka auttaa perhettä selviytymään arkipäivän elämässä. Lapsille on tärkeää saada kokea monta rakastavaa aikuista ympärillään. Useimmissa perheissä yhteys isovanhempiin onkin juuri sen takia kullannarvoinen asia. Isovanhemmat voivat olla jakamassa lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyvää vanhempien taakkaa. Osa isovanhemmista haluaa myös lapsenlapsilleen pienten tarinoiden kautta avata oveaan kertomalla omasta elämästään, arvoistaan ja menneistä ajoistaan. Heillä on myös aikaa opettaa lapsille käden taitoja sekä kuunnella ja olla täydellisesti läsnä. Isovanhemmuus on helppoa, koska siinä ei tarvitse kilpailla muiden isovanhempien kanssa. ”Ihmissuhteissa ei voi kilpailla. Ne ovat läheisyyden antamista ja saamista, vastavuoroisuutta”. (Taipale, V. 2002, 16)

”Isovanhemmat ovat lasten sosiaalista pääomaa, osa lasten elämän merkittävää ihmissuhdeverkostoa. Heillä on kiinnostusta lapsia kohtaan ja halu vaalia suhteita. Isovanhemmat edustavat arkipäivän turvallisuutta ja rakkautta lapsen elämässä. Isovanhemmuus on ilo ja onni niille, joiden kohdalle se osuu. Isovanhemmuus on kuitenkin ennen kaikkea sukupolvisuhde pieniin kasvaviin lapsiin riippumatta biologisista siteistä” (Taipale, V. 2002). Isovanhempien ja lastenlasten suhde voi kehittyä hyväksi, vaikka he asuisivatkin toisistaan pitkienkin välimatkojen takana ja näin ollen näkisivät harvakseltaan (Paunonen, M., Vehviläinen-Julkunen, K. 1999, 75). Lasten isovanhemmiltaan saamien kokemusten kautta koetut ennakkoluulot vanhenemista kohtaan vähenevät (Arajärvi, T. 1995, 70), ja lapsenlapset oppivat tuntemaan vastuuta isovanhemmistaan.

”Lapsen lapset, kuten aikaisemmat omat lapset, opettavat paljon. On sisäistä rikkautta kasvaa heidän kanssaan. Isovanhemmat voivat olla kiitollisia lapsenlapsilleen, samoin lastenlapset isovanhemmilleen”. (Arajärvi, T. 1990, 87)

Vuorovaikutustanssi on oivallinen väline vanhemman, isovanhemman sekä lapsen välillä. Vuorovaikutustanssi antaa lisää väriä vauvan, vanhemman sekä isovanhemman välisiin yhteisiin seurustelusuhteisiin. Vauva on kokonaisvaltainen olento. Hän ei pysty sanomaan, että on nälkäinen, mutta sen kuitenkin huomaa hänen olemuksestaan. Jotta vauva voi tulla kuulluksi, täytyy kuunnella vauvan liikkeitä. Vuorovaikutustanssi perustuu psykologi Kirsti Määttäsen kehittämään dialoginen vauvatanssi-menetelmään. Ennen vanhaan lapsesta piti huolta koko suku; kun asuttiin lähekkäin apua oli aina saatavilla. Nykyisin isovanhemmat asuvat usein kaukana ja vanhempien tukiverkosto voi olla heikko.

Vuorovaikutustanssi alkaa:

3.1 Halaus

Tanssipari on vauvan kanssa polvillaan lattialla tai sängyn päällä. Vauva on selällään jalat tanssiparin jalkojen välissä. Vauva houkutellessaan katsekontaktiin. Tanssipari vie peukalonsa vauvan kämmenelle ja pyytää lupaa tanssiin.

Vauvan kädet viedään auki sivulle alustaan asti ja tuodaan takaisin rinnan päälle. Vauvan kädet tulevat rinnalla ristii; hän haluaa itseään. Tanssipari on koko ajan vauvan kanssa kontaktissa puhumalla ja kehumalla tätä.

Liikkeet tehdään rauhallisesti ja tasaisesti, mutta ei liian hitaassa rytmissä. Yhtä liikettä on hyvä alussa toistaa 5-7-kertaa.

3.2 Ylös - alas

Tanssiparin peukalot ovat vauvan kämmenissä. Vauvan molemmat kädet viedään vuorotellen ylös. Liike toistetaan selkeästi 5-7 kertaa. YLÖS - ALAS YLÖS - ALAS

3.3 Perhonen

Tanssiparin peukalot ovat vauvan kämmenissä. Vauvan kädet vietään alhaalta kyljistä sivukautta alustaa pitkin ylös, pään yläpuolelle, ja tuodaan yläkautta ilmassa takaisin kylkiin. Liikettä tehdään 5- 7 kertaa tasaisessa rytmissä. Peukaloita ei irroteta vauvan kämmenistä missään vaiheessa.

3.4 Poljenta

Tanssipari ottaa vauvaa nilkoista kiinni. Vauvan jalat nostetaan vuorotellen koukussa vatsan päälle. Vauva polkee tai potkaisee jaloillaan. Liike toistetaan 5-7-kertaa.

Poljennan aikana vanhempi tai isovanhempi voi laulaa:

*”Minä poljen, sinä ohjaat niin kuin tanssimatka käy,
mummolaan kun pyöräilemme pilven hattaraa ei näy.”*

3.5 Istumaan nousu

Istumaan nousua voi tehdä kolmen kuukauden iästä alkaen.

Tanssiparin peukalot ovat vauvan kämmenissä ja hän kysyy vauvalta ”tuletko ylös”. Tanssipari vetää vauva samalla istumaan käsistä kiinni pitäen ja laskee sitten varovasti takaisin selälleen.

Tämä liike vaatii, että vauva osaa kannattaa päätään; se onnistuu yleensä kolmen kuukauden iästä eteenpäin.

Vauvat pitävät istumaan noususta ja vaikka eivät pystyisi sitä itsenäisesti tekemään, ilmoittavat päällään ja kehollaan olevansa siitä kiinnostuneita. Jotkut vauvat haluavat aloittaa tällä liikkeellä. Silloin sen voi tehdä kerran tanssin alussa ja pari kertaa lopussa. Pienen vauvan kanssa istumaan nousua ei ole hyvä tehdä kolmea kertaa enempää.

3.6 Tanssin lopetus ja muita vinkkejä

Viimeisen liikkeen jälkeen tanssipari vie taas peukalonsa vauvan kämmeniin ja kiittää tanssihetkestä. On hyvä jäädä joksikin aikaa vauvan luo kuuntelemaan. Näin vauva kokee tanssihetken olleen nimenomaan häntä varten.

Jos vauva ei pidä jostain liikkeestä, se jätetään pois, mutta ei vaihdeta muiden liikkeiden järjestystä. Ei ole tärkeää mitä liikkeitä tehdään, tärkeää on vain kuunnella vauvaa.

4 Perustelu menetelmän valinnalle

Onnistunut yhteistyö vanhempien sekä isovanhempien kanssa edellyttää myös yhdenlaista vuorovaikutustanssia - empatiaa, kuuntelemista, kuulluksi tulemistä sekä yhteisymmärrystä. Vuorovaikutustanssi on yksi keino opastaa ja tukea vanhempia sekä isovanhempia pienokaisen tärkeiden varhaisvaiheiden aikana. Vaikka pienelle riittääkin yksi kiintymyksen suhde, on silti hyvä jos niitä on enemmän. Ennen vanhaan koko suku piti lapsesta huolta; kun asuttiin lähekkäin, apua oli aina saatavilla. Nykyisin isovanhemmat asuvat usein kaukana ja vanhempien tukiverkosto voi olla heikko.

5 Teoriaperusta

Vauvatutkimusten mukaan varhaisen vuorovaikutuksen merkitys on vauvalle elintärkeää - pelkkä maito ei riitä takaamaan tasapainoista kehitystä. Katseella ja kosketuksella on aivan erityinen merkitys - niitä molempia tarvitaan hyvässä vuorovaikutuksessa. Kosketus toimii myös isompien lasten kanssa. Holding, ”kiinnipitäminen”, auttaa lasta, joka saa kontrolloimattoman raivokohtauksen. Aikuinen ottaa lapsen tiukasti syliinsä ja pitää siinä turvallisesti kunnes kohtaaminen on ohi. Vasta sen jälkeen lapsen kanssa voi yrittää järkevästi jutella. Holding luo lapselle tunteen turvallisesta vanhemmasta, muurista, joka ei kaadu, vaikka hän kuinka puhkuisi. (Jouhki, T. & Markkanen, R. 2007, 14-31) Myös leikin ohjauksessa on tärkeää vuorovaikutuksellinen, keskusteleva rytmi, jossa aikuinen voi sekä ylläpitää lapsen kiinnostusta leikkiin että tarttua niihin aloitteisiin, joita lapsi tekee (Halenius, O. & Suhonen, E. 2006, 80). (Winnicott (1971) on korostanut, kuinka äiti toimii lapsensa peilinä. Katseessaan äiti ottaa vastaan lasta ja lapsi äitiään. Äidin lempeä katse kertoo lapselle hänen olevan toivottu ja rakastettu (Niemelä ym. 2003, 207).

6 Arviointi

Tarkoitukseni on yhdistää ohjelman arviointi ohjelman aikana tapahtuvaan keskusteluun sekä refleктоimalla lähetystä ohjelman jälkeen

Lähteet

Arajärvi, T. 1995. Hyvä isovanhemmuus. WSOY:n graafiset laitokset, Porvoo.

Halenius, O. & Suhonen, E. 2006. Toimintaan sitoutuneisuuden arviointi leikki-ikäisellä lapsella. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen, E. 2006. (Toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: 2. painos. Yliopistopaino Kustannus. Palmenia-sarja.

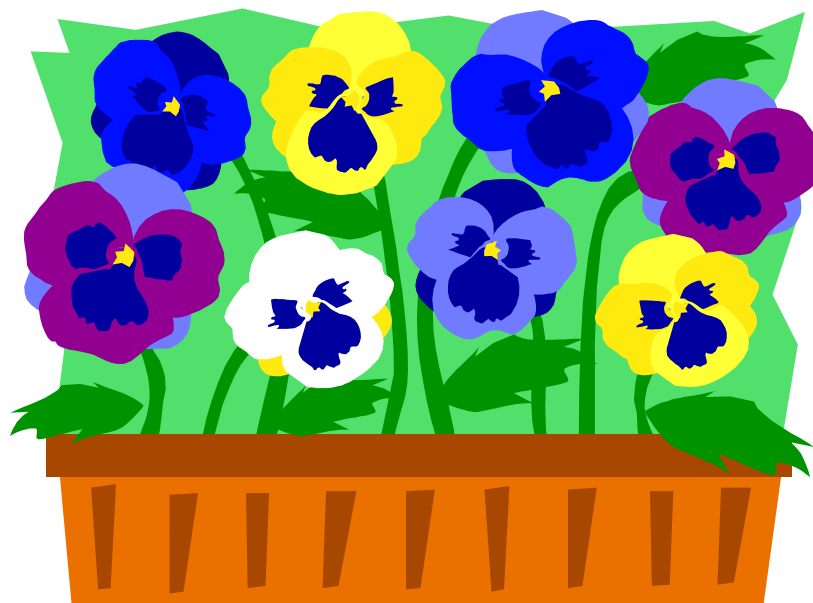
Jouhki, T. & Markkanen, R. 2007. Perhosen siivin opas vuorovaikutustanssiin. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kalland, M. 2003. Menetysten läsnäolo vuorovaikutuksessa: Varhainen adoptio ja sen hoito. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (Toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.

Paunonen, M., Vehviläinen-Julkunen, K., 1999. Perhe hoitotyössä, teoria, tutkimus ja käytäntö. WSOY Kirjapainoyksikkö, Porvoo.

Taipale, V. 2002. Iso Äiti-kirja. WS Bookwell Oy, Juva.

Winnicott, D. 1971. Playing and reality. London: Tavistock Publications.

Isovanhemmuus lapsiperheiden voimaannuttajana

Omaan lapsuuteen liittyvät muistot ja kokemukset ovat yleensä enemmän tai vähemmän mukana omien lasten kasvattamisessa. Isovanhemmat ovat tärkeä sosiaalinen tukiverkosto, joka auttaa perhettä selviytymään arkipäivän elämässä. Lapsille onkin tärkeää saada kokea monta rakastavaa aikuista ympärillään. Useimmissa perheissä yhteys isovanhempiin onkin juuri sen takia kullannarvoinen asia. Ihan helppoa ei isovanhemmillakaan ole sukeltaa lastensa ja lastenlastensa maailmaan, sillä ajat, arvot ja tavat ovat muuttuneet sitten heidän lapsuutensa ja nuoruutensa. (Dieckmann 2002, 9). Isovanhemmat voivat olla jakamassa lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyvää vanhempien taakkaa. Osa isovanhemmista haluaa myös lapsenlapsilleen pienten tarinoiden kautta avata oveaan kertomalla omasta elämästään, arvoistaan sekä menneistä ajoistaan. Useat isovanhemmista mainitsevatkin, että kaikkein mieluimmin lapset kuuntelevatkin heidän omia tarinoitaan tai niitä oudon kiehtovia lauluja, joita laulavien isovanhempien muistissa tuntuu olevan loputon varasto (Dieckman 2002, 111). Heillä saattaa myös olla aikaa opettaa lapsille käden taitoja sekä kuunnella ja olla täydellisesti läsnä. ”*Ihmissuhteissa ei voi kilpailla. Ne ovat läheisyyden antamista ja saamista, vastavuoroisuutta*”. (Taipale 2002, 16)

*” Mummon luon’ on hyvä olla,
siellä on hauskaa monta.
Viilipiimää syödä saadaan
aivan verratonta*

”Dieckmann 2002, 106”

Metrolla mummolaan

Limpsin lampsin jalkapatikalla, patikalla
joo.
Köröttelen, köröttelen kympin ratikalla,
ratikalla joo.

Soitan kelloa, painan nappia, tällä pysä-
killä pois,
liukuportaita metroon ja metrolla
mummolaan.

Voit ottaa vauvaa nilkkojen ympär-
riltä kiinni ja koukistaa ja ojentaa
hänen jalkojaan.

Taputtele lapsen jalkapohjia vastakkain.

Voit myös hyppyttää lasta sylissä.

Anna lapsen istua sylissä ja köröttele
häntä laulun rytmissä.

”Hannele Huovi”

Monet isovanhemmista ovat vielä työelämässä. Viestintävälineet nykyaikana ovat kuitenkin suuresti helpottaneet yhteydenpitoa. Puheluihin, tekstiviestein ja sähköpostilla päivitetään kuulumiset. Isovanhemmat ovatkin vahvasti elämänmenossa kiinni. Tutkimusten mukaan he kuitenkin mielellään rientävät lastensa perheiden avuksi tarvittaessa. Vappu Taipale puhuu Isoäiti-kirjassaan myös muuttuneista isovanhempimalleista. *”Isovanhemmuus on kuitenkin ennen kaikkea sukupolvisuhde pieniin kasvaviin lapsiin riippumatta biologisista siteistä”*. (Taipale 2002) Isovanhempien ja lastenlasten suhde voi kehittyä hyväksi, vaikka he asuivatkin toisistaan pitkienkin välimatkojen takana ja näkisivät toisiaan harvakseltaan. (Paunonen, M., Vehviläinen-Julkunen 1999, 75). Lastenlapsille on kuitenkin tärkeää, että heillä on kosketus vanhoihin. Näin lapsenlapsi voi kehittyä sosiaalisesti ymmärtämään kaikenikäisiä ja näin ollen ennakkoluulot myös vanhenemista kohtaan vähenevät. (Arajärvi 1995, 70)

Laura Kolbe (2004, 25) kuvaa isovanhemmuuden myyttiä seuraavin sanoin:

”Moderni isoäiti ei enää 1800- ja 1900-luvun taitteessa liittynyt niinkään alkutuotannon kuin kaupunkimaisen kodin ja perheen maailmaan. isoäiti on feminiini, joka hoivasi ja nukutti, neuloi kudinta, luki ja lauloi lapsenlapsille, kertoi tarinoita, opetti ja opasti, paransi ja lohdutti sekä laittoi hyvää kotiruokaa. Isoäitiin alettiin liittää ominaisuuksia, joissa korostuivat elämäntaito, kokemus, turvallisuus, perinteikkyyys, verkkaisuus, jatkuvuus, kodin lämpö ja rakkaus. Ulkoisesti isoäitikuvaan kuuluivat harmaat hiukset ja nuttura, silmälasit, esiliina, rypyt ja pyöreys. Nämä stereotyypit toistuvat edelleenkin sitkeinä esimerkiksi aapisissa, lastenkirjoissa, elokuvissa, viestimissä ja mainonnassa”.

Harakka huttua keittää

Harakka huttua keittää, (”keitetään sormella kämmenpohjaa”)
hännällensä hämmentää, pyrstöllensä puistelee,
nokallansa koittelee, (”nokitaan kämmentä”)
paneeruu suolaa, paneeruu sokeria, antaa tälle, antaa tälle, antaa tälle,
antaa tälle_ tälle ei annakaan! (Näytetään lapsen sormia vuorotellen)

Sormet

Missä on pikkusormi, missä on pikkusormi? Täällähän minä,
täällähän minä. Mitä sulle kuuluu, kiitoksia hyvää, no mennään pois, mennään pois.

Missä on nimetön, missä on nimetön? Täällähän minä, täällähän minä. Mitä sulle kuuluu, kiitoksia hyvää, no mennään pois, mennään pois.

Missä on keskisormi, missä on keskisormi? Täällähän minä, täällähän minä. Mitä sulle kuuluu, kiitoksia hyvää, no mennään pois, mennään pois.

Missä on etusormi, missä on etusormi? Täällähän minä, täällähän minä. Mitä sulle kuuluu, kiitoksia hyvää, no mennään pois, mennään pois.

Missä on peukalo, missä on peukalo? Täällähän minä, täällähän minä. Mitä sulle kuuluu, kiitoksia hyvää, no mennään pois, mennään pois.

Vauvatutkimusten mukaan varhaisen vuorovaikutuksen merkitys on vauvalle elintärkeätä - pelkkä maito ei riitä takaamaan tasapainoista kehitystä. Katseella ja kosketuksella on aivan erityinen merkitys - niitä molempia tarvitaan hyvässä vuorovaikutuksessa. kosketus toimii myös isompien lasten kanssa. Holding, ”kiinnipitäminen”, auttaa lasta, joka saa kontrolloimattoman raivokohtauksen. Aikuinen ottaa lapsen tiukasti syliinsä ja pitää siinä turvallisesti, kunnes kohtaaminen on ohi. Vasta sen jälkeen lapsen kanssa voi yrittää järkevästi jutella. Holding luo lapselle tunteen turvallisesta vanhemmasta, muurista, joka ei kaadu, vaikka hän kuinka puhkuisi. (Jouhki & Markkanen 2007, 14-31)

Arvaapa kuka?

”Hannele Huovi”

Arvaapa kuka on kultapallo, kultapallo, kultapallo, arvaapa kuka on kultapallo, kellä on hahtuva tukka?

Silitä ja puhaltele vauvan hiuksia.

Arvaapa kuka on kulleron nappu, kulleron nappu, kulleron nappu, arvaapa kuka on kulleron nappu, pehmyt persikkanukka?

Sivele vauvan otsaa ja poskia.

Arvaapa kuka kuhertaa jaksaa, kuhertaa jaksaa, kuhertaa jaksaa, arvaapa kuka kuhertaa jaksaa, kellä on hellät kyynärpäät?

Silittele vauvan käsivarsia.

Kuka hymyllä hymyn maksaa, hymyn maksaa, hymyn maksa, kuka hymyllä hymyn maksaa - Kurkista koppaan niin näät!

Hymyile vauvalle ja tee vaikka nenätervehdys!

Leikinaloitusroruja

Maalari maalasi taloa sinistä ja punaista. Illan tulle sanoi hän: nyt minä lähden tästä pelistä pois!

Entten tentten teelikamentten hissun kissun vaapulavissun. Eelin keelin klot, viipula, vaapula vot. Eskon saun pium paaum nyt minä lähden tästä piiristä pois!

Hippa-Heikin laiva läksi varttia vaille kuus, onko pannu uus? Tallukoita uunin päällä kuivumassa kuus: yks, kaks, kolme, neljä, viis, kuus.

Tämä pikku possu meni torille, tämä pikku possu jäi kotiin, vaan tämä pikku possu sai paistia, tämä pikku possu ei saanutkaan. Tämä pikku possu huusi ei, ei, ei koko ajan kotimatallaan ja lopulta kaikki pikkupossut saivat paistia.

Hämä-Hämähäkki

Hämä-hämähäkki kiipes langalle,
tuli sade rankka, hämähäkin vei.
Aurinko armas kuivas satehen,
hämähämähäkki kiipes uudelleen.

Muura-muurahainen kortta kuljettaa,
ahkerasti aina työssään ahertaa.
Valmis on kohta keko komea.
Muura-muurahainen kortta kuljettaa.

Heinä-heinäsiirikka soittaa viuluaan,
heinikossa hyppii sinne tänne vaan.
Pieni sinikello käypi nukkumaan.
Heinä-heinäsiirikka soittaa viuluaan.

Hämä-hämähäkki kutoo verkkojaan,
pieni lintu lensi siihen katsomaan.
Aurinko laski kauas vuorten taa,
hämä-hämähäkki kutoo verkkojaan.

Juoksee metsähiiroset

Juoksee metsähiiroset ruohonkorsilla.
Kiire, kiire, kiire on pikkujaloilla.
Viuhaa viikset heiluu häntä, työtä paljon on.
Juostaan alla sananjalkain touhu loputon.

Pesän laittaa hiiroset ruohonkorsista.
Kohta siel' on kymmenen hiirenpoikasta.
Viuhaa viikset, heiluu häntä työtä paljon on.
Juostaan alla sananjalkain touhu loputon.

Kukkasetkin laulavat metsähiirille,
heinäsiirikat soittavat tahdin tanssille.
Viuhaa viikset heiluu häntä, työtä paljon on.
Juostaan alla sananjalkain touhu loputon.

Keltainen laulu

Auringolla on keltainen tukka,
minä olen auringon kukka!
Auringolla on keltainen tukka,
minä olen auringon kukka!

Se naurattaa, se laulattaa,
keltainen ketteräksi saa.
Se naurattaa, se laulattaa,
keltainen ketteräksi saa.

Taskuun sieppaan auringon säteen,
tartun ystäväni käteen.
Taskuun sieppaan auringon säteen,
tartun ystäväni käteen.

Naurua ei kiinni saa,
ilo ei kaipaa karsinaa.

Naurua ei kiinni saa,
ilo ei kaipaa karsinaa.

Auringolla on keltainen tukka,
minä olen auringon kukka!
Auringolla on keltainen tukka,
minä olen auringon kukka!

Naurua ei kiinni saa,
ilo ei kaipaa karsinaa.
Naurua ei kiinni saa,
ilo ei kaipaa karsinaa.

”Hannele Huovi”

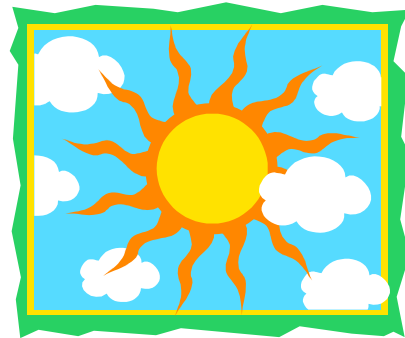
Liikuttele sormiasi auringon säteinä

Houkuttele vauva seuraamaan liikettä katseellaan.

Taputtele vauvan käsiä yhteen.

Laulun aikana voi myös pyörähdellä vauva sylissä.

Voit myös tanssia vauvalle

Lähteet

- Aalto, S. 2004. Entten tentten. Lasten lorut ja runot. Hämeenlinna: Painettu Karisto Oy:n kirjapainossa.
- Arajärvi, T. 1995. Hyvä isovanhemmuus. WSOY:n graafiset laitokset, Porvoo.
- Baer, N., Haavikko, A-L. & Vihmanen, L. 2004. Mummokirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Dieckmann, M. 2002. Ikiomat isovanhemmat. Hämeenlinna: Painettu Karisto Oy:n kirjapainossa.
- Jouhki, T & Markkanen, R. 2007. Perhosen siivin opas vuorovaikutustanssiin. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Paunonen, M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 1999. Perhe hoitotyössä, teoria, tutkimus ja käytäntö. WSOY Kirjapainoyksikkö, Porvoo.
- Perkiö, S., & Huovi, H. 2002. Vauvan vaaka Lauuja ja leikkejä vauvaperheille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Stephens, H. 2007. Tule juhlaleikkiin. Koskettelukirja. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.
- Taipale, V. 2002. Iso Äiti-kirja. WS Bookwell Oy, Juva.

Muita mukavia pienten lasten kirjoja ovat esim:

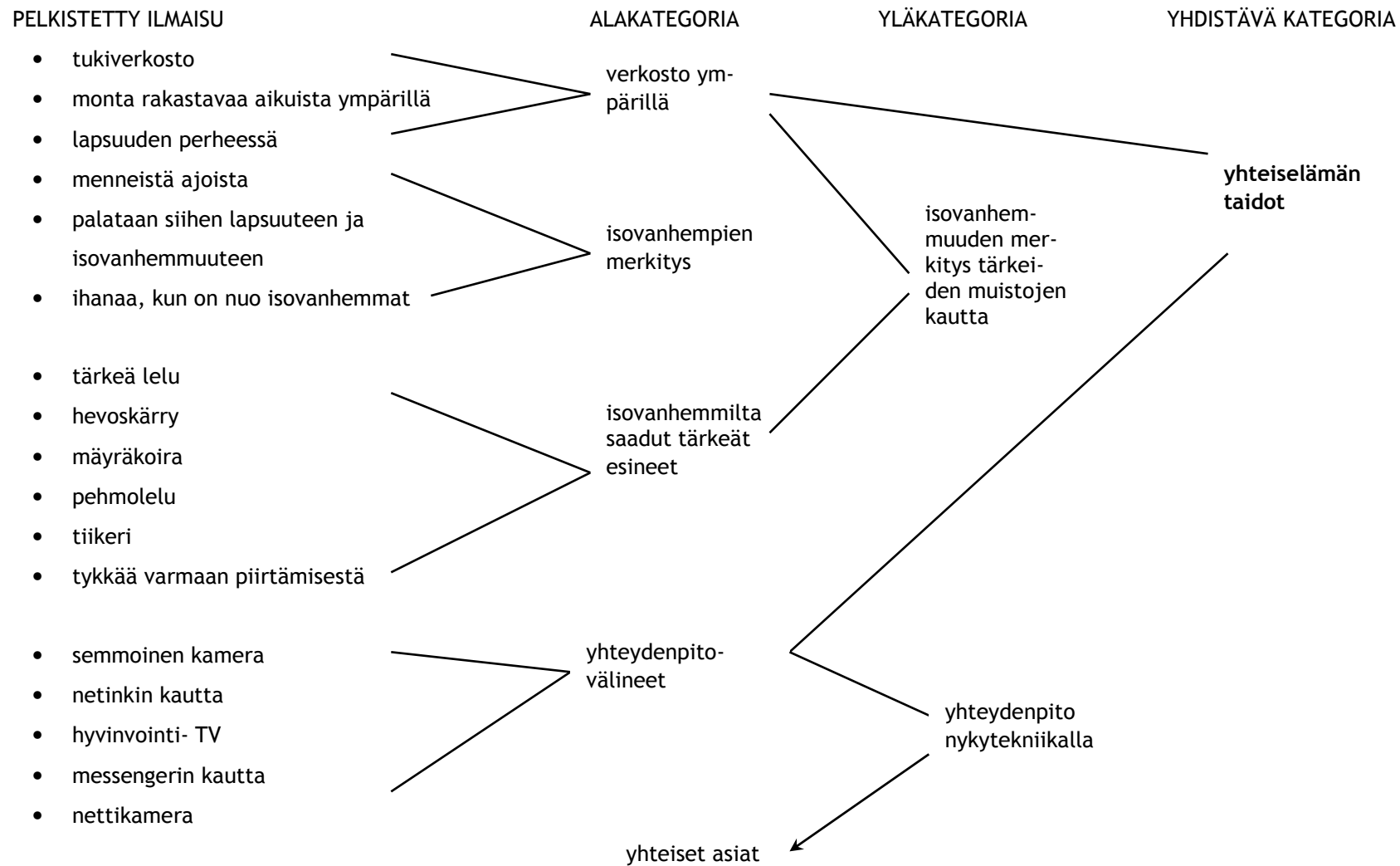
- Andersson L. 2002. Mollan pullakesti. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Andersson L. 2002. Molla ja mummo. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö tammi.
- Kari V. 2008. Pingviinitanssi Kivat eläinlaulut. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Koskimies, P. 2008. Pupu Tupunan pulma. Uudistettu painos. Sanoma Magazines Finland Oy.
- Grey, A. 2007. Nalle Puh ja leikkimökki.
- Hannula, I. 2007. Riinun riimit. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Hansen, C. & V. 2007. Rasmus Nallen iloinen vuosi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Bradman T. & Carlow, E. 2006. Kanerva ja Rolle. Yksi kirja-kolme tarinaa Vihreä banaani. Hämeenlinna: Karisto Oy.

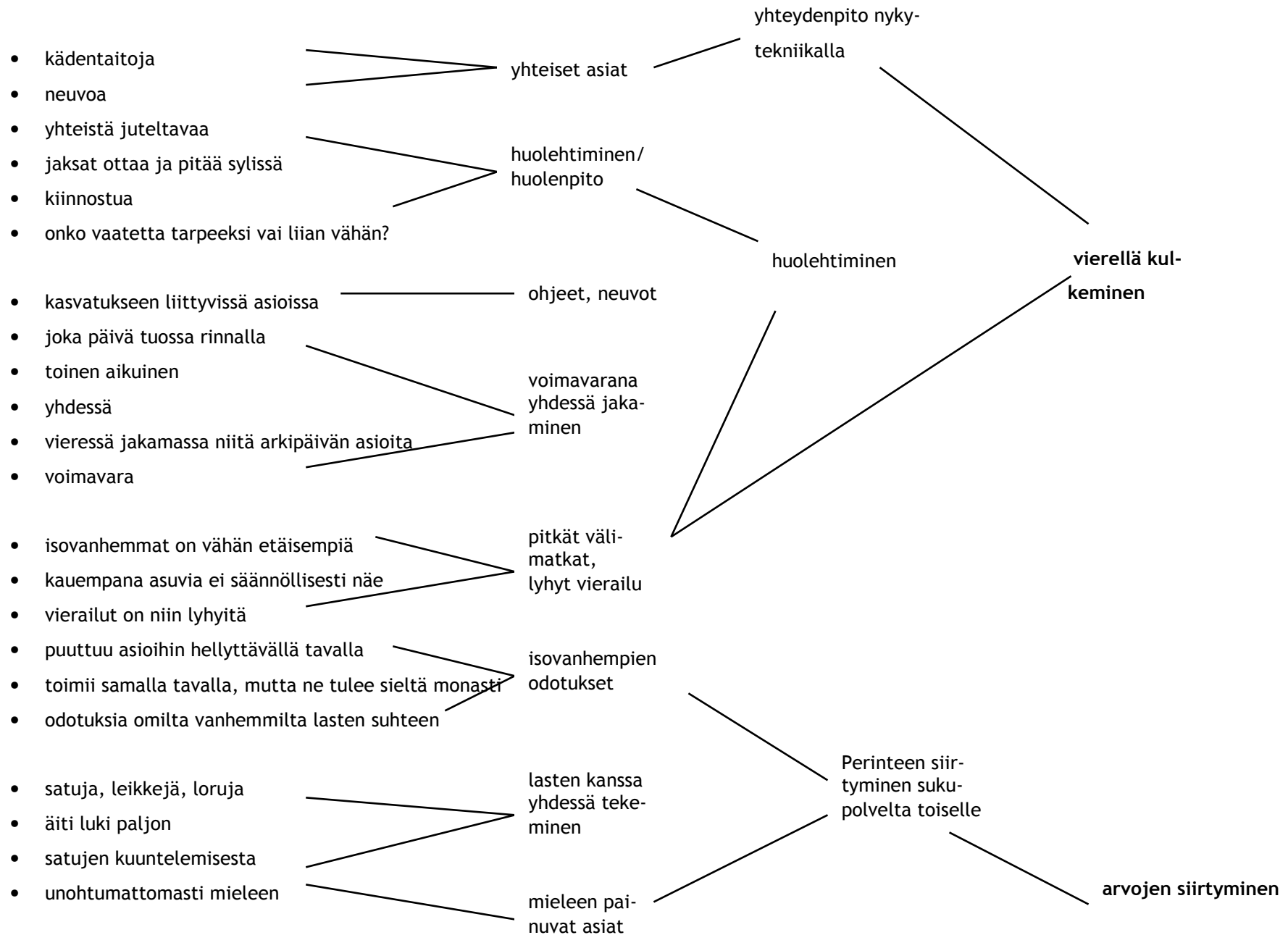
Tutkimuksia isovanhemmuudesta lapsiperheiden voimaannuttajana.

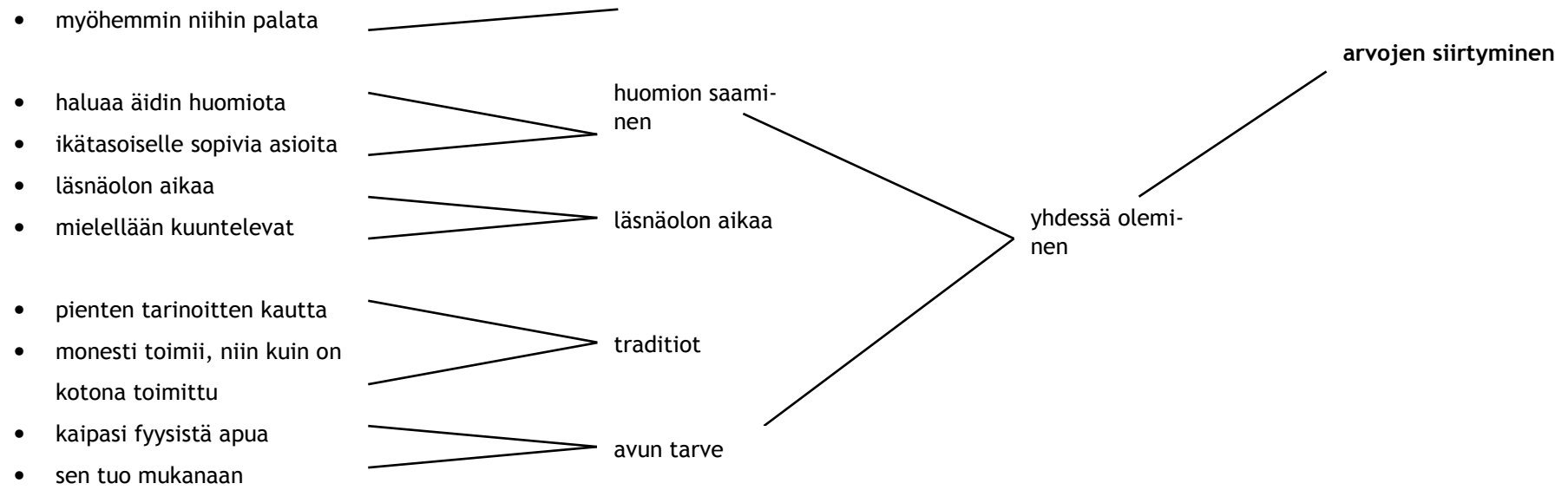
Tutkija, vuosi	Tutkimuksen aihe ja tarkoitus	Otos/ osallistujat	Keskeiset tulokset
Pelkonen 1994 Suomi	Lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin	1533 pikkulapsiperhettä 282 lastenneuvolan terveydenhoitajaa Kysely Määrällinen	Tulosten mukaan perheiden kokemukset voimavarojensa riittävydestä vaihtelivat, vaikka keskimäärin kokivatkin voimavaransa riittäviksi. Terveystenhoitajien katsottiin tukeneen hyvin vanhempien itsetuntoa ja heidän antama tuensa kohdistui jo entuudestaan voimavaransa hyväksi kokeviin perheisiin.
Haarakangas 1997 Suomi	Kuvata hoitokokouskeskustelua dialogisena prosessina erityisesti työryhmän toiminnan näkökulmasta	Kolme perhettä, 10 hoitokokousta: Avohoidon perhe; 7 hoitokokousta Sairaalahoiton perhe; 2 hoitokokousta Kriisihoidon perhe; 1 vastaanottokokous	Työryhmän refleктоiva keskustelu edisti hoitokokouskeskustelun dialogisuutta ja terapeuttisuutta.
Mäkelä 1999 Suomi	Isovanhemmuuden merkitys isoäideille	18 isoäitiä, iältään 45-86-vuotiaita ja heillä oli 1-20 lastenlasta Teemahaastattelu Laadullinen	Tutkimuksesta kävi ilmi isoäitien arvostavan isovanhemmuuttaan, varsinkin vanhempien isoäitien kohdalla se tuntui antavan elämänsä sältöä. Lisäksi isovanhemmuus merkitsi suvun jatkumista ja sen nähtiin myös antavan uuden mahdollisuuden seurata pienten lasten touhumista. Samalla lapsenlapset toivat iloa isoäitien elämään.
Eirola 2003	Hoitajien ja vanhempien välinen vuorovaikutus	15 lapsiperhettä, joista vähintään 1 alle 3-vuotias tai jossa odotettiin vau-	Tutkimuksen keskeinen tulos oli, että perheissä videoavusteinen perheohjaus vahvisti van-

Suomi	vaa sekä 8 perhetyöntekijää. Perheiden kodeissa kuvattu videoaineisto, perhetyöntekijöiden haastattelu sekä asiakirjat. Aineistomenetelmänä käytettiin visuaalista kuva-analyysiä sekä sisällönanalyysiä. Laadullinen	hemmuutta ja perhetyöntekijät saivat käyttöönsä uuden menetelmän. Videoitujen kotilanteiden avulla vanhemmat pystyivät havainnoimaan erilaisia vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä sekä luomaan katsekontaktia itsensä ja lastensa välille.	
Korkiakangas, Mirja 2005 Suomi	Perheen voimavaroja etsimässä - tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä.	Haastateltavat olivat Nuorten Ystävät ry:n Rovaseudulla vuosina 1998-2002 toimineen lapsi Lapissa-kehittämishankkeen perhetyöhön osallistuneista perhetyöntekijöistä. Laadullinen	Perhetyöntekijät kokivat perhetyön muototuvan jokaisen perheen tarpeiden ja tavoitteiden pohjalta ja toiminta perustui vuorovaikutukseen ja keskusteluun. Sosiaalityöntekijät näkivät perheitten tarpeet ja voimavarat suunnannäyttäjinä perhetyössä. Perheet kokivat saaneensa apua vasta äärimmäisessä hädässä, kun tilanne oli jo päässyt kärjistymään.
Juhela, Tuija 2006 Suomi	Isovanhempien antama tuki ja lapsiperheen arjessa selvyminen	Kohderyhmä muodostui lapsiperheistä (=300), jotka kävivät lapsensa kanssa lastenneuvolan terveydenhoitajan vastaanotolla keväällä 2005. Tutkimukseen osallistuivat 185 perhettä. Tutkimusaineisto analysoitiin SPSS for Windows 14.0 -tilasto-ohjelmalla.	Lapsiperheet kokivat selviytyvänsä arjessa hyvin ja vuorovaikutus oli toimivaa. Eniten isovanhemmilta saatiin emotionaalista tukea. Lapsiperheet kokivat myös saavansa konkreettista tukea sekä tukea päätöksentekoon. Äidinpuoleisilta isovanhemmilta perheet kokivat saavansa enemmän tukea verrattuna isän puoleisiin isovanhempiin.

KATEGORIOINTI

Haastattelukysymyksiä:

- Minkälaisia asioita olette tuoneet nykyiseen perheeseenne perintönä lapsuuden perheestäne?
- Millainen lapsuudenperhe teillä on ollut, onko paljon esim. sisaruksia, miten usein olette heihin yhteydessä, onko tapana viettää vaikkapa juhlapyyhiä yhdessä?
- Muistatko omasta lapsuudesta, millaisia leikkejä silloin leikittiin?
- Luettiinko silloin satuja, kun olit pieni? Entä nyt, luetaanko nykyisessä perheessäsi lapsille satuja? Pitävätkö he satujen kuuntelemisesta?
- Käyttökö perheen kanssa yhteisillä retkillä, miten oli omassa lapsuuden kodissa?
- Onko omasta lapsuudesta jäljellä jotain tiettyä rakasta lelua?
- Asumatko isovanhemmat lähellä/kaukana?
- Kun tapaatte isovanhempia, niin antavatko herkästi omia kasvatuseuvoja, vai saatteko itse päättää lapsenne kasvatukseen liittyvistä asioista?
- Onko jäljellä lapsuudestasi jotain piirtämäsi tai askartelemaasi kuvaa tai esinettä?
- Mitä odotuksia teillä on isovanhemmilta omien lastenne suhteen?
- Onko perinteistä työnjakoa perheessä, entä oliko sellaista lapsuuden perheessä?